



ရေခဲမြေခဲ မြို့တိုင်းရင်းသားများ၏ နောက်ခံသမိုင်း၊  
ဝတ်စားဆင်ယင်ထုံးဖွဲ့မှုနှင့် ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာ  
စာတမ်း ( ၂ )။

ရည်ရွယ်ချက်

သမိုင်းလာရာဒေသများတွင် ရပ်ရွာတည်၍ ယနေ့တိုင် နေထိုင်သော မြို့လူမျိုးတို့၏  
သမိုင်းကြောင်း ၊ ရိုးရာ ဓလေ့၊ ဝတ်စားဆင်ယင် ထုံးဖွဲ့မှု ယဉ်ကျေးမှုများအား  
သိရှိနားလည်စေရန် ရည်ရွယ်သည်။

## မာတိကာ

စဉ်	အကြောင်းအရာ	စာမျက်နှာ
၁။	နိဒါန်း	၂
၂။	ဆင်းသက်လာပုံ	၂ - ၄
၃။	သမိုင်းလာ မြို့လူမျိုးတို့၏ နေထိုင်ရာဒေသ	၅ - ၈
၄။	လူဦးရေ	၈ - ၉
၅။	ဘာသာစကား နှင့် စာပေ	၉ - ၁၀
၆။	ယုံကြည်ကိုးကွယ်မှု	၁၁ - ၁၂
၇။	ဝတ်စားဆင်ယင်မှု	၁၂ - ၁၄
၈။	မင်္ဂလာဆောင်ခြင်း	၁၄ - ၁၇
၉။	ကလေးမွေးဖွားခြင်း	၁၇ - ၁၇
၁၀။	ရှေးရိုးရာအသုဘ အခမ်းအနား	၁၈ - ၂၁
၁၁။	ယဉ်ကျေးမှုရိုးရာဓလေ့များ	၂၁ - ၃၇
၁၂။	မြို့ နှင့် မရူစာ( မြို့ ) တို့ အကြောင်း ယှဉ်ကြည့်ခြင်း	၃၈ - ၄၃
၁၃။	နိဂုံး	၄၄ - ၄၅
၁၄	နောက်ဆက်တွဲ	၄၆

ရေခဲမြေခဲ မြို့တိုင်းရင်းသားများ၏ နောက်ခံသမိုင်း၊ ဝတ်စားဆင်ယင်ထုံးဖွဲ့မှုနှင့် ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာ စာတမ်း ( ၂ )။

နိဒါန်း

မြို့လူမျိုးတို့သည် မြန်မာနိုင်ငံ ချင်းပြည်နယ်၊ တောင်ပိုင်းနှင့် ရခိုင်ပြည်နယ်၊ ကုလားတန် မြစ်တစ်လျှောက်တွင် ပြန့်ကြဲ နေထိုင်သည်။ ရခိုင်ရာဇဝင်များ၏ ဖော်ပြချက်နှင့် သမိုင်းသုတေသီ<sup>1</sup> များ၏ ဖော်ပြချက်များတွင် မြို့လူမျိုးတို့သည် ရခိုင်ပြည်နယ်သို့ ရှေးဦးစွာ ဝင်ရောက်လာသော လူမျိုးများ ဖြစ်သည်ဟု ဆိုသည်။ ထို့နည်းတူ မြို့ လူမျိုးတို့သည် သမိုင်းလာရာနေရာများတွင် ရပ်ရွာတည်၍ ယနေ့တိုင် နေထိုင်ကြဆဲဖြစ်သည်။ မိမိ ကိုယ်ကို မြို့ စကားအားဖြင့် ခမိ ဟုခေါ်ဝေါ် ကြသည်၊ ‘လူ’ ဟု အနက်ရသည်။<sup>2</sup> မြို့လူမျိုးများသည် ကိုယ်ပိုင် ဘာသာစကား၊ ယဉ်ကျေးမှု ရှိသည်။ ရိုးရာ ယဉ်ကျေးမှုထုံးတမ်း ဓလေ့တို့၏ အရင်းအမြစ်တွင် မြို့လူမျိုးတို့သည် ချင်းလူမျိုး များနှင့် ပိုမိုနီးစပ်သည်။ မြို့ လူမျိုးသည် မျိုးနွယ်ကွဲများပြားသော လူမျိုးဖြစ်သည်။ မြို့ အမျိုးကွဲ ပေါင်း (၁၀၀) ကျော်ရှိသည်။<sup>3</sup>

မြို့လူမျိုးဆင်းသက်လာပုံ

မြို့လူမျိုးတို့သည် မြို့ တို့အခေါ် တို့ပင်<sup>4</sup> (တိဗက်) ဒေသမှ ဆင်းသက်လာကြသော မျိုးနွယ်စု ဖြစ်သည်ဟု မြို့ လူမျိုးတို့၏ ရိုးရာသီချင်း၊ ဝတ္ထု၊ ပုံပြင်များအရ သိရပေသည်။ ထိုနေရာမှ တောင်ဖက်သို့ တရွေ့ရွေ့ ရွှေ့ပြောင်းလာကြကြောင်း ဆိုသည်။ ထို့နောက် ရန်ခိုတွင်နှစ် (၃၀) ခန့် နေထိုင်ကြကြောင်း၊ ထိုမှတဆင့် မတူပီနယ်၊ စဖွယ်(Cha Phawi) တောင်သို့ ရောက်ရှိလာ ကာ ထိုနေရာတွင် နှစ်ပေါင်း(၃၀၀)ခန့်နေထိုင်ကြကြောင်း၊ ထို့နောက် ပလက်ဝနယ်၊ ခန်လုံးမွယ် (Khang Lyhn Mawi) သို့ ပြောင်းရွှေ့ကြကြောင်း ခန်လုံးမွယ်မှ ရခိုင်ပြည်နယ်သို့ စုန်ဆင်း သွားကြကြောင်း ခူမီး(ခမီး)သမိုင်းကဆိုသည်။<sup>5</sup> ခူမီးမျိုးနွယ်များ၏ နှုတ်မှတ်တမ်းတွင် လောင်ဟူ ခေါ် မရူစာ(မြို့) မျိုးနွယ်တို့သည် နောက်ထပ် ဝင်လာသောသူ များကို နေရာ ဖယ်ရင်း အနောက်ဖက် ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်၊ စစ်တကောင်းနယ်နှင့် မြန်မာနိုင်ငံ အနောက်ဖက် နယ်စပ် တလျှောက် ရွှေ့လျားသွားကြကြောင်း ဆိုပေသည်။

<sup>1</sup> Pamela Gutman, “Burma’s Lost Kingdoms: Splendors of Arakan, p- 17  
<sup>2</sup> Hughes, W. Gwynne, “The Hill Tracts Of Arakan,” P-12  
<sup>3</sup> မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီ၊ တိုင်းရင်းသားယဉ်ကျေးမှု ရိုးရာဓလေ့ထုံးစံများ (ရခိုင်၊ စာပေဗိမာန်ပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၉၇၆)၊ စာ - ၃၁  
<sup>4</sup> တို့ဘင်၏ အနက် ကား ရေကြည် အစိုင်အခဲ ထွက်ရာ အရပ်ဖြစ်၏။  
<sup>5</sup> ကုလားတန်မြစ်ဝှမ်းနေ ကနဦးတိုင်းရင်းသားများ၏ ဝင်ရောက်လာရာလမ်းကြောင်း ပဏာမလေ့လာချက်စာတမ်း (ရိုဆန်း) Copyright @Ahton Cultural Research and Development Center - Yangon

မိမိ သမိုင်း ဖော်ပြချက်အရတွင် ခမီး အစုမှ တောင်ဘက်ဆင်းသွားသော အမျိုးအား မရူ ဟုခေါ်ကြောင်း ပြသည်။<sup>7</sup> A Group of Khami who moved farther south are now called 'Mru.<sup>7,8</sup> ရခိုင်ပြည်နယ်တွင် နေထိုင်သောမြို့လူမျိုးတို့သည် ပလက်ဝဒေသနေ ခူမီးလူမျိုးများ အား “မရူ” ဟု ခေါ်သည်။ ချင်း လူမျိုးများအား မလောင် ဟု ခေါ်သည်။ မြို့လူမျိုးတို့၏ ပါးစပ် ရာဇဝင်တွင် ရှေးကဝါရဓမ္မတူ၏သား ခေါစာပတိသည် နောက်လိုက် ဗိုလ်ပါ(၁)သောင်းနှင့် အာသံပြည်မှ တဆင့် ကစ္ဆပနဒိမြစ်ညှာတစ်ခုသော နေရာတွင် ခြံစည်းရိုး (၇) ထပ် ကာရံကာ နေထိုင်ခဲ့ကြောင်း၊ တိဗက်ဒေသမှ အာသံမဏိပူရ၊ ယနေ့ချင်းပြည်နယ်၊ မတူပီ၊ ပလက်ဝ ဒေသမှ ရှေးခေတ် ရက္ခပူရတိုင်း ခညဝတီ သို့ ဘီစီ ၃၃၂၅ မတိုင်မှီ ရောက်ရှိခဲ့ကြောင်း၊ ဆင်းသက်လာ ကြစဉ်တွင် "ရွှီစာ" ဦးဆောင်သောရှေ့သွားအုပ်စုနှင့် "မရူစာ" ဦးဆောင်သော နောက်လိုက် အုပ်စုတို့ ကွဲသွား ကြရသည်ဟု ဆိုသည်။

ကစ္ဆပနဒိမြစ်ဝှမ်းဒေသသို့ ရခိုင်လူမျိုးများ မြောက်ဘက်မှ ဝင်ရောက်လာရာ မြို့တို့သည် အဆိုပါဒေသတွင်ရှိနှင့်နေပြီးဖြစ်ကြောင်း ပထမခညဝတီကို တည်ထောင်ကာ ရခိုင်မင်းဆက်ကို တည်ထောင်ခဲ့သော သူရဲကောင်း မင်းမာရယုသည် "မြို့" အကြီးအကဲတစ်ဦး၏သမီး မပိန်နှင့် လက်ထပ်ထိမ်းမြားခဲ့ကြောင်း၊ ထို့နောက် "မြို့"လူမျိုးတို့နှင့် ပူးပေါင်းကာ ထိုစဉ်ကကစ္ဆပနဒိ မြစ်ဝှမ်း တစ်ဝိုက် မင်းမှုဆိုးသွမ်းနေကြသော ဘီလူးများကို တိုက်ခိုက် အောင်မြင်ခဲ့ကြောင်း ရခိုင်သမိုင်းများက ဆိုပါသည်။ ထိုအကြောင်းကို အဒူမင်းညို၏ ရခိုင်မင်းသမီးချင်းအပိုဒ် (၆) တွင်“မာရယု”လျှင်၊ ဘဖြူမြို့ထီး၊ သင်းကြီးအောင်လာ၊ သည်းချာဒေဝီ၊ သမီးဘီနှင့် ယှဉ်မှီတကွ ဟူ၍ စပ်ဆိုထားပါသည်။ ရခိုင်မဟာမုနိ ဘုရားသမိုင်းစာအုပ်တွင် “မာရယု”သည် စွမ်းရည်သတ္တိ နှင့် ပြည့်စုံသည်ဖြစ်၍ မြို့လူမျိုးခေါင်းဆောင် ငအောင်လာ၏ သမီးနှင့်လက်ထပ်သည်ဟု ဖော်ပြ ထားပါသည်။

ဒေါက်တာ ပင်မလာဂါတ်မင် ၏ Burma's Lost Kingdoms စာအုပ်တွင် ဤသို့ ဖော်ပြ ထားသည် “ရခိုင်ပြည်တွင် မည်သူတို့ အစောဆုံးအခြေချနေထိုင်ခဲ့ကြလဲ ဆိုသည်ကို တပ်အပ် မပြောနိုင်ပါ။ ဖြစ်နိုင်ခြေ အများဆုံးမှာ ဝေးလံခေါင်ဖျား ဒေသများတွင် ယခုအထိရှိနေဆဲဖြစ် သည့် ချင်း ၊ မြို့ နှင့် သက်စသည့် မျိုးနွယ်စုများ ဖြစ်ပါလိမ့်မည် ဟုဖော်ပြထားသည်။” ( We cannot be sure who the earliest inhabitants of Arakan were. Most probably they

<sup>7</sup> Vumson, "Zo History," ANZAWL, MIZORAM, INDIA 2011, P-43

<sup>8</sup> မြို့လူမျိုးတို့သည် ပလက်ဝဒေသနေ လူများအား မရူ ဟု ခေါ်သည်။ ချင်း လူမျိုးများအား မလောင် ဟု ခေါ်သည်။  
Copyright @Ahton Cultural Research and Development Center - Yangon

included some minorities group still surviving in the remoter arears: the Chin, the Mro and the Sak<sup>9</sup>. )

တိုင်းရင်းသားရိုးရာ ယဉ်ကျေးမှု ချင်းလူမျိုးများစာအုပ်တွင် မြို့(အဝ)တို့မှာ ခူမီး (ခမီး)တို့ နှင့်အတူ ဆင်းသက်လာပြီး ခန်းလုံတောင်တွင် ခူမီး(ခမီး) အုပ်စုများနှင့်ခွဲကာ မီးချောင်း၊ ရန်ချောင်း၊ သရီချောင်းအတိုင်း စုန်ဆင်းလေသည်။ မီးချောင်း၊ သမိန်ချောင်း တဝိုက်နှင့် တောင်ပေါ်တွင် နေထိုင်သူများကို တောင်မြို့<sup>10</sup>များဟု ခေါ်ကာ မီးချောင်းနှင့် သမိန်ချောင်းတွင် နေထိုင်သူများကို အဝမြို့ဟု လည်းခေါ်သည်။ မြို့ မျိုးနွယ်များသည် မီးချောင်းကို အခြေခံကာ ခူမီးတို့၏ ဖိအားကြောင့် တောင်ဖက်သို့ ရွှေ့ပြောင်းရခြင်း ဖြစ်သည်။ ထိုရွှေ့ပြောင်းခြင်းသည် (၈)ရာစုခန့်ကဖြစ်နိုင်ကြောင်းယူဆရပါသည်။ မျိုးနွယ်စုများ၏နှုတ်ရာဇဝင်များအရ တောင်ဖက် သို့ ရောက်ရှိလာပြီးမှ မြောက်ဖက်သို့ ပြန်ဆန်တက်ကြောင်း တွေ့ရပါသည်။ ထို့ကြောင့် တောင်ဖက်ဖျားဆုံး မင်းပြားနယ်သို့တိုင်ရောက်ရှိပြီး၊ ထိုအရပ်တွင် မြို့တောင်အမည်ရှိတောင် တွင် အရိုးအိုးများထားရှိကြောင်း တွေ့ရသည်။<sup>11</sup> ထိုအချက်မှာ အရှေ့ဖက်မှ မွန်ဂိုလွိုက်မျိုးနွယ် များရခိုင်ပြည်သို့စတင် ဝင်ရောက်လာချိန်လည်း ဖြစ်လေသည်။<sup>12</sup> ထိုဖိအားကြောင့် မြောက်ဖက် နှင့် အနောက်ဖက်သို့ ပြန်လည်ရွှေ့ပြောင်းသွားပြီး နေရာဖယ်ပေးရပါသည်။

မြို့မျိုးနွယ်များသည် လေးမြို့ခေတ်တလျောက်လုံးတွင် တောင်ဖက်သို့ပြန်လည်တိုးဝင်ရန် အကြိမ်ကြိမ် ကြိုးစားခဲ့ကြပြန်သည်။ မြောက်ဦးခေတ်တွင်ရခိုင်တို့နှင့် ဆက်ဆံရေးရှိလာခဲ့သည်။ ထိုအချိန်က မီးချောင်းတလျောက်တွင် အင်အားကြီးထွားခဲ့ကြပြီး ရခိုင်မင်းဆက်များကိုပင် အံတုခဲ့လေသည်။ ထိုနောက်မှတဖန် နောက်ပိုင်း (၁၈) ရာစုတွင်မှ ရခိုင်ဒေသတွင် ပြန်လည် ပြန်နံ့သည်။ ထိုသို့ ရွှေ့ပြောင်းရာတွင် အနောက်ဖက် ဘူးသီးတောင်၊ မောင်တောတောင်တန်း ဒေသ အထိ ရောက်ရှိခဲ့ပါသည်။

<sup>9</sup> Pamela Gutman, “Burma’s Lost Kingdoms: Splendours of Arakan, p- 17  
<sup>10</sup> တောင်ပေါ်အရပ်တွင် နေထိုင်သောကြောင့် တောင်မြို့ ဟုခေါ်ဝေါ်ခြင်းသာ ဖြစ်ပါသည်။ နောက်ပိုင်းတွင် ဘူးသီးတောင်၊ မောင်းတော မြို့နယ်မှ မရုစာများကိုလည်း တောင်မြို့ ဟုခေါ်ဝေါ်လာသည်။  
<sup>11</sup> Dr. E. Forchhammer, Report on the Antiquities of Arakan (Rangoon, Superintendent Government Printing, 1891), 54.  
<sup>12</sup> Maurice Collis, “Araken’s Place in the Civilization of the Bay: A Study of Coinage and Foreign Relations”, Journal of the Burma Research Society, vol. XV, I, p 488, 1925. Quoted in Noel F. Singer, Vaishali and the Indianization of Araken (New Dehli, APH Publishing Corporation, 2008), p 90-91  
Copyright @Ahton Cultural Research and Development Center - Yangon

သမိုင်းလာမြို့လူမျိုးတို့၏ နေထိုင်ရာဒေသ

မြို့လူမျိုးတို့သည် ချင်းပြည်နယ်တောင်ပိုင်း နှင့် ရခိုင်ပြည်နယ် တောတောင်ထူထပ်သော အရပ်ဒေသ၊ မြစ်၊ ချောင်း၊ အင်း၊ အိုင်အနီး ရာသီဥတု အေးမြသောဒေသများတွင် ပြန့်ကြဲ နေထိုင် သည်။ မြို့လူမျိုးများသည် ချင်းပြည်နယ်၊ မီးချောင်းနှင့် သမိန်ချောင်းတွင်လည်းကောင်း၊ ရခိုင်ပြည် နယ်ရှိ မြို့ဟောင်း(မြောက်ဦး)မြို့နယ်၊ အကြီးတော်မတိုက်နယ်နှင့် ရမ်းချောင်းတိုက်နယ်၊ ကျောက်တော်မြို့နယ်ရှိ သရီချောင်း၊ ပီချောင်းနှင့် ယိုးချောင်းတွင်လည်းကောင်း၊ ပုဏ္ဏားကျွန်း မြို့နယ်ရှိ၊ စမ်းမတီးချောင်း၊ တောဖျားချောင်း၊ ကြိမ်ချောင်းနှင့် မောင်းမချောင်းတွင် လည်း ကောင်း၊ ဘူးသီးတောင်မြို့နယ် စိုင်းဒင်းဒေသ<sup>13</sup>နှင့် ပေါက်တောမြို့နယ်တို့တွင် ပြန့်ကြဲ နေထိုင် သည်။ မြို့လူမျိုးတို့သည် သမိုင်းလာရာ ဒေသများတွင် ယနေ့တိုင် ရပ်ရွာတည်၍ နေထိုင်ကြဆဲ ဖြစ်သည်။ အမတ်ဓမ္မဇေယျသည် မြောက်ဖက်သို့ ဆုတ်ခွာရာတွင် ချင်းပြည်နယ် ပလက်ဝ အောက်ပိုင်း မီးချောင်းဂူအထက်တွင် ခိုလှုံသည်ဟုဆိုသည်။ ထိုအရပ်ကိုဥတ္တရာဇ်ဟုခေါ်သည်။ ထိုသူများကို မြို့လူမျိုးများဟု အမည်တွင်လာကြောင်း ရခိုင်မှတ်တမ်းများတွင် ဖော်ပြထားလေ သည်။<sup>14</sup>

စန္ဒာဒေဝီမိဘုရားသည် အမတ်တို့နှင့်တိုင်ပင်ပြီး၊ နတ်ရွာစံပြီးသော ဘုရင်မင်းကြီး၏ အလိုအတိုင်း လက်စွပ်တော်နှင့်တန်သောသူကို မင်းပြုရန်ရှာဖွေရာ နောက်ဆုံးတွင် မီးချောင်း ဖျားတွင် အဆင်းအဝါခွန်အားနှင့် ပြည့်စုံသော မြို့သင်းကြီး ညီနောင်သားအဖ(၃)ယောက် တို့ကို ကွန်ပစ်၍တွေ့လျှင် ဝေသာလီပြည်သို့ဆောင်ယူကာ အစ်ကိုကြီး အမြဲတူကို စန္ဒာဒေဝီမိဘုရား နှင့် လက်ဆက်စေလျက် မင်းအဖြစ်တင်မြှောက်ကြသည်။ ညီတော် အမြဲတူကို အိမ်ရှေ့အရာ ပေးပြီး၊ သားပဲဖြူအား မြောက်ဦးရွာကို အပ်နှင်းလေသည်။ အေဒီ ၇၉၆ - ၇၇၆ ခုနှစ် ဖြစ်သည် ဟု ရခိုင် ပညာရှင်များက တွက်ချက်ကြပါသည်။ ရခိုင်မင်းသမီး ဧချင်း အပိုဒ် ၁၄ တွင် -

ဧေး ဧေး ဗိန့်စေရန်၊ ပန်နယ်ကုဗိန့်၊ ပြည်လုံနှုန်မျှ၊ တိုင်မရ၍၊ ဆားဝမည်ထဲ၊ တောင်ရွာ ထဲဝယ်၊ အမြဲနေပင်၊ မြို့တွင်ထင်ရှား၊ သင်းကြီးသားဟု၊ ရည်သွားလုံးရပ်၊ စေ့ကြပ် ကျစ်ကြော၊

<sup>13</sup> မောင်ပုဆိုးကြမ်း၊ တိုင်းရင်းသားလူမျိုးများ အဘိဓာန်၊ (အလင်းသစ်စာပေတိုက် - ဒု၊ ၂၀၀၇)၊ စာ - ၉၉၊ ၁၄၃။  
<sup>14</sup> “ဓမ္မဇေယျ စုံနှစ်မမူ၊ ထိုသူရဲမက်၊ သိမ်းခေါ်လျက်သာ၊ မြို့ရွာအဝင်၊ တောင်ခွင်မြိုင်ခြေ၊ ရှောင်နေမလစ်၊ အားအံသစ်လျက်၊ ကစ္ဆပနဒီ၊ တပ်လုံးချို၍၊ ကပ်မှီရောက်ခါ၊ မြောက် အညာသို့၊ သွားရာမလိုက်၊ တော်၌ပုံတူ၊ လူအပုံကို၊ အမြဲဟုခေါ်ဝါ၊ ချောင်းအမြွာတွင်၊ သုံးရွာစုစု၊ နေမှတ်ပြုသည်၊ တည်ဘူးရာတွင်၊ ထိုပြင်မြေဝေး၊ ထွက်ပြေးလေတတ်၊ အမတ်နှင့်ပါ၊ များစွာသူပုန်း၊ နေတုံမလွဲ၊ အမည်စွဲ၍၊ ဟဲရုံခုတွင်၊ သို့စင်ပြည်ထဲ”

ချောမော ဆင်းယောင်၊ ညီနောင်သားဘ၊ သုံးယောက်ရလျက်၊ အစတည်တံ့၊ အမြဲထုံနှင့်၊ တူစုံသာ အောင်၊ ထီးနန်းဆောင်း၍၊ နောင်းကကြိန်မှု၊ သာပေဖျူနှင့်၊ ရိပ်ဖြူဆောင်ချုပ်၊ ပြည်ရွာအုပ် လျက်၊ တုံလှုပ်မစွန်၊ ခပ်ယိုစွန်တွင်၊ သျှန်ကိုသိန်ရှင်၊ ဘိုးခင်ဘွားကြီး၊ တောင်ရိုးစီး၍၊ ဖျက်ဆီး လေခါ၊ တို့ရွာ တကြိန်၊ မင်းမဲ့ဘိန်သည် စည်းစိမ်မထွန်း၊ ရှူးတဲ့လေ<sup>15</sup>၊ ထိုမြို့သားအဖတို့ နေသော နေရာသည် ယနေ့ ချင်းပြည်နယ်၊ ပလက်ဝဒေသမီးချောင်းမှ ဆားဝရွာကိုပင်ဆိုလိုခြင်းဖြစ်သည်။

အမြဲတူမင်းသည်မင်းပြုနန်းစံပြီး (၆)နှစ်ရှိလတ်သော် စန္ဒာဒေဝီမိဖုရားသည် လင်မင်းကြီး အမြဲတူကိုထက် မတ်တော်ဖြစ်သော အိမ်ရှေ့မင်းအမြဲတူသည် အရောင်အဆင်း၊ အရည်အချင်း၊ ခွန်အား၊ လက်ရုံးနှင့်ပြည့်စုံခြင်းကြောင့် တပ်မက်ခြင်းဖြစ်၍ မှားယွင်းကျူးလွန်လေသည်။ လင် မင်းကြီးအမြဲတူကိုသတ်၍ မတ်တော်အမြဲတူ အိမ်ရှေ့မင်းသားနှင့် မင်းပြုနန်းစံမည်ကြံသည်ကို မင်းကြီးသိလေသည်။ ထိုအခါမိဖုရားနှင့် ငါ့ညီတို့သည် ငါ့အားအသက်ကိုကြံစည်နိုင်ကြောင်း ရိပ်မိသဖြင့် သူ့ကို ငါလျှင်အောင်ကြံစည်မည်ဟု ပရိယာယ်ဖြင့်ရိုးရာပွဲတော်(ဆန်) ပြုလုပ်ရန်ဟု ဆိုကာ နွားနောက်နှင့် ကျွဲဖြူတို့ကိုယူလျက် မြို့တို့၏ရိုးရာအဝတ်အစားဖြစ်သော ကြိမ်နွယ်၊ ကြွေပေါက်၊ ဦးဖွဲ့စသည်တို့ကို ဝတ်ဆင်လျက် တောင့်၊ လေး၊ မြား တို့ကိုကိုင်၍ ညီအားရှေ့မှ နွားကြိုး၊ ကျွဲကြိုးကို ကိုင်ငင်စေပြီး ရှေ့ကသွားစေသည်။ မြို့မင်းကြီးအမြဲတူသည် တောင့်၊ လေး၊ မြား၊ လွှားတို့ကိုကိုင်လျက် နောက်မှလိုက်လေ၍ အစဉ်အတိုင်းသွားကြလေသော် လဆုတ် ကာလဖြစ်သော ညဉ့်သန်းခေါင်ယံလွှဲ၊ မိုးသောက်လုခါနီးအချိန်တွင် ညီတော်ဖြစ်သော အိမ်ရှေ့မင်းကို အဆိပ်လူးသောမြားဖြင့် ပစ်ခတ်သတ်ဖြတ်လေသည်။ ၎င်းကို မြို့လူမျိုးတို့သည် ရှေးအစဉ်အလာ စကားအရ အမြဲတူမင်းကြီးသည် ညီတော်အမြဲတူအား သနား၊ ကြင်နာ၊ လွမ်းဆွေး၊ သတိ အမှတ်ရစွာဖြင့်လွမ်းစေတီတစ်ဆူတည်ထားလေသည်။

၎င်းစေတီကို "နွားလိုက်စေတီ" ဟူ၍ ရှေးမြို့လူမျိုးတို့က ခေါ်ဆိုကြလေသည်။ ယခုအခါ "နားလိပ်စေတီတော်" ဟုခေါ်ဆိုကြသည်။<sup>16</sup> မြို့ပဲဖြူမင်း နန်းစံနှစ်(၁၇)နှစ် အကြာတွင် (၉)သောင်းသောရှမ်းတို့သည် လေးမြို့မြစ်ဖျားမှ ဆင်းသက်လာပြီး စစ်မက်ပြုလေသည်။ ပဲဖြူမင်းသည် အားမတန်သောကြောင့် နောက်လိုက်များနှင့်တကွ ယိုးချောင်းဖျား၊ သပိတ် တောင်တွင် မြို့တည်ကာနေရာ များမကြာမှီ ကွယ်လွန်လေသည်။ ထို သပိတ်တောင် ဆိုသည်မှာ ယခုအခါ ရွှေပန်းခိုင် (မြို့ရွာ)ဖြစ်သည်။ ကျောက်တော်မြို့၏ အနောက်တောင်ဘက် (၁၅) မိုင်

<sup>15</sup> ထွန်းရွှေခိုင် ( မဟာဝိဇ္ဇာ)၊ ရခိုင်မင်းသမီးချင်း၊ (ယဉ်မျိုးစာပေ၊ ရန်ကုန်၊ ၂၀၁၆)၊ စာ - ၅၂။  
<sup>16</sup> မာယုလှိုင်(ကျောက်တော်)၊ တိုင်းရင်းနွယ်ဖွား မြို့လူမျိုး အမြဲတူအမြဲတူနှင့်ပဲဖြူမင်းတို့ အုပ်ချုပ်စိုးစံ တော်မူပုံ အကြောင်း

ခန့်၌ ရှိသည်ဟုဆိုသည်။<sup>17</sup> သပိတ်တောင်၏ အရှေ့မြောက်(၁)မိုင်ခန့်အကွာရှိ ယခုကန်သုံးဆင့် ကျေးရွာနေရာမှာ ရှေးဟောင်းမြို့တော် ကန်သုံးဆင့်မြို့ဟောင်းနေရာ ဖြစ်ဟန်တူကြောင်း သုတေသီအချို့က ယူဆထားကြပါသည်။ ကန်သုံးဆင့်လွင်ပြင် အနီးဝန်းကျင်တွင် ကန်သုံးဆင့် မြို့ဟောင်းနေရာနှင့်အတူ ခေတ်အဆက်ဆက် ပြုပြင်ထိန်းသိမ်းလာခဲ့ကြ၍ ယခုတိုင် မတိမ် ကောမပျောက်သေးပဲ ဖိုးခနောက်ပုံစံဆင့်လျက် တည်ရှိနေသေးသည့် ရှေးဟောင်း ရေကန်ကြီး (၃)ကန်၊ ဖိုးကန်တော်ဘုရား၊ သရက်ညီနောင်တောင်၊ ရှေးဟောင်းလက်ရာ ဘုရားဆင်းတုတော် များမှာ လေ့လာ ဖွယ်ရာများ ဖြစ်ပါသည်။<sup>18</sup>

ရခိုင်ရာဇဝင် သမိုင်းများတွင် ကန်သုံးဆင့်မြို့တည်မင်း နှစ်ပါး ရှိခဲ့သည်။ ပထမ ခညဝတီ ခေတ်နှောင်း မင်းငယ်ပျော်လှစည်သူမင်းက ခညဝတီမှ တောင်အရပ်သို့ ထွက်ခွာလာပြီး “ယောနဒီ” ယိုးချောင်းဖျား အရှေ့ဘက်ကမ်းတွင် ကန်သုံးဆင့်မြို့ကို တည်သည်။ ထို့အတူ ဝေသာလီခေတ်ဦး မဟာသူရိယ တိုင်းစန္ဒရားမင်းကလည်း ဝေသာလီ ကျောက်လှေခါးမြို့ကို မတည်မီ ကန်သုံးဆင့်မြို့ကိုတည်ခဲ့ကြောင်း သမိုင်းမှတ်တမ်းများအရ သိနိုင်သည်။ ကန်သုံးဆင့် မြို့တော်မှာ သက်တမ်းအားဖြင့် ယာယီမြို့သာ ဖြစ်ခဲ့သည်။ ဒေါက်တာအေးချမ်း၊ ရခိုင်သမိုင်း မိတ်ဆက် စာအုပ်တွင်-

ခညဝတီခေတ် အေဒီ ၃၇၀ တွင် သူရိယကေတုမင်း၏သား မဟာစန္ဒရား မင်းစန္ဒြ ( Deven Candra) ထီးနန်းစိုးစံသည်။ ဗေဒင် ဟူးရားတတ်တို့က ခညဝတီမြို့ ကိန်းခန်းကုန် ကြောင်းလျှောက်ထား၍ ခညဝတီမှထွက်ခွာခဲ့ပြီး ကန်သုံးဆင့်မြို့ကိုတည်သည်။ ကန်သုံးဆင့်မြို့ တည်ရာတွင် အခန့်မသင့်၍ (၇)လ အတွင်းဝယ် မှူးမတ်မိုလ်ပါ၊ ဆင်မြင်းများ သေကြေ ပျက်စီး သည့်အတွက် မင်း၊ မှူးမတ်များ စည်းဝေးတိုင်ပင်ပြီး မြို့တည်ရန် နေရာသစ် ထပ်မံရှာခဲ့သည်။ ထို့နောက် သေလနဒီချောင်းနားတွင် မြို့ရာနှင်းပြီး ဝေသာလီ ကျောက်လှေကားမြို့ကို တည် သည်<sup>19</sup>ဟု ဆိုသည်။

အထက် ဖော်ပြပါအကြောင်း သမိုင်းလာရာဒေသများတွင် မြို့ လူမျိုးတို့သည် ရပ်ရွာ တည် ၍ ယနေ့တိုင် နေထိုင် နေကြဆဲ ဖြစ်သည်။

ဤအဖြစ်အပျက်ကို နှောင်းပိုင်းသုတေသီတို့က ခရစ်နှစ်အဖြစ် နန်းစဉ် နန်းဆက် သမိုင်းပြု၍ ဖော်ပြရာ ဘီစီ -၃၃၂၅ သည် မာရယု၏ နန်းတက်နှစ်ပင်ဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်၍ ရခိုင်သမိုင်းဦး ကာလကပင် ရခိုင်ပြည်နယ်၌ "မြို့"တိုင်းရင်းသားတို့ရှိနှင့်ပြီဖြစ်ကြောင်း

<sup>17</sup> ရှိဆန်း ( သုတေသီ)၊ ရှေးဦးရခိုင်သမိုင်းစစ်တမ်း နှင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားများ၏ ရပ်တည်မှုစာတမ်း၊ စာ- ၁၄။  
<sup>18</sup> ဦးဝေသာအောင်၊ ရှေးဟောင်းသမိုင်းဝင် ရွှေပန်းခိုင်စေတီတော်သမိုင်း၊ (ဖြိုးဝေလှ၊ ရန်ကုန်၊ ၂၀၁၉)၊ စာ- ၁၁။  
<sup>19</sup> ဒေါက်တာအေးချမ်း၊ ရခိုင်သမိုင်း မိတ်ဆက်၊ (ရန်ကုန်၊ ရွှေသင်ပုံနှိပ်တိုက်၊ ၂၀၁၇)၊ စာ - ၅၀။



ယေဘုယျ မှတ်ချက်ယူနိုင်ပါသည်။ မြို့တို့သည် ရခိုင်နှင့်အတူတကွ နေထိုင်လာခဲ့ကြရာ ဝေသာလီခေတ်ကုန်ခါနီးတွင် မြို့ လူမျိုး(၃)ဦးဘုရင်ဖြစ်လာခဲ့သော သမိုင်းကြောင်းသည် ရခိုင်ရာဇဝင်တွင် ထင်ရှားခဲ့ပါသည်။

ထို့အပြင် ရခိုင်ရာဇဝင်ကျမ်းများဖြစ်ကြသည့် ရခိုင်မဟာရာဇဝင်တော်ကြီး ဓညဝတီရ ှာဇဝင်သစ် မာရယုနှင့် ဗေဒါရှင်းတမ်းစသည့်ကျမ်းဂန်များတွင်လည်းကောင်း၊ တစ်ချို့သော စာအုပ်စာပေများတွင်လည်းကောင်း၊ မြို့လူမျိုးကိုရေးသားကြရာတွင် "မြို့"ဟူသောဝေါဟာရ အပြင် "မြို့"ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ "မြန်"ဟူ၍လည်းကောင်း "မြို့"ဟူ၍လည်းကောင်း မူကွဲ စာလုံးပေါင်းဖြင့် ရေးသားထားပါသည်။ မြို့၊ မြန်၊ မြမ်၊ မြူ၊ မြို့ဟူသော အရေးအသားသည် "မြို့"လူမျိုး တစ်မျိုးကိုပင် ရေးသားထားသည်ဟုမှတ်ယူနိုင်ပါသည်။ အိန္ဒိယလူမျိုးများက "မြို့" လူမျိုးများကို "မြို့ဂျာ"ဟုခေါ်ဝေါ်နေကြသည်။ မူလ "မြို့" "မရ"စကားလုံးကို ရခိုင် တိုင်းရင်း သားတို့က မြို့"ဟု ခေါ်ပြီး ဗမာတိုင်းရင်းသားတို့ကမူ "မြို့"ကို "မျို"အသံထွက်သည်။ မြို့ လူမျိုးကို တစ်ခြားတိုင်းသားများက သူ့လျှာသံနှင့်မည်သို့ပင်ခေါ်စေကာမူ မိမိကိုယ်ကို "မြို့" "မရ"ဟု ယနေ့တိုင် ခေါ်ဝေါ်ကြပါသည်။ မြို့တိုင်းရင်းသားလူမျိုးများမှာ မူလ "မြို့"နာမည်ရှိ သလို ရခိုင်၊ ဗမာစသည့် တိုင်းရင်းတို့မှာလည်း "Burma ဘာမာ"ဟု တွေ့ရပြီး၊ ရခိုင်တိုင်းရင်း သားတို့မှာလည်း "Arakan အာရကန်"ဟုတွေ့ရပါသည်။

လူဦးရေ

မြို့လူမျိုးတို့၏ လူဦးရေစာရင်းအား တိကျသေချာစွာ သိရှိနိုင်ရန် လူမျိုးအမည်နာမ သေချာစွာ ထွက်ရှိမှုအပေါ်တွင် အခြေခံသည်ဟု ယူဆပါသည်။

ဆရာမောင်ထင်ရှေးဖြစ်ဟောင်း ဆောင်းပါးတွင် -

- ၁၉၁၁ ခုနှစ်၊ သန်းခေါင်စာရင်းအရ (၁၃၄၁၃ )ဟူလည်းကောင်း၊<sup>20</sup>
- ၁၉၁၃ ခုနှစ်၊ ကျောက်တော် တပိုက်ရှိ မြို့လူဦးရေမှာ (၁၇၇၃၁ )ဟူလည်းကောင်း၊<sup>21</sup>
- ၁၉၈၄ ခုနှစ်၊ မြို့လူဦးရေမှာ (၁၉၀၀၀) ရှိသည်။<sup>22</sup>

( မြို့ ဟု ဆိုရာတွင် မြို့ (ခမီ ) ၊ မြို့ (မရူစာ) ပေါင်း ရေတွက်ဟန် ရှိသည်။ )

- ၂၀၀၇ ခုနှစ်တွင် (၈၀၀၀၀) ဟူ၍လည်းကောင်း၊
- ၂၀၁၀ ခုနှစ်တွင် (၉၀၀၀၀) ဟူ၍လည်းကောင်း ဖော်ပြသည်။<sup>23</sup>

---

<sup>20</sup> Morgan, Census of Burma 1911, volume IX, Burma Part-I, Reports- 256  
<sup>21</sup> Sha Bun Tha Aung, About Mro Tribes (No. 37, Munimay Magazine, February 1987), P-4.  
<sup>22</sup> Family Magazine, April, 1997.  
 Copyright @Ahton Cultural Research and Development Center - Yangon

(မြို့ ဟု ဆိုရာတွင် မြို့ နှင့် ခမိ ခွဲ၍ ရေတွက်ဟန် ရှိသည်။)

- ၂၀၁၂ SIL နှင့် Joshua Project လူဦးရေ စစ်တမ်းအရ လူဦးရေ (၁၂၅၀၀၀) ရှိသည်။ သို့သော် People Group စစ်တမ်းအရတွင် (၂၀၀၀၀၀) ရှိသည်ဟု ဆိုသည်။<sup>24</sup>

ဘာသာစကား နှင့် စာပေ

မြို့လူမျိုးတို့သည် ကိုယ်ပိုင်ဘာသာစကား၊ ယဉ်ကျေးမှု ဓလေ့ထုံးတမ်းများရှိသည်။ မြို့လူမျိုးတို့တွင် နေရာဒေသနှင့်လိုက်၍ ဒေသယံ ဘာသာစကား အနည်းငယ် ကွဲပြားမှု ရှိသည်။ ကိုယ်ခန္ဓာ အစိတ်အပိုင်းကိုခေါ်ဆိုသောအခါ “အ” သို့မဟုတ် “လ” နှင့်စ၍ ခေါ်ဝေါ်လေ့ ရှိသည်<sup>25</sup>။ တစ်ဦးနှင့်တစ်ဦး ဆက်သွယ်ပြောဆိုသောစကားများအား ခြုံငုံကြည့်သော် အောက်ပါ ဒေသယံ အုပ်စုများကိုတွေ့ရသည်။

- ဝါကုန် (Vaakun)
- တွီရွန် (Tuiron)
- ခိုင်နက် (Xienauq)
- ခါတက် (Xautau)
- ပါမနက် (Pamnauq)
- လေခမ် (Likhy)
- အကေအလောင် (Akiealon) တို့ ဖြစ်သည်။<sup>26</sup>

အထက်ပါ အကြောင်းအရာသည် ချင်းပြည်နယ်မှသည် ရခိုင်ပြည်နယ် ကုလားတန် မြစ်ဝှမ်းတလျှောက် ပြောဆို ဆက်ဆံကြသော မြို့လူမျိုးတို့၏ ဒေသိယ စကားပြောဆိုသော အစုပင် ဖြစ်သည်။ မျိုးနွယ်စု ကြားတွင် ဝါကုန်းစကား အပြော အများဆုံး ဖြစ်သည်။

၁၉၁၁ ခုနှစ်၊ ဗမာ သန်းခေါင်စာရင်း အစီရင်ခံစာ အပိုင်း (၁) နောက်ဆက်တွဲ စာမျက်နှာ ၄၃၇ တွင် မြို့လူမျိုးတို့၏ ဘာသာစကားကို ဤသို့ဖော်ပြထားသည်။<sup>27</sup>

<sup>23</sup> U San Thar Aung, Mro (or) Khami leader of the National Solidarity Organization, Interview by the author, December 27, 2011.

<sup>24</sup> [https://joshuaproject.net/people\\_groups/19390/BM](https://joshuaproject.net/people_groups/19390/BM)

<sup>25</sup> ထင်အောင် (ကျောက်တော်)၊ နိုင်ငံတော်မှပေးသော အခွင့်အရေးနှင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသား မြို့ (ခမိ) များရပ်တည်မှုစာတမ်း (၂၀၁၅) စာ-၇

<sup>26</sup> မောင်စာခေါင် ၊ မြို့ ဘာသာစကား၏ စကားသံများကို အသုံးချ သဒ္ဒဗေဒအမြင်နှင့် လေ့လာချက်၊ (ရန်ကုန် တက္ကသိုလ်၊ ၁၉၉၀) စာ- ၄။

<sup>27</sup> Morgan, Census of Burma 1911, volume IX, Burma Part-I, Reports, - 256

APPENDICES.

ixvii

APPENDIX B-VIII.

TERMS OF RELATIONSHIP IN DIALECTS OF THE NORTHERN ARAKAN DISTRICT.

English.	Mro.	Ahnu.	Chaungtha.	Kyaw.	Kami.
Father ... ..	Pa At ...	Pa ...	Ah Bah ...	Pa ...	Nga Ai.
Mother ... ..	Na We ...	Nu ...	AhMfe ...	Nu ...	Neik.
Elder brother (M. S.) ...	Ya At ...	Ta At ...	Ah Ko Grte	Oo ...	Yike.
Elder sister (W. S.)	Ya At ...	Pa E ...	Ah Mai ...	Oo ...	Yike.
	Ya At ...	Ah Se Co Me ..	h M ai ...	Oo ...	Yike.
	Na Pe ...	Loiya ...	Nyi Mali ...	Nauk ...	Umbai.
Younger j sister (M' S.) i	Pa At Kho ...	Ahkapa ...	Ah Bai ...	Pon Ngak ...	Nga ai nilio.
Father's brother ... ..	NaWeTa ...	Ahkape ...	Ah Ywai ...	Pid Nauk ...	Ah Ni To.
Father's brother's wife ...	Na Pe ...	Ahsahe ...	Nyi ...	Nauk ...	Umbai.
Father's brother's child ...	Na E ...	Ahkane ...	Ah Ree ...	KaNo ...	Ah Nee.
Father's sister ... ..	Puk Pre ...	Run ..	Ah Khan ...	Mrun ...	Prun.
Father's sister's husband ...	Mauk Pe ...	Su ...	Yauk Pah ...	Ka Mway ...	Mouksa.
Father's sister's child ...	Pa We ...	Pu ...	Ah Khan ...	Tarapu ...	Umpu.
Mother's brother ... ..	Pa E ...	Pa E ...	Ah Ree ...	Tarapé ..,	Umpé.
Mother's brother's wife ...	Ma Kon ...	Su ...	Yauk Pah ...	Kahway ...	Natsa.
Mother's brother's child ...	Na We Ta ...	Ne Le ...	Ah Ywai ...	Pin Ngak ...	Niketo.
Mother's sister ... ..	Pa At Kho ...	Palé ...	Ah Bai ...	Pon Ngak	Nga At Khi.
IV other's sister's husband ...	Na Pe ...	NhawLé ...	Nyi ...	Nauk ...	Umbai.
Mother's sister's child ...	Pa We ...	Pu ...	Ah Pho ...	Kapu ..	Aumsee.
Father's father ... ..	PaE ...	Nu ...	Ah Baung ...	Kape ...	Aumsee.
Father's mother ...					

မြို့လူမျိုးတို့၏ ဘာသာစကားနှင့် ရိုးရာဓလေ့တို့သည် တောင်ပိုင်းချင်းများနှင့် တူညီမှု ပိုများသည်။ မြို့လူမျိုးတို့သည် ဘာသာစကားတွင် ခူမီး(ခမ်း)များနှင့် (၇၈% )တူပြီး မရူစာ(မြို့) နှင့် (၃၉%) တူသည်။<sup>28</sup> ထို့ကြောင့် Captain G.C. Rigby ၏ History Of Operation in Northern Arakan and the Yawdwinn Chin Hills (1896-97) စာအုပ်တွင် ဤသို့ဖော်ပြထားသည်။ Mro much resemble the Kwaymis. The dialect spoken by them is different, but allied to that of the kwaymis<sup>29</sup>.

မြို့လူမျိုးတို့သည် ခူမီးများနှင့် များစွာတူညီမှုရှိ၏။ ဘာသာစကားတွင် ကွဲသည်။ သို့သော်လည်း အပြန်အလှန် ဆက်စပ်မှုရှိသည်။ (မြို့တို့သည် များနွယ်ကွဲများစွာ ရှိနေသေးသည်ကို နားလည်စေရန်သာ ဖြစ်သည်။ ) စာပေတွင် ဝါကုန်းစကားကို အဓိက ထားသုံးသည်။ မြို့ တို့တွင် ကိုယ်ပိုင်စာပေ ရှိသည်။ ၎င်းစာပေကို ၁၉၉၇ - ခုနှစ် တွင် ဆရာ ဦးကျော်သာအောင် (ကေဖ) က ဂျာမန် စာပေပညာရှင် Dr. Kenneth Greggerson ၏ အကူညီရယူကာ ရောမအက္ခရာဖြင့် တီထွင်သည်။<sup>30</sup>

<sup>28</sup> SIL, 2012  
<sup>29</sup> Captain G. C. Rigby, "History Of Operations in Northern Arakan and the Yawdwinn Chin Hills, (MIZORAM, 1896-97), P-175.  
<sup>30</sup> ထင်းအောင် ( ကျောက်တော်)၊ ဘဝပုံရိပ်များ၊ ( Grace စာပေ၊ ၂၀၀၆)၊ စာ-၉၈။  
 Copyright @Ahton Cultural Research and Development Center - Yangon

### ယုံကြည်ကိုးကွယ်မှု

ရှေးကမြို့လူမျိုးတို့သည် မူလယုံကြည် ကိုးကွယ်မှုမှာ နတ်ကိုးကွယ်မှုဖြစ်သည်။ နောက်ပိုင်းတွင် အများစုမှာ ဗုဒ္ဓဘာသာကို ကိုးကွယ်ကြသည်။ ခရစ်ယာန်ဘာသာ ကိုးကွယ်သူ များလည်း ရှိလာသည်။ ဗုဒ္ဓဘာသာ ကိုးကွယ်သူများသည်လည်း မိမိတို့ ရိုးရာနတ်ကိုလည်း ပူဇော်ကြသည်။ ရိုးရာနတ်များမှာ တိုင်းပြည်စောင့်နတ်(ခွပ်ကင်မာ)၊ ရွာစောင့်နတ်(ဝင်ကင်မာ)၊ မြစ်စောင့်နတ်(တဝါကင်မာ)၊ အိမ်စောင့်နတ်(အီကင်မာ)၊ တောစောင့်နတ်(ဒက်ထုံးကင်မာ)၊ ကိုယ်စောင့်နတ်(မိုးဒ) စသည်တို့ဖြစ်ကြသည်<sup>31</sup>။

နတ်ကိုးကွယ်မှုဆိုရာ၌ ထူးခြားချက်တစ်ခုတွင် မြို့ လူမျိုးတို့သည် “KNIQKHOEQMAQ” ကနိခွတ်မာ ဟုခေါ်သော တန်ခိုးရှင်ရိုးရာနတ်ကို အထူးယုံကြည် ကြသည်။ “ကနိခွတ်မာ” ဟူသော ဝေါဟာရသည် မြို့ဘာသာစကားဖြင့် “နေ” ကို “ကနိ”၊ စကြာဝဠာကို“ခွတ်မာ” ဟု ခေါ်သည့် မြို့ ဝေါဟာရ (၂)ခုကို ပေါင်းစပ်ထားပြီး နေနှင့် စကြာဝဠာကို ပိုင်သော အရှင်သခင် တန်ခိုးရှင်ဟု အနက်အဓိပ္ပါယ်ရသည်။ မြို့လူမျိုးများသည် အထူးအဆန်း အံ့ဖွယ်သရဲများကို တွေ့ကြရာ၌ "ကနိယို'ခါယို" (Kniq Jy, Xajy) (နေရေ၊ လရေ)ဟုဆိုပြီး၊ အာမေဠိတ်သံကို ပြုကြသောကြောင့် ဖြစ်ပေသည်။ သို့သော် မြို့ လူမျိုးတို့တွင် အခက်ခဲ ပြဿနာများ၊ ဖျားနာမှု များရှိလျှင်သာ “ကနိခွတ်မာ” အား တောင့်တ ကြသည်<sup>32</sup>။

ဖန်ဆင်းခြင်း ပုံပြင်များတွင် KOEQMRIKOEQMRAN “ခွတ်မရိခွတ်မရင်” ဟူသော အသက်ကြီး အဖွားအိုသည် လူ့မိန်းမနှင့် ယောက်ျားအား မြေမှုန့်မှ ဖန်ဆင်းသည်ဟု ဆိုသည်။ ဒဿရာဇာမင်း လက်ထက် ၄၈၅ ခုနှစ်တွင် နှစ်ပေါင်းများစွာ ပျောက်ကွယ်နေသော မဟာမုနိ ရုပ်ပွားတော်အား ရှာဖွေရန် စေခိုင်းလိုက်သော မြို့သင်းကြီး ရဟောင်လာ၊ အပေါင်လာတို့ကို “မြို့ခွေးမွေး”၊ “ခွေးမွေးတောင်မြို့”ဟုတညီတည်း မှတ်တမ်း တင်ထားပေရာ မြို့လူမျိုးတို့သည် ဗုဒ္ဓဘာသာအား ယခင်ကပင် ယုံကြည်ကိုးကွယ် လာခဲ့ကြောင်း သိရှိနိုင်ပါသည်။<sup>33</sup>

<sup>31</sup> မောင်စာခေါင် ၊ မြို့ ဘာသာစကား၏ စကားသံများကို အသုံးချ သဒ္ဓဗေဒအမြင်နှင့် လေ့လာချက်၊ (ရန်ကုန် တက္ကသိုလ်၊ ၁၉၉၀)၊ စာ - ၄၆။

<sup>32</sup> Luke Ahka, “The Anthropological Studies of Mrokhmi People with Relevant Method for the Gospel: Cultural Anthropology For Christian Mission,” (Yangon, 2012), Page -2.

<sup>33</sup> ရခိုင် မင်းသမီး ဧချင်း အပိုဒ်(၁၉)တွင်ဧး တုံမွေးမိ၊ နာထွေရှိလော၊ ဂေါလိယမင်း၊ သားရင်းသည်းချာ၊ ဒဿရာလျှင်၊ မဟာမုနိ၊ ရှိရာအကြောင်း၊ ပေါင်းလောင်းမြို့ထီး၊ သင်းကြီးညွန့်ပြ၊ ပုညကြီးတွေ၊ လွန်ရိုသေလျက်၊ ဝင်လေသင်းတက်၊ ထွက်ခဲ့သင်တုတ်၊.....

မြို့လူမျိုးတို့၏ ခရစ်ယာန် ဘာသာ ကိုးကွယ်မှုသည် ရှေးဦးစွာ မီးချောင်းဒေသမှ ဖြစ်သည်။ ၁၉၃၂ ခုနှစ်၊ ဧပြီလတွင် ပလက်ဝမြို့နယ် မီးချောင်းဒေသမှ မြို့ လူမျိုးတို့သည် ခရစ်တော်ကို ပထမဆုံးလက်ခံပြီး နှစ်ခြင်းခံသည်ဟု ဆိုသည်<sup>34</sup>။

- ၁၉၀၇ ခုနှစ် ဇူလိုင်လတွင် မရာဇဝံဂေလိ သာသနာသည် မြို့ လူမျိုးတို့ကြား ဝင်ရောက် ခဲ့သည် ဟု ဆိုသည်။<sup>35</sup>
- ၁၉၄၅ ခုနှစ်တွင် ကျောက်တော်မြို့နယ်၊ ယိုးချောင်း ၊ တောင်မင်းကုလား ကျေးရွာတွင် ခရစ်ယာန်များ လာရောက် သာသနာပြုခဲ့သည်ဟုဆိုသည်။ ယနေ့တိုင် ၎င်းကျေးရွာတွင် ယေရှုဘက်ခြမ်း (Jshu Xieq) ဟူ၍ ရှိသည်။<sup>36</sup>

ဝတ်စားဆင်ယင်မှု

မြို့လူမျိုးတို့သည် ယဉ်ကျေးမှု တိုးတက်ဖွံ့ဖြိုး လာသည်နှင့်အညီ ဝတ်စားဆင်ယင်မှုများ ကိုလည်း ခေတ်ပေါ် ဝတ်စားဆင်ယင်မှုများကို အလေးထား ဝတ်စားဆင်ယင် လာကြသည်။ တိုင်းရင်းသား ရိုးရာယဉ်ကျေးမှု ပွဲလမ်းသဘင်များတွင်သာ မိမိရိုးရာ ဝတ်စုံများကိုသာ ဝတ်ဆင် လာကြသည်။ သို့သော် ခေတ်အလိုက် ပုံစံအနည်းငယ် ပြောင်းလဲမှုများလည်း ရှိသည်။

(က) ရှေးအမျိုးသားတို့၏ ဝတ်စားဆင်ယင်မှု

ရှေးမြို့လူကြီးတို့သည် အလျား(၁၂)တောင် အရှည်ရှိသော တောင်ရှည်ပုဆိုးကို ရှေ့တစ်စ၊ နောက်တစ်စထား၍ ခါးတောင်းကျိုက် ဝတ်ဆင်ကြသည်။ ရှေ့အစ နောက်အစသည် တွဲလွဲချ ထားသည်။ ပွဲလမ်းသဘင်များ၌ ပိုးလုံချည်၊ ခေါင်းပေါင်းကို ဝတ်ဆင်ကြသည်။ ထိုသို့ဝတ်လျှင် ဂုဏ်သရေရှိသည်ဟု ယူဆကြသည်။<sup>37</sup> မင်္ဂလာပွဲနှင့် မင်းခမ်းမင်းနားတို့တွင် ပေ (၂၀) ကျော် သော ဂျက်ခုတ်ရက်ထည်ကို ခါးတွင် သုံးပတ် ပတ်ပြီး နောက်မြီး စွန်းရှည်ကို ပေါင်နှစ်ဘက်လုံး သုံးပတ် ကြော့ကာ ရှေးမြီး နောက်မြီးကို လက်ဝဲဘက် ခါးဆီတွင် အစချင်းပူး ချည်နှောင်လျှက် အစွန်းတူ ချထားရသည်။ ကိုယ်ဝတ်အင်္ကျီကို ကောင်းမွန်စွာ ရက်လုပ်ထားသော အဖြူရက်ထည် ပေါ်တွင် အနီစင်းကြောင်း လက်ဝဲ၊ လက်ယာ (၂)ကြောင်းစီ ရှေ့နောက်(၄)ကြောင်းပါသော ဂျက်ခုတ်ရက်ထည် အင်္ကျီလက်တို ဝတ်ဆင်ကြသည်။ သို့မဟုတ် အလျား (၆) ပေ၊ အနံ (၄) ပေ

<sup>34</sup> A. T. Houghton, Dense Jungle Green, 1937. 172-190.  
<sup>35</sup> HC. Bizo, the Study of Mara Evangelical Church and her Mission: Education in Mission Fields (Thesis, MIT, Yangon, 2017), 124.  
<sup>36</sup> ရခိုင်ပြည်နယ် မြို့လူမျိုးတို့ကြားတွင် ဦးစွာ ခရစ်ယာန် သာသနာ ဝင်ရောက်လာခဲ့ ဟန် ရှိသည်။  
<sup>37</sup> မောင်စာခေါင် ၊ မြို့ ဘာသာစကား၏ စကားသံများကို အသုံးချ သဒ္ဒဗေဒအမြင်နှင့် လေ့လာချက်၊ (ရန်ကုန် တက္ကသိုလ်၊ ၁၉၉၀)။ စာ - ၄၆။

ရှိ ပန်းအလှများ ဖော်ဆောင်ရက်လုပ်ထားသော “နီလိုင်”(Ielien)ခေါ် ကိုယ်လွှမ်းစောင်ကိုလည်း ဘယ်ဖက်ပန်းပေါ်တင်ပြီးလွှမ်းခြုံလေ့ရှိသည်။<sup>38</sup> သို့သော်မြို့လူမျိုးများသည် ရှေးရှေးကခန္ဓာကိုယ် အထက်ပိုင်းတွင် အဝတ်မဲ့နေလေ့ရှိကြသည်။

ရှေးမြို့လူကြီးများသည် ယောင်ထုံးကို ဘယ်တစောင်းထုံးလျက် “လူပေါင့်”(Luponq) ဟု ခေါ်သော ခေါင်းပေါင်းဖြူပိတ်စ(သို့မဟုတ်) ပန်းရောင်ကို ပေါင်းကြသည်။ ပွဲလမ်းသဘင် များတွင် ပိုးခေါင်းပေါင်းကို ပေါင်းကြသည်။ ခေါင်းပေါင်းထည်ကို “လူပေါင့်”(Luponq)ဟု ခေါ်သည်။ ဆံထိုးကို “ဆင်ဘိန်း”ဟုခေါ်ကာ ပန်းဖွားကို “အဆွီ”ဟုခေါ်သည်။ နားနှစ်ဖက်တွင် အချင်း နှစ်လကွရှိ အပိုင်းကွင်း နားကွင်းကြီး နှစ်ကွင်းကိုဝတ်ဆင်ထားသည်။

ထိုနားကွင်းသည် ဆင်းရဲ ချမ်းသာလိုက်၍ ဆင်းရဲသူတို့က ငွေသားနှင့်လုပ်ထားသော နားကွင်းကိုဝတ်ဆင်ကာ ချမ်းသာသူတို့ကား ရွှေဖြင့်လုပ်ထားသော နားကွင်းများကို ဝတ်ဆင်၍ မင်းမျိုးမင်းနွယ်ကား “တံကွစီ” “ရှည်စလ”ခေါ်သော ရတနာကိုးပါးဖြင့် စီချယ်ထားသော နားကွင်းကြီးကို ဝတ်ဆင်၍ အန်ဘောင်ခေါ် နားကွင်းပိုင်းတွင် ပန်းစွယ်ကဲ့သို့ ရှေ့သို့ကွေးချ ထားသော နားဋောင်းမျိုးကို လည်းကောင်း စဉ်စဉ် ဒါယ်ရောင် (Deronq) ခေါ် ရတနာစုံပါသော ပန်းဖူးနားဋောင်းမျိုးကို လည်းကောင်း ဝတ်ဆင်ကြသည်။

သို့ဖြစ်ရာ မန်နရစ်၏ မှတ်တမ်းတွင် ဒုတိယမြောက်ဦးခေတ် နောက်ဆုံး မြို့မင်းဖြစ်သော သီရိသုဓမ္မရာဇာမင်း၏ နားဋောင်းအကြောင်းကို ထွန်းရွှေခိုင်(စစ်တွေကောလိပ်)၏ ရခိုင်ရှေး ဟောင်းမြို့တော်များစာအုပ်တွင် ဤသို့ ဖော်ပြထားပါသည်။<sup>39</sup> ဤကျောက်မျက်ရတနာတို့သည် သီရိသုဓမ္မဘုရင်၏ ကြီးမားသောနားကွင်းနှစ်ဖက်မှ တွဲကျနေပြီး ယင်းတို့ တောက်ပမှုကြောင့် ရာဇပလ္လင်အား စီချယ်ထားသည့် အခြားကျောက်မျက်ရတနာများနှင့် ပုလဲတို့သည်ပင် အရောင် မေးမှိန်ကုန်ကြ လေသည် ဟု ဖော်ပြထားလေသည်။

( ခ ) အမျိုးသမီးတို့၏ ဝတ်စားဆင်ယင်မှု

မြို့အမျိုးသမီးများသည် ဒူးအောက်နားထိရှည်သောစကပ်ပုံ အိန(ခေါ်) ထဘီကိုရစ်ပတ်၍ ဝတ်ဆင်ကြသည်။ အနံ(၁)ပေခွဲ၊ အလျား ၂ ပေခွဲခန့်ရှိသော လေးတောင့်ပုံရှိသော ရင်ကပ် (Ielienq) ကို ဘယ်ဘက်ချိုင့်ကြားမှ ညာဘက်ပန်းပေါ် သို့ သိုင်းတင် ချည်နှောင်ရသည့် ရင်ဖုံး အဝတ်ကို ဝတ်ဆင်ကြသည်။ ခါးတွင် သန္တာစေ့များကို သီထားသည့် ခါးပတ်များ၊ ငွေဒင်္ဂါး တန်ဆာများကို ဝတ်ဆင်ကြသည်။ သန္တာစေ့ပုတီးလည်ဆွဲများ၊ ငွေဒင်္ဂါးတန်ဆာ လည်ဆွဲများ ကိုလည်း ဆင်မြန်းကြသည်။

<sup>38</sup> စိန်သာအောင် ( ပလက်ဝ)၊ “မြို့”တို့အကြောင်း ရှေးဖြစ်ဟောင်းဆောင်းပါးစုများ၊ ၂၀၁၅၊ (စာ- ၁၂၄)  
<sup>39</sup> စိန်သာအောင် ( ပလက်ဝ)၊ “မြို့”တို့အကြောင်း ရှေးဖြစ်ဟောင်းဆောင်းပါးစုများ၊ ၂၀၁၅၊ (စာ- ၁၂၄)  
Copyright @Ahton Cultural Research and Development Center - Yangon

ငွေလက်ကောက်၊ ငွေခြေကျင်း၊ ငွေနားဒေါင်းများကို ဝတ်ဆင်ကြ သည်။ နားဒေါင်းမှာ ကန်စွန်းပွင့်သဏ္ဍာန်၊ ခါးတွင် အနည်းငယ်ကျဉ်း၍ (၂)လက်မခန့်ရှည်သည်။ ပွဲလမ်းသဘင်များ တွင် ငွေထည် လက်ဝတ်လက်စားများကို ဆင်မြန်း၍ ထောက်ပင်(ခေါ်) တံဘက် သင်တိုင်းကို ဝတ်ဆင်ကြသည်။ ရောင်စုံသန္တာစေ့ပုတီးကုံးများကို ဦးခေါင်းတွင်ပတ်၍ ဆင်မြန်းကြသည်<sup>40</sup>။ တိုးတက်မှုမြန်နေသော ယနေ့လူ့အဖွဲ့စည်းတွင် ခေတ်ပေါ်ဝတ်စား ဆင်ယင်မှုများ ဝတ်ဆင် လာမှုများ ရှိလာပြီဖြစ်သည်။ မူလရိုးရာဓလေ့ ဝတ်စားဆင်ယင်မှုများကို မီးချောင်း၊ ပီချောင်းဘက်တွင်သာ တွေ့ရှိနိုင်ပါတော့သည်။

မင်္ဂလာဆောင်ခြင်း

မြို့တိုင်းရင်းသားများတွင် တရားဝင် လက်ထပ်ထိမ်းမြားခြင်းမပြုဘဲ အိမ်ထောင်ပြုခြင်း ထုံးစံမရှိချေ။ အချင်းချင်း မေတ္တာမျှ၍ဖြစ်စေ၊ လူကြီး မိဘချင်း သဘောတူ စေ့စပ်၍ ဖြစ်စေ တရားဝင် လက်ထပ်ထိမ်းမြားပေးလေ့ရှိ၏။ မိခင်၏ မောင်ဘွားသမီးတော်စပ်သူ သားအတွက် စေ့စပ်ရန် တောင်းဆိုလေ့ရှိသည်။ (မြို့တိုင်းရင်းသားတို့တွင် မောင်ဘွားတို့၏ သားနှင့် ညီမ၊ အစ်မတော်စပ်သူတို့၏ သမီးပျိုများ (တဝမ်းကွဲ၊ နှစ်ဝမ်းကွဲမောင်နှမ)တို့ လက်ထပ်ထိမ်းမြားခြင်း မပြုရချေ။) မည်သို့ဆိုစေ မြို့အပျိုလူပျိုများသည် လွတ်လပ်စွာ ရွေးချယ်ပိုင်ခွင့်ရှိသည်။ မြို့လူမျိုးတို့၏ မင်္ဂလာဆောင်ပုံမှာ သတို့သား၏ မိဘတို့သည် ယူသင့်သည့်မျိုးနွယ် (M'joe Kshand) နှင့်မယူသင့်၊ ပေးသင့်သောအမျိုး (M'joe Kaumien) ဟူ၍ ရှိသည့်အနက် မိမိတို့ ယူသင့်သောမျိုးနွယ်ဖက်က သတို့သမီးတစ်ယောက်ကိုသားအတွက် စေ့စပ်တောင်းရမ်းလိုသော် ကြက်ဖတစ်ကောင်ဖြင့် ကြက်မြို့တွင်ထည့်ပြီး ခါးတစ်ချောင်းဖြစ်စေ၊ လုံတစ်ချောင်းဖြစ်စေ ကြက်မြို့တွင် ထည့်ထိုး၍ သတို့သမီး မိဘအိမ်သို့ သွား၍ စေ့စပ်ကြောင်း မေးမြန်းရသည်။

မိဘတို့က သဘောမတူလျှင်မရချေ။ အချို့ မိဘတို့သည် မိဘက သဘောမတူသော် လည်း၊ သမီး၏ဆန္ဒကိုသိလို၍ သမီးနှင့်တိုင်ပင်ပါအုံးဟု ပြောတတ်ကြသည်။ ထိုအခါ “လော်ကီ” ခေါ် အောင်သွယ်က သတို့သမီး၏အိပ်ရာသို့ ညနေအချိန်သွားရောက်၍ ကြားနေ ပြောဆိုပေးရ သည်။ မိမိတို့ အချင်းချင်းမေတ္တာရှိက ယောက်ျားလေးသည် မိဘဆွေမျိုးကို အသိပေး၍ တောင်းရမ်းပါသည်။ မိဘတို့ကလည်း လူငယ်တို့သဘောကို မေးမြန်းနားချပြီးမှ ဆောင်ရွက်လေ့ ရှိကြသည်။

<sup>40</sup> မောင်စာခေါင် ၊ မြို့ ဘာသာစကား၏ စကားသံများကို အသုံးချ သဒ္ဒဗေဒအမြင်နှင့် လေ့လာချက်၊ (ရန်ကုန် တက္ကသိုလ်၊ ၁၉၉၀)၊ စာ - ၄၆။

(က) ချွေးမရှာသွားခြင်း

ချွေးမရှာသွားရာ၌ သူငယ်ချင်းများနှင့် လူလတ်ပိုင်း အိမ်ထောင်ရှိသူ တစ်ဦး ဦး ကို ခေါ်ဆောင်သွားရသည်။ ဤသို့သွားရာ၌ ‘စုံ’ မသွားရပေ။ ‘စုံ’ သွားလျှင် ‘မ’ မရနိုင်ဘဲ ‘မ’ သွားလျှင် ‘စုံ’ ရနိုင်သည်ဟု အယူရှိကြသည်။ ကျေးရွာသို့ရောက်လျှင် မိမိတို့ဆွေမျိုး သို့မဟုတ် အသိ မိတ်ဆွေအိမ်၌ တည်းခိုပြီး ရွာလူပျိုခေါင်းကို အကူအညီတောင်းရသည်။ ရွာလူပျိုခေါင်းကလည်း တော်စပ်သည့်အမျိုးအနွယ်မှ သမီးပျိုများကို ပြပေးသည်။ ရွာလူပျိုခေါင်းက လူမျိုး ဓလေ့၊ ရွာဓလေ့ထုံးစံအရ တာဝန်ကျေအောင် ဆောင်ရွက်ပေးသည်။

မိမိတို့စိတ်ကြိုက် မိန်းကလေးကိုတွေ့လျှင် အမူအကျင့်တို့ကို လေ့လာပြီး သက်ဆိုင်ရာ မိဘများသို့ အသိပေး တောင်းဆိုရသည်။ မိန်းကလေး၏ ဆန္ဒကိုလည်း အောင်သွယ်၍ မေးမြန်းရလေသည်။ မိန်းကလေးကို ယောက်ျားကလေးအိမ်သို့ ခေါ်ယူရာ၌ မိန်းကလေးသည် အော်ဟစ်ငိုကြွေးလေ့ ရှိသည်။ ဤသည်မှာ သဘောမတူ၍ မဟုတ်ဘဲ မိဘအိမ်မှထွက်ခါနီး မျက်ရည်ကျမှလင်သား အိမ်ရောက်သောအခါ ဆန်ရေစပါး ဥစ္စာရွှေငွေ ပေါများကြလိမ့်မည်ဟု အယူအဆ ရှိကြသည်။ အမှန်တွင် မိဘမောင်ဘွားများနှင့် မခွဲစုဖွဲ့ခွဲရတော့မည်အသိဝင်၍ ဝမ်းနည်းရခြင်း ဖြစ် ပေလိမ့်မည်။

(ခ) အဘုံရွှီ (Abun Xui)

မိန်းကလေးကို ယောက်ျားအိမ်သို့ ခေါ်ဆောင်လာပြီး သုံးလေးရက်အကြာတွင် မိန်းကလေး၏ မိဘဆွေမျိုးများက သမီးကို ခေါ်ရန်သွားရသည်။ ၎င်းကို ‘အဘုံရွှီ’ ဟုခေါ်သည်။ အဘုံရွှီရန်အတွက် မိဘက အရင်းနှီးဆုံးဆွေမျိုး တစ်ဦးဦးကို အဆုံးအဖြတ်ပေး၍ အခြား နီးစပ်ရာတို့နှင့် သွားစေသည်။ သမက်ရှင်ဘက်မှ သမီးရှင်ကို အဘုံရွှီရန်လာသည့်အခါ ကျွေးမွေး ဧည့်ခံရန် ကြက်ငှက်နှင့် ခေါင်ရည်အရက်တို့ကို အဆင်သင့်ထားရသည်။ ချွေးမအသွင်းအတွက် ငွေဒင်္ဂါး၊ ကြေးမောင်း၊ ဟင်းရုံ (တူရိယာတစ်မျိုး)၊ ဓား၊ လှံ၊ တောင်နွား စသည်တို့ကို စုဆောင်း ထားရသည်။

ယခုခေတ်တွင်ကား ပစ္စည်းများရှားပါးပြီဖြစ်၍ ငွေဒင်္ဂါးအစား ငွေစက္ကူများကို တန်ဖိုး ညှိ၍ ပေးကြရသည်။ အသွင်းငွေများ အားလုံးကို စုံစုံလင်လင် မပေးနိုင်သော်လည်း တစ်ဝက်ကို မင်္ဂလာနေ့တွင် ပေးရသည်။ ကျန်သောအသွင်းငွေများကို ကာယကံရှင်ဇနီးမောင်နှံက တဖြည်းဖြည်း ပေးနိုင်ပါသည်။ အကယ်၍ ဇနီးမောင်နှံသည် အသွင်းငွေကို စုံစုံလင်လင် မပေးနိုင်သည့် အကြားက သေဆုံးခဲ့လျှင်ကျန်ရစ်သူ သားစဉ်မြေးဆက် ပေးကြရသည်။ သားသမီးများ မကျန်ခဲ့



လျှင် အမွေဆက်ခံသူက ပေးရသည်။ ထိုအသွင်းငွေအပြင် ချွေးမ၏ ဦးရီးတော်သူကို ‘Abiedkan’ ခေါ်အသွင်းငွေအဖြစ် နွားတစ်ကောင် သို့မဟုတ် ငွေဒင်္ဂါး (၃၀)ကို ပေးရသည်။ အကယ်၍ မိဘများသေဆုံးသည့် နောက်ပိုင်းတွင် မိဘများကိုယ်စား အရေးတယူ ကြည့်ရှုစောင့်မရန် ဖြစ်သည်။ အသွင်းငွေကို အဘုံရွှီမင်္ဂလာတွင် မစားမသောက်မီ ဆွေးနွေးကြရ လေသည်။ နှစ်ဦးနှစ်ဖက် ပြေလည်ပြီးမှသာလျှင် ပွဲတော်ကို ကျင်းပကာ စားသောက်ကြသည်။ အကယ်၍ မပြေလည်က သမီးကိုခေါ်ယူပြီး ပြန်သွားကြသည်။ မင်္ဂလာပွဲလည်း မကျင်းပ တော့ချေ။

(ဂ) မင်္ဂလာပွဲကျင်းပခြင်း

သမီးရှင်နှင့် သမက်ရှင်တို့ ပြေလည်ကြသည်နှင့် ချက်ချင်းခေါင်ရည်ဖွင့်ကာ သောက်စား ကြသည်။ ထမင်းဝိုင်းပြင်သည့်အခါ ဧည့်သည်များကို ဦးစွာကျွေးမွေးရသည်။ သားရှင်တို့က ဝက်သားစားရပြီး သမီးရှင်တို့က ကြက်သားစားကြရသည်။ ရောနှောစားမိက အမှားခံပြီး လျော်ကြေးပေးရသည်။ မင်္ဂလာဆောင်ပွဲတွင် ရွာသားများက ‘XuKau’ ခေါ် သစ်သားဗန်းကြီး များဖြင့် ထမင်းလာပို့ကြသည်။ အိမ်တစ်အိမ်မှ ကြက်တစ်ကောင် အရက်တစ်ပုလင်းစီ လာရောက်ကူညီကြသည်။ ဤသည်မှာ မြို့တိုင်းရင်းသားတို့၏ တစ်ဦးကိုတစ်ဦး ရိုင်းပင်းကူညီ တတ်သောလေ့ ဖြစ်သည်။ ထမင်းကို နံနက်တစ်ကြိမ်၊ နေ့လည်တစ်ကြိမ်နှင့် ညနေစာ တစ်ကြိမ် စသည်ဖြင့် တစ်နေ့ သုံးကြိမ် ကျွေးမွေးကြသည်။ သာမန်အချိန်များတွင် မည်သည့် အိမ်တွင်မဆို ဧည့်သည်ရောက်လာပါက အိမ်တိုင်းမှ ထမင်းပို့ဆောင်သည့် လေ့ရှိပါသည်။

(ဃ) အဘုံလာ (Abun La)

မိန်းကလေးမိဘများမှ ‘အဘုံရွှီ’ မင်္ဂလာပွဲပြုလုပ်ပြီး ချွေးမဖြစ်သူကိုအိမ်သို့ ပြန်ခေါ်သွား သည်။ ဤသို့ ပြန်ခေါ်သွားခြင်းမှာ သမီးကို ပေးသင့်ပေးထိုက်သော ပစ္စည်းများကို အမွေပေး ရန်နှင့် သမက်ရှင်ဆွေမျိုးတို့အား မိမိတို့က တဖန်ပြန်လည်ဧည့်ခံကျွေးမွေးရန် ဖြစ်လေသည်။ ထိုသို့ ချွေးမဖြစ်သူအား မိဘတို့ခေါ်သွားပြီး လေးငါးရက်အကြာတွင် ယောကျ်ားဖြစ်သူက ဇနီးဖြစ်သူအား ခေါ်ယူရန် ဆွေမျိုးအပေါင်းအသင်းတို့အား ဖိတ်ခေါ်၍ လာကြသည်။ ၎င်းကို ‘အဘုံလာ’ ဟုခေါ်သည်။ အဘုံလာသွားရာ၌ သမက်ဖြစ်သူက ယောက္ခမအတွက် ခေါင်ရည် ယူသွားရသည်။ ယခုခေတ်တွင်အချို့က နို့ဆီများယူဆောင်သွားကြသည်။ ငယ်စဉ်တောင်ကျေးက တိုက်ကျွေးသော မိခင်နို့ရည်ကို ပေးဆပ်ခြင်းအဓိပ္ပါယ်ဟု ဆိုကြသည်။ ပေးရန်ကျန်သော အသွင်းငွေနှင့် ကြက်များကိုလည်း ယူသွားရသည်။ တချို့မျိုးနွယ်စုများတွင် ကြက်များကို ယောက္ခမဆွေမျိုး ညီအစ်ကိုများကို တစ်ကောင်စီ အသေသတ်၍ ပို့ကြရသည်။

ယောက္ခမအိမ်သို့ ရောက်သောအခါ ယောက္ခမက သမက်ဆွေမျိုးများနှင့် မိမိတို့ဆွေမျိုး သားသမီးများကို မိတ်ဆက်ပေးသည်။ သမီးနှင့်သမက်အတွက် မိမိတို့ကိုယ်တိုင်ရက်သော ‘ပဂျင်း’ ခေါ် မြို့ စောင်ထူကြီးကို (၅)ထည်မှ (၇)ထည်ကိုလည်းကောင်း၊ ‘leLienq’ ခေါ် “ရင်ကပ်”များကိုလည်းကောင်း၊ ‘lenau’ ခေါ်ထဘီများကိုလည်းကောင်း လက်ဖွဲ့ပေးကြသည်။ တချို့တတ်နိုင်သောသူတို့က သမီးနှင့် သမက်တို့အတွက် ကျွဲ၊ နွားများကို အမွေပေးကြသည်။ ‘အဘုံလာ’ မင်္ဂလာပွဲအပြီး ပြန်ကြမည့် နံနက်တွင် သမီးသမက်တို့အတွက် ‘Awla’ ခေါ် စွယ်စုံ ဝက်ကောင်ကြီးကြီးကို သတ်၍ ထက်ဝက်ကို ချက်ပြုတ်ကျွေးမွေးပြီး ထက်ဝက်ကို အိမ်ပြန် လက်ဆောင် ထည့်ပေးလေသည်။ ဤသို့ဖြင့် မြို့တိုင်းရင်းသားတို့ မင်္ဂလာဆောင်သည် အလွယ်တကူ မပြီးမြောက် နိုင်သကဲ့သို့ လင်မယား ကွာရှင်းရန်လည်း လွယ်လွယ်တော့မရချေ။ တစ်လင်တစ်မယား ရာသက်ပန်ခိုင်မြဲကြသည်ကများပါသည်။<sup>41</sup>

မှတ်ချက်။ ယနေ့ ခေတ်တွင် ကိုးကွယ်မှု ဘာသာအရ ခေတ်သစ်မင်္ဂလာဆောင်ခြင်းများကို ကျင့်သုံး လာကြသည်။

ကလေးမွေးဖွားခြင်း

မြို့လူမျိုးတို့၏ ရိုးရာဓလေ့တွင် ကလေးမွေးဖွားသန့်စင်ပြီးနောက် ရက်ပေါင်း(၃၀)မှ(၆၀) အကြား မိသားစုနှင့် ထိတွေ့ဆက်ဆံမှု မပြုလုပ်ရပေ။ မွေးဖွားမိခင်သည်အတွက် နေအိမ်၏ နောက်ဖေးခန်းတွင် သီးသန့်မွေးဖွားခန်းကို ဆောက်လုပ်ပေးရသည်။ မြို့ တို့တွင် ကလေး မွေးဖွားသန့်စင်သော မိခင်သည် ယောက်ျားလေး မွေးသည်ဖြစ်စေ၊ မိန်းကလေးမွေးသည်ဖြစ်စေ ရက်ပေါင်း (၃၀) ခန့် ထွင်း၊ ဆားအနည်းငယ်နှင့် ရေကိုသာ သုံးဆောင်ရသည်။ ၎င်းသည် သန့်စင်ခြင်း ဖြစ်သည်ဟုဆိုသည်။ ရက်ပေါင်း(၃၀)ခန့် ထွင်းဖြူနှင့် ရေကိုသာ သုံးဆောင်ပြီး သည့်နောက်တွင်၊ နောက်ထက် (၁၀) ရက်ထပ်မံပြီး ဟင်းသီးဟင်းရွက်ရေလုံပြုတ်တွင် ဆား အနည်းငယ်ထည့် စားရပြန်သည်။ ထို့နောက်မှ ပုံမှန် သုံးဆောင်နိုင်သည်ဟု ဆိုသည်။ ၎င်းသည် သန့်စင်ခြင်းဟု ယူဆကြသည်။ နောက် ရက်ပေါင်း (၆၀) လွန်လျှင် မွေးဖွားခန်းရှိ အသုံးဆောင် ပစ္စည်းများအား ဝေးရာသို့ လွှင့်ပစ်ပြီးမှ မိသားစုနှင့် အတူတကွ နေထိုင်ရသည်။ မွေးဖွားပြီး ကလေးသည် (၇)ရက် တစ်ပတ်ပြည့်ပြီး ချက်ကြွေပြီဆိုပါက လူကြီးများကိုခေါ်ပြီး ကင်ပွန်းတပ် မင်္ဂလာ ဆုမွန်ကောင်းတောင်းခံရသည်။ ယနေ့ခေတ်တွင် တချို့သာ ကျင့်သုံးကြသည်<sup>42</sup>။

<sup>41</sup> ထင်းအောင် (ကျောက်တော်)၊ ဘဝပုံရိပ်များ၊ (Grace စာပေ၊ ၂၀၁၆)၊ စာ-၁၆၈-၁၇၃။

<sup>42</sup> Luke Ahka, “The Anthropological Studies of Mrokhmi People with Relevant Method for the Gospel: Cultural Anthropology For Christian Mission,” (Yangon, 2012), Page -5

Copyright @Ahton Cultural Research and Development Center - Yangon

ရှေးရိုးရာအသုဘ အခမ်းအနားစီရင်ပုံ

မြို့လူမျိုးတို့၏ အသုဘစီရင်ရေးတွင် ရှေးဦးစွာ ဗုဒ္ဓတ် (Budoe) <sup>43</sup> တစ်ယောက်နှင့် ခွတ်ယာ (Khejaq) တစ်ယောက်စီ ထားရသည်။ ဗုဒ္ဓတ်အမည်ခံသူသည် သေသောသူ အလောင်း၏ ခြေ၊ လက်၊ မျက်နှာတို့ကို ရေနွေးဖြင့် ဆေးကြောသုတ်သင်၍ အဝတ်တန်ဆာသစ် တို့ကို ဝတ်ဆင်ပေးရသည်။ ထိုအချိန်မှ စ၍ ဗုဒ္ဓတ်နှင့် ခွတ်ယာတို့သည် သာမန်သူတို့နှင့် အတူတကွ စားသောက်နေထိုင်ခြင်း မပြုရချေ။ သေသူ၏နားနှစ်ဘက်တွင် ထစ်ထွာခန်းရှိ သံစူးနှစ်ချောင်း ကိုဖြစ်စေ၊ ဝါးစိတ်ခြမ်းကို စူးလုပ်၍ ဖြစ်စေ၊ တစ်ဘက် တစ်ခုစီ နှစ်ချောင်း ထောင်ထားရလေသည်။

ချည်ဖြူ တစ်လိပ်ကိုလည်း တလားချည်အဖြစ် ခြေရင်းဘက်တွင် ထားပေးရသည်။ တစ်ဘဝမှ တစ်ဘဝသို့ ကူးတို့ကူရန်အတွက် ကူးတို့ခအလို့ငှါ ငွေများကို မိဘဆွေမျိုး မိတ်သင်္ဂဟတို့ကသေသူ၏ ရင်ဘက်ပေါ်တွင် တင်ထားပေးကြသည်။ အလောင်းထားရန် ခေါင်းကို ဗုဒ္ဓတ်လုပ်သူက သေသူ၏ အရပ်အမောင်းအတိုင်း၊ နှီးဝါးဖြင့်ဖြစ်စေ၊ သစ်သားတို့ဖြင့် ဖြစ်စေ ဆွေမျိုးတို့နှင့် ပြုလုပ်ကြရသည်။ ပြုလုပ်ပြီးသောအခါ အလောင်းကို ခေါင်းသွင်းရန် အတွက် ဗုဒ္ဓတ်ဆိုသူက ဝါးဆစ်နှစ်ဆစ်ရှိသော ဝါးပိုင်းနှစ်ပိုင်းကိုယူ၍ အလယ်ဆစ်ဖောက်ပြီး ဝါး နှစ်လုံး ပူးချည်၍ ရေဖြည့်အလောင်း ရေချိုးရန် ရေနွေးတည်ရသည်။

ဟင်းအတွက် ကြက်ငယ်တစ်ကောင်ကိုယူ၍ အလောင်းမသွင်းရသေးသော ခေါင်းတွင် ရိုက်သတ်ရလေသည်။ အမွှေးနှုတ်၊ မီးပြု၊ ကျောကုန်းမှခွဲအူနှုတ်ပြီးချက်သည်။ အလောင်းခေါင်း မသွင်းမီ ဧည့်သည်များ စားသောက်ရန် ဝက်ကြီးတစ်ကောင်ကိုသတ်၍ ဗုဒ္ဓတ် ဆိုသူက ဝက်သွေးကိုယူပြီး ခေါင်းတွင်ကင်းပွန်းတိုက်ရသည်။

ထိုအခါမှ ခွတ်ယာ ဆိုသူက ထမင်းဟင်းတို့ကိုချက်ပြုတ်ပေးရသည်။ ချက်ပြုတ်ပြီး သောအခါ ဗုဒ္ဓတ် ဆိုသူကဦးဆောင်၍ ဆွေမျိုးတို့က အလောင်းကို ခေါင်းထဲတွင် သွတ်သွင်းကြ ရလေသည်။ အလောင်းအထက်တည့်တည့်တွင်လည်း အမိုးမျက်နှာကျက်ကို ပြုလုပ်ပေးထား ရသည်။ ခေါင်းသွင်းပြီးနောက် ဗုဒ္ဓတ်လုပ်သူက ခွက်ငယ်တစ်ခုတွင် ချက်ပြုတ်ထားသော ထမင်းနှင့် ကြက်သား၊ ဝက်သားစသော ဟင်းလျာများကိုထည့်၍ သောက်ရေတစ်ခွက် နှင့်အတူ သေသူ၏ခေါင်းရင်းဖက်တွင် ဘုရားကိုရည်စူး၍ လှူထားပေးရသည်။ သို့ဖြစ်၍ ထိုသူကိုပင် ဘုရားဆွမ်းတင်သူဖြစ်၍ ဗုဒ္ဓတ်ဟူသောအမည်ကို အလုပ်သဘောအရ ခတ္တယာယီ ခေါ်ဆိုထား ခြင်းဖြစ်သည်။

<sup>43</sup> ဗုဒ္ဓတ် နှင့် ခွတ်ယာသည် ယာယီ သုဘရာဇာ ဖြစ်သည်။ သို့သော် အသက်ကြီးသူများကို သာ ရည်ရွယ်သည်။  
Copyright @Ahton Cultural Research and Development Center - Yangon

ခွတ်ယာဆိုသည်ကား ဗုဒ္ဓတ်ဆိုသူ စားသောက်ရန် သီးသန့်ခွဲဝေပေးရေးနှင့် အသုဘရှုသူများ စားသောက်ရန် ထမင်းဟင်းလျာများကို ဦးဆောင်ချက်ပြုတ်ပေးသည့် တာဝန်ယူရသည်။ ခွတ်ယာဆိုသူ ထမင်းချက်ပြုတ်၍ မလောက်မငှသော်လည်း အခြားအိမ်မှ ထမင်းဟင်းများကို တောင်းပိုင်ခွင့် ပို့ပိုင်ခွင့်မရှိချေ။ မချက်ရသေးသောဆန်၊ ဟင်း၊ ထင်းများသာ ကူညီပိုင်ခွင့်ရှိသည်။ ထမင်းဟင်းများကို ခွတ်ယာဆိုသူကသာလျှင် လောက်အောင်ချက်ပြုတ် ပေးရသည်။ ပထမနေ့ကသတ်သည့် ဝက်သားကိုလည်း (၁) ရက်၊ (၂) ရက်စာ အခြောက်ခံထားရသည်။

ဤသို့ဖြင့် အသုဘကို( ၂ )ရက်၊ ( ၃)ရက်ထားလေ့ရှိပြီး၊ အသက်ကြီး အဖိုး၊ အဖွားကွယ်လွန်သည့်အခါ ညအချိန်တွင် အိပ်ခန်း၏အလယ်တွင် ခေါင်းကိုထားပြီး ပတ်ပတ်လည် မီးခွက်များတပြောင်ပြောင် ထွန်းညှိစေလျက် အပျိုလူပျိုတို့သည် ရိုးရာဝတ်စုံများဝတ်ဆင်ပြီး ရိုးရာတူရိယာများဖြစ်သော (Riesa, Xieqan, Phoeli, Tietiw) စသည့်တူရိယာများကို တီးမှုတ်၍ ဝမ်းနည်းခြင်းအထိမ်းအမှတ်အဖြစ် အတူတူနေစဉ် အသက်ရှင်စဉ်ဘဝကို သတိရလွမ်းဆွတ်ကြေကွဲကာ သီချင်းများသီဆိုကြသည်။ လာရောက်ကြသော ဧည့်သည်များသည် သီဆိုသည့် သီချင်းများနားထောင်၍ ဝမ်းနည်းမျက်ရည်ကျကာ မိုးတလင်း အသုဘစောင့်ကြရသည်။

အသုဘချမည့်နေ့ကို ရောက်သောအခါ နံနက်စာထမင်းဟင်းများကို ဗုဒ္ဓတ်ဆိုသူက လုပ်ထုံးလုပ်နည်းအတိုင်းပြင်ဆင်ရသည်။ ထိုပြင် အိမ်၏တံခါးဝမှ ထရီ အနည်းငယ်ကိုလည်း ကင်ပွန်းသဘောယူကာ မီးသဂြိုဟ်ရာတွင် မီးရှို့မည့် ဝါးစည်းများထဲတွင်ထည့်၍ သချိုင်းသို့ ယူဆောင်သွားရသည်။ အသုဘအလောင်းခေါင်းကို အိမ်ပေါ်မှချရာတွင် ခြေထောက်ဖက်ရှေ့ပြုချရ၏။ အိမ်အောက်သို့ချသောအခါ ရှေ့ဆုံးမှထမ်းသူက လှေကားရင်းကို (၃)ခါ ဖနောင့်ဖြင့် စတိတိုက်ကာ အိမ်ပေါ်ကျန်ရှိသူတို့က စပါးထည့်ထားသောမြေအိုးခွက်ကို လှေကားရင်းတွင် သွန်မှောက်ရသည်။ အလောင်းကို စွန့်ပစ်ခြင်းသဘောဖြစ်သည်။ အသုဘထားရာနေရာကိုလည်း ဆေးကြောသန့်စင်ရသည်။

ထို့နောက်မှသာ သင်္ချိုင်းသို့ အသုဘပို့ရန် ဆွေမျိုးများနှင့်အတူ လိုက်ပါ ပို့ဆောင်ရလေသည်။ သင်္ချိုင်းသို့ မရောက်မီရွာအပြင်လမ်းခုလပ် ရိုးရာဓလေ့အရ သတ်မှတ်ထားသော မြေကွက်လပ် (အမြဲသတ်မှတ်ထားသောနေရာ)တွင် အသုဘကိုခဏချပြီး စကောတစ်ချပ်ကို ပူးချည်ထားသော ဝါးကျည်တောက်နှစ်လုံးနှင့် အလယ်တွင် ငုတ်ရိုက်စိုက်ကာ ဗုဒ္ဓတ်လုပ်သူက ကြက်သားတစ်ပုံနှင့် စပါးစေ့အနည်းငယ်ကို စုထားရသည်။ အသုဘချရာတွင် နံနက်(၁၀)နာရီမှ မွန်းတည့်(၁၂)နာရီအကြားချကြသည်။ သက်ကြီးရွယ်အို၊ ဂုဏ်သရေရှိ လူကြီးများကွယ်လွန်ပါက

“တလား” ဆင်၍ ကာလသားများက ကကွက်စုံဖြင့် “မြင့်ဖေါင်” ပေါ်တင်ပြီး သတ်မှတ်ထားသော မြေကွက်လပ်တွင် ပျော်ရွှင်စွာ ကြသည်။ မိန်းမဖြစ်လျှင် မုန့် (၆)ချပ်၊ ယောက်ျားဖြစ်လျှင် မုန့်(၇)ချပ်တို့ကို အိမ်၌တစ်ချပ် (အသုဘထားရာနေရာ)လမ်းခုလပ် သတ်မှတ်ထားသော မြေကွက်လပ်တွင်တစ်ချပ်ထားရသည်။ ကျန်မုန့်များကိုသချိုင်းသို့ ယူသွား၍ ဝိညာဉ် တဲအိမ်ကလေး ဆောက်ပြီးပန်းကန်၊ ခွက်တို့နှင့် တင်ထားရသည်။

မီးသဂြိုဟ်ရန်ထင်းပုံစံနည်းမှာ အရှေ့နှင့်အနောက်ကိုအလျားပြုပြီး မိန်းမဖြစ်လျှင် ထင်းစီး(၆)ထပ်၊ ယောက်ျားဖြစ်လျှင် ထင်းစီး(၇)ထပ်စီ၍ ပုံရသည်။ ထင်းပုံထက်သို့ အလောင်းကို တင်သောအခါတွင်လည်း ယောက်ျားဖြစ်လျှင်အနောက်တွင်လည်းကောင်း၊ မိန်းမဖြစ်လျှင် အရှေ့တွင်လည်းကောင်း ဦးခေါင်းထားရသည်။ ယောက်ျားသည် နေထွက်လာသည်ကိုကြည့်ဟန် မိန်းမသည် နေဝင်သည်ကိုကြည့်ရှုဟန် သဘောပင်ဖြစ်သည်။

ထို့နောက် ဗုဒ္ဓတ်ဆိုသူသည် အလောင်းကို မီးသဂြိုဟ်မှုပြုရသည်။ လူကြီး၊ ဘိုးဘွားစသော ဂုဏ်သရေရှိသူတို့ဖြစ်မှု အရိုးမကျွမ်းမီ ဗုဒ္ဓတ်ဆိုသူက ရေအိုးဖြင့် မီးငြိမ်းရသည်။ အရိုးကိုအိုးဖြင့်ကောက်ယူထားကြသည်။ သို့မဟုတ် အရိုးဂူ တည်ထားကြသည်။ စဉ့်အိုးတစ်လုံး တည်းတွင် လူသေအရိုးဟူသမျှကို စုပေါင်းထည့်ထားကြရသည်ဟူ၏။ ယခုခေတ်၌ လူငယ်များသေ၍ မီးသဂြိုဟ်လျှင် ပြာဖြစ်သည်အထိ မီးကျွမ်းသဂြိုဟ်ပြီးမှ မီးသတ်ကြသည်။ ထိုသို့အသုဘအလောင်းကို မီးငြိမ်းသတ်ပြီးသောအခါ ထိုသင်္ချိုင်းတွင်(တပေါင်) ခေါ် (၂)တောင်ပတ်လည်ရှိ ဝိညာဉ်တဲအိမ်ကလေးကို ဆောက်လုပ်ထား ကြရသည်။ ဝိညာဉ်တဲအိမ်ပေါ်တွင် သေသူအသက်ရှင်စဉ်က အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း တို့ကိုထားသကဲ့သို့ နေရာတကျထားပေးရသည်။ လူအိုဖြစ်လျှင် လူအိုတို့၏အသုံးအဆောင်၊ လူပျို၊ အပျိုဖြစ်လျှင် လူပျိုအပျိုတို့၏အသုံးအဆောင်နှင့်ကလေးဖြစ်လျှင် ကလေးအသုံးအဆောင်တို့ကို ထားပေးရပါသည်။

ကလေးငယ် သေလျှင် လသားငယ်မဟုတ်က သို့မဟုတ် တပတ်အတွင်း သေဆုံးသူဖြစ်က သင်္ချိုင်းတွင် မသဂြိုဟ်ရပေ။ အလောင်းကို ဖျာဖြင့်လိပ်ကာ ရွာအနီးရှိ ဆိပ်ငြိမ်နေရာ၌ ကြိုးဖြင့်ချည်ကာ သစ်ပင်၌ တွဲလောင်းထားရသည်။ ၎င်းကို အသက်ကြီးသော လူကြီးတွေ သာလုပ်ရသည်။ မြို့စကားဖြင့် *NABAUQBAN* နာဘာဘင် ဟူခေါ်သည်။<sup>44</sup> ဤသို့ ဝိညာဉ်တဲအိမ် ကလေးများ ဆောက်လုပ်ထားရသောခလေ့တို့သည်လည်း သစ်၊ ဝါးပေါများသော တောတောင်ဒေသတို့တွင် နေထိုင်ကြသောသူတို့သာ ပြုလုပ်မြဲရှိကြ၏။ သစ်ဝါးရှားပါး သောဒေသတွင် နေထိုင်သူတို့မှာ မီးသဂြိုဟ်ရာ မီးသွေးပုံတွင် သစ်ရွက်၊ သစ်ခက်စိုက်၊ မိုးထားခြင်းတို့သာ ပြုနိုင်ကြသည်။

<sup>44</sup> နာဘာဘင် ၏အဓိပ္ပါယ်သည် တွဲလောင်း ချထားခြင်း ဖြစ်သည်။  
Copyright @Ahton Cultural Research and Development Center - Yangon

ဤသို့ မြို့လူမျိုးတို့၏ ရှေးရိုးရာထုံးတမ်းစဉ်လာနှင့် မီးသင်္ဂြိုဟ်မှု ပြုကြပြီးလျှင် ရေချိုးခြင်း၊ ကင်းပွန်းတိုက်ခြင်း၊ အိမ်ပြန်ကြခြင်း တို့သည်ကား ရှေးအိန္ဒိယထုံးစံနှင့်တူညီဟန် ရှိလေသည်။ သို့ဖြစ်၍ အသုဘသင်္ဂြိုဟ်ပြီးလျှင် အသုဘနှင့်ပတ်သက်သော အညစ်အကြေးများ ကင်းစင်သွားစေခြင်း အကျိုးငှာရေချိုးပြန်ကြခြင်း ဖြစ်သည်။

ထို့ကြောင့်ရခိုင်ဒေသသို့ကိုလိုနီခေတ်တွင်အစောဆုံးရောက်ရှိခဲ့သည့် Forchhammer ၏ စာအုပ်တွင် မြို့ လူမျိုးတို့၏ ရှေးဟောင်းသင်္ချိုင်းမြေရှိကြောင်း၊ အရိုးအိုးများဖြင့် မြှုပ်နှံထား သည်ကိုတွေ့ရကြောင်း ဖော်ပြပါရှိပါသည်။ ထိုသင်္ချိုင်းမြေသည် မင်းပြားကျိန်းတောင်၊ တောင်တန်း၏ မြောက်ဘက်ကျသော တောင်ထိပ်တွင်ဟု ဆိုပါသည်။<sup>45</sup> ချင်းစာရေးဆရာ သုတေသီ ရှိဆန်း စာတမ်းတွင် မြို့(ခမိ) မျိုးနွယ်များသည် မီးချောင်းကို အခြေခံကာ ခူမီးတို့၏ ဖိအားကြောင့် တောင်ဖက်သို့ ရွှေ့ပြောင်းရခြင်း ဖြစ်ဟန်တူပေသည်။ ထိုရွှေ့ပြောင်းခြင်းသည် ရှစ်ရာစုခန့်ဖြစ်နိုင်ကြောင်းယူဆရပါသည်။ မျိုးနွယ်စုများ၏ နှုတ်ရာဇဝင်များအရ တောင်ဖက်သို့ ရောက်ရှိလာပြီးမှ မြောက်ဖက်သို့ ပြန်ဆန်တက်ရကြောင်း တွေ့ရပါသည်။ ထို့ကြောင့် တောင်ဖက်ဖျားဆုံး မင်းပြားနယ်သို့တိုင်ရောက်ရှိပြီးထိုအရပ်တွင်မြို့တောင်အမည်ရှိ တောင်တွင် အရိုးအိုးများထားရှိကြောင်း တွေ့ရသည်။<sup>46</sup> ထိုအချက်မှာ အရှေ့ဖက်မှ မွန်ဂိုလွိုက်မျိုးနွယ်များ ရခိုင်ပြည်သို့စတင် ဝင်ရောက် လာချိန်လည်းဖြစ်လေသည်။<sup>47</sup> ထိုဖိအားကြောင့် မြောက်ဖက်နှင့် အနောက်ဖက်သို့ ပြန်လည်ရွှေ့ပြောင်းသွားပြီး နေရာဖယ်ပေး ရပါသည်။

ယဉ်ကျေးမှုရိုးရာဓလေ့များ

( က ) တောင်ယာခုတ်ခြင်း ဆိုင်ရာ ဓလေ့

မြို့လူမျိုးတို့၏ ရိုးရာဓလေ့များအား လေ့လာကြည့်လျှင် တောင်ပိုင်းနေချင်းများနှင့် ပိုမို နီးစပ်သည်။ မြို့လူမျိုးများသည် အသက်မွေးဝမ်းကျောင်းအဖြစ် အဓိကလုပ်ဆောင်သော လုပ်ငန်းများမှာ တောင်ယာခုတ်ခြင်း နှင့် လယ်ယာထွန်ယက်ခြင်းတို့ ဖြစ်သည်။ ထိုတွင် တောင်ယာခုတ်၍ လုပ်ကိုင်စားသောက်ကြသော မြို့လူမျိုးများသည် နတ်တော်၊ ပြာသို

<sup>45</sup> Dr. E. Forchhammer, Report on the Antiquities of Arakan (Rangoon, Superintendent Government Printing, 1891), 54  
<sup>46</sup> Dr. E. Forchhammer, Report on the Antiquities of Arakan (Rangoon, Superintendent Government Printing, 1891), 54.  
<sup>47</sup> Maurice Collis, "Araken's Place in the Civilization of the Bay: A Study of Coinage and Foreign Relations", Journal of the Burma Research Society, vol. XV, I, p 488, 1925. Quoted in Noel F. Singer, *Vaishali and the Indianization of Araken (New Dehli, APH Publishing Corporation, 2008), p 90-91*  
Copyright @Ahton Cultural Research and Development Center - Yangon

သင်ပန်းပွင့်ချိန်သို့ ရောက်လာသောအခါ မိမိတို့ ကျေးရွာအတွင်းရှိ ရွာလယ်ဧရပ်၌ ခေါင်ရှည်အိုးတစ်လုံးတည်ကာ တစ်ရွာလုံးစည်းဝေးကြပြီး ရပ်မိရပ်ဖတို့တို့၏ အဆုံးအမကို ခံယူကြကာ မိမိတို့ ခုတ်ထွင် ရှင်းလင်းမည့်တော၊ တောင် နေရာများကို ဆွေးနွေးတိုင်ပင်ကြပြီး ရက်ကောင်းရက်မြတ်များကို သတ်မှတ်ကြသည်။

မြို့လူများ နေထိုင်ကြသော ကျေးရွာများ၏ ရွာလယ်၌ ရွာလယ်ဧရပ်ဆောင်ကို ဆောက် လုပ်ကြသောခလေ့ ရှိပါသည်။ မိမိတို့ရပ်ရွာသို့ ဧည့်သည်အမျိုးသားများ ရောက်လာကြသော အခါ ဧည့်သည့်အမျိုးသားများကို ရွာလယ်ဧရပ်သို့ ခေါ်ဆောင်ပြီး ရွာလယ်ဧရပ်တွင် စည်းဝေး ရောက်လာကြသော လူကြီး၊ လူလတ်၊ လူငယ်ပိုင်းများနှင့် မိတ်ဖွဲ့မှုကို ပြုလုပ်ကြသည်။ ဤခလေ့များသည် ယခုအခါ အချို့ကျေးရွာများတွင် ရှိကြသေးသော်လည်း အချို့သော ကျေးရွာများတွင် မရှိတော့ပေ။

ရွာလယ်ဧရပ်သည် မြို့လူမျိုးတို့အတွက် သတင်းဆက်သွယ်မှု စည်းလုံးမှု တိုင်ပင်ညှိနှိုင်းမှု၊ သူစိမ်းများနှင့်မိတ်ဖွဲ့မှုစသည့် ကောင်းမွန်သော အကျိုးတရားများကို ဖော်ဆောင်ပေးသောနေရာ ဖြစ်သည်။ မိသားစုအင်အားအလိုက် စိုက်နိုင်သော တောင်စောင်း၊ တောင်ခပ်များ၊ ကုန်းမြင့်နေရာများကို ရွေးချယ်ပြီး ပြာသိုလမှစ၍ “Lau Tkry De Ly De” တောင်ယာ ခုတ်ထွင် ရှင်းလင်းကြသည်။ မိမိတို့ ခုတ်မည်နေရာ တောင်၏တောင်စောင့်နတ်၊ တောစောင့်နတ်များ အား “ယနေ့မှစ၍ အကျွန်ုပ်သည် ဤတောင် ယာကိုခုတ်ထွင်၍စိုက်ပျိုးပါမည်။ အကျွန်ုပ်၏ ဤတောင်ယာလုပ်ငန်း ပြီးဆုံးသည်အထိ အခါအားလျော်စွာ အရှင်တောင်စောင့်နတ် တောစောင့်နတ်တို့အား ပူဇော်ပသပါမည်။ အကျွန်ုပ်တို့ မိသားစုအပေါ် ကျန်းမာရေး ကောင်းမွန်အောင် စောင့်ရှောက်ပေးပါ။ ဤတောင်ယာမြေမှ စပါးစသော ကောက်ပဲသီးနှံများ အထွက်တိုးအောင် ကူညီမစတော်မူပါ”ဟု တောင်စောင့်နတ် စသည်များကို တိုင်တည်ပြီး တောင်ယာမြေကို ခုတ်ထွင်ရှင်းလင်းမှုကို ပြုကြရသည်။

ခုတ်ထွင်ရှင်းလင်း၍ ပြန်ခါနီး၌ ယူလာသော ဓားသွေးကျောက်ကို ထားခဲ့ရသည်။ တောင်ယာခုတ်၍မပြီးမချင်း ၎င်းဓားသွေးကျောက် တစ်ခုတည်းကိုသာ အသုံးပြုရသည်။ ဓားသွေးရာ၌လည်း အရှေ့ဘက် မျက်နှာမူ၍ သွေးရသည်။ ဝါးကျည်တောက်၌ ထည့်ထားသော ရေကိုသာ အသုံးပြုရသည်။ ၎င်းရေများ ကုန်သွားသော်လည်း အခြားနေရာက ရေကို အသုံးမပြု ရပေ။ ၎င်းဝါးကျည်တောက်၌ ရေကို ပြန်ခါနီး နောက်နေ့အတွက် ကြိုတင်ပြီး အပြည့်ဖြည့် ထားရသည်။ ခုတ်ထွင် ရှင်းလင်းထားသည့် နေရာမှ မြေအနည်းငယ်ကို အိမ်သို့ယူလာပြီး မိမိအိပ်သည့် ခေါင်းအုံးအောက်၌ထားကာ အိပ်မက်ကို ခံယူကြရပါသည်။

နောက်တစ်နေ့ မနက်တွင် မိမိမြင်မက်သောအိပ်မက်ကို အိပ်မက်ဖတ်တတ်သော အိပ်မက်တိတ္ထု ဆရာကြီးတို့ထံသွား၍ အိပ်မက်၏ အဆိုးအကောင်းသဘောကို မေးမြန်းရသည်။ အိပ်မက်ကောင်းသည်ဟုဆိုပါက ခုတ်ထွင်ထားသောတောင်ယာကို ဆက်လက် ခုတ်ထွင်ကြပါ သည်။ အိပ်မက်မကောင်းဟုဆိုပါက ခုတ်ထွင်ရှင်းလင်းထားသော တောင်ယာကို ရှောင်ကြဉ်၍ တောင်ယာအသစ်ကို ရှာဖွေပြီး အိပ်မက်ယူရခြင်းကို ပြုလုပ်ရသည်။ အိပ်မက်မကောင်းသရွေ့ တောင်ယာမြေကို ရှောင်ကြဉ်ရမည် သဘောပင်ဖြစ်သည်။ အထူးသဖြင့် မြို့လူမျိုးများသည် အိပ်မက်အရ မဟုတ်သော်လည်း တောကြမ်းသောနေရာ တောင်ကြမ်းသောနေရာများကို ရှောင်ကြဉ်မှု ပြုကြသည်။<sup>48</sup>

အများအားဖြင့် သူ့တောင်ယာကို တစ်ရက် ကိုယ့်တောင်ယာကို တစ်ရက် ဤသို့ဖြင့် ဝိုင်း၍ စုပေါင်းညီညာစွာဖြင့် ခုတ်ရှင်းလင်းကြသည်က များသည်။ တောင်ယာခုတ်နေစဉ် ဖြစ်စေ အနားယူနေစဉ်ဖြစ်စေ ရေချိုးခြင်းကို ရှောင်ကြဉ်ရသည်။ ရေချိုးခြင်းကို မရှောင်ကြဉ်ခဲ့သော် တောင်ယာခုတ်ရာ၌ ထိခိုက်မှုရှိတတ်သည်ဟူသော အယူရှိသောကြောင့် ဖြစ်ပေသည်။ ရေကို မိမိနေအိမ်သို့ ရောက်မှသာ ချိုးရပါသည်။ တောင်ယာခုတ်ရာ၌ ဤစုပေါင်း ဝိုင်းဝန်း၍ ခုတ်ရှင်းလင်းသည့် ဓလေ့စရိုက်သည်လည်း ဆိတ်သုဉ်း ပျောက်ကွယ်လုနီးပါးဖြစ်လာပြီ ဟူ၍ လူကြီးသူမများက ပြောပြ၍ သိရှိရပေသည်။ တောင်ယာများကို နတ်တော်လ မကုန်ခင် အပြီးခုတ်ထွင် ရှင်းလင်းကြပြီး ပြာသိုနှင့် တပို့တွဲ နှစ်လတိုင်အောင် နေလှမ်း၍ ထားရသည်။

ထိုတောင်ယာခုတ်ထွင်၍ နေလှမ်းထားသော နှစ်လအတွင်း အနားယူရင်းဖြင့် အိမ်မှုကိစ္စများ ပြီးစီးအောင် လုပ်ဆောင်ကြရသည်။ အိမ်ပြုပြင်စရာများရှိရင် ပြုပြင်ခြင်း၊ ဆောက်လုပ်သင့်ပါက ဆောက်လုပ်ခြင်း၊ မိုးတွင်းစာ ဖုံလုံရေးအတွက် ဆန်စပါးစသည်များကို စုဆောင်းသိုလှောင်မှုများကို ပြုထားရသကဲ့သို့ တောင်ယာလုပ်ငန်းခွင်နှင့် ဆက်စပ်သောပစ္စည်း ပစ္စယများကိုလည်း ကြိုတင်စုဆောင်း ထားရသည်။ အမျိုးသမီးများကလည်း အိမ်တွင်းမှုနှင့် သက်ဆိုင်သော ဆန်ဖွတ်ခြင်း၊ သိုလှောင်ခြင်း စသောလုပ်ငန်းများကို ကြိုတင်၍ လုပ်ထားရ သည်။ ခုတ်လှဲထားသော တောင်ယာခင်းများ(၂)လပြည့်၍ တပေါင်းလသို့ ရောက်သောအခါ လသာသောတပေါင်းလ ညတစ်ညတွင် ရွာလယ်ရှိဧရပ်၌ စုဝေးကြပြီး ရွာ၏အကြီးအကဲ ဖြစ်သူက တည်ထားသော ခေါင်ရည်အိုးကို ရှေးဦးစွာ ဖောက်သောက်သည်။ ရွာအကြီးအကဲ ဖောက်သောက်ပြီးမှ ရွာသူရွာသားများက ပျော်ပျော်ပါးပါး သူတစ်ဝိုင်းတဝိုင်းဖြင့် အလှည့်ကျ သောက်ကြရင်း တောင်ယာမီးရှို့မည့်နေ့ကို သတ်မှတ်ကြပေသည်။

<sup>48</sup> ကို ယ်တိုင်လေ့လာမြေးမြန်းချက် ၊ ၂၀၁၈



တောင်ယာမီး မရှိခင်ကြိုတင်၍ တောစောင့်နတ်၊ တောင်စောင့်နတ်စသည်ကို တိုင်တည်ခြင်းနှင့် တောင်ယာမီးရှိမည့်နေရာ၌ရှိသော သားရဲ တိရစ္ဆာန်စသည်များကိုလည်း တစ်နေရာသို့ ရှောင်ထွက်သွားကြရန် မေတ္တာရပ်ခံခြင်းတို့ကို ပြုလုပ်ပေးရပြီး တစ်နေရာမှတစ်နေရာသို့ မီးမကူးသွားနိုင်စေရန် မီးတားများကို ပြုလုပ်ထားရသည်။ ထိုသို့ ပြုလုပ်ပြီးမှ တောင်ယာကို မီးရှို့ရသည်။ မီးရှို့ရာ၌လည်း တောင်ပေါ်ကနေ မရှိရပေ တောင်အောက်ခြေစ၍ ရှို့ရသည်ဟု ဆိုသည်။

တောင်ယာမီးရှို့မှုနှင့်စပ်လျဉ်း၍ “မြို့” တို့အကြောင်း ရှေးဖြစ်ဟောင်း ဆောင်းပါးစုများ စာအုပ်တွင် ထိုနေ့ရောက်ပါက (တောင်ယာမီးရှို့မည့်နေ့၊ စာရေးသူ) ဓား၊ လှံ၊ လေး၊ မြား၊ တူမီးသေနတ်တို့ကိုယူပြီး၊ တောင်ယာမီးရှို့မည့်နေရာသို့ သွားကာ မွန်းလွဲနာရီခန့် အချိန်တွင် မီးစတင် ရှို့ကြပါသည်။ မီးလောင်နေစဉ်အတွင်း လူတို့မှာ ချောင်း၊ မြောင်းများ၌ ဓား၊ လှံ၊ လေးမြား၊ သေနတ်တို့ဖြင့် စောင့်ဆိုင်းပြီး မီးလောင်ပြင်မှ ပြေးဆင်းလာသော ချေ၊ ဖွတ်၊ လိပ်၊ စပါးကြီးမြွေအစရှိသည်တို့ကို ဖမ်းဆီးကာ ရွာသို့ သယ်ယူလာကြသည်။ ရွာသို့ရောက်ပြီး အဆိုပါ ဖွတ်၊ လိပ်၊ မြွေစသည့်အသားတို့ကို နေအိမ်တွင် မချက်ပြုတ်ရဘဲ ရွာလယ်ဧရိယာတို့တွင် ချက်ပြုတ်ကာအသက်(၅၀)ကျော်အရွယ် လူကြီးသူမတို့ကသာဝိုင်းဝန်း၍လက်ရည်တပြင်တည်း စားသောက်ကြရသည်။

လူငယ်၊ လူလတ် ကျား၊ မ မဟူလုံးဝ မစားကောင်းချေ ဟူ၍ ရေးသားထားသည်ကို တွေ့ရသည်။ ဒီရေးသားချက်ကိုတွေ့၍ တောင်ယာခုတ်သူ လူကြီးတစ်ဦးအား စာရေးသူ မေးကြည့်သောအခါ ဤမလေ့ကို မသိပါကြောင်း အထက်က စာရေးသူရေးသားခဲ့သည့် အတိုင်း သာပြုလုပ်ကြောင်းကိုသာ ပြောလာပါသည်။ မည်သို့ပင်ဆိုစေ အတိတ်က တကယ်ရှိခဲ့၍ မှတ်တမ်းတင် ရေးသားခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်ဟူ၍ ကောက်ချက်ချ ရမည်ဖြစ်သည်။ ထိုကောက်စပါး များ၏အကြား၌ ကြားသီးနှံအဖြစ် သခွား၊ ငရုတ်၊ ဖရုံစသော သီးနှံများကိုလည်း စိုက်ကြသည်။ တဲဆောက်ရန် သတ်မှတ်ထားသောနေရာအနီးတွင် တောင်ယာစောင့်နတ်အား ပူဇော်မည့်နေရာကို ဝါးဖြင့်ပြုလုပ်သော ဝါးပန်းဖွားတိုင်စိုက်၍ ယခုနှစ် ဤယာမြေမှ စပါးသီးနှံစသည်များ များများသီးအောင် ကူညီမစပေးတော်မူပါဟု မိသားစုများကျန်းမာရေး ကောင်းမွန်အောင်လည်း စောင့်ရှောက်ပေးပါဟူ၍ ဆုတောင်းရင်း ဝက်သွေးချရသည်။ ထို့နောက် ကောက်စပါးနှင့် အခြားသီးနှံ မျိုးစေ့ချခြင်းကို ပြုလုပ်ပြီး ထိုနေ့မှစ၍ (၄)ရက်တိုင်တိုင် ငပိနှင့် သားငါး၊ ဟင်းသီးဟင်းရွက်စသည်များကို မစားဘဲ ယဇ်ပူဇော်သော ဝက်သား သို့မဟုတ် ဆားဖြူ စားခြင်းဖြင့် ဟင်းရှောင်ရပါသည်။ ထို့အပြင် သီးနှံ ဖြစ်ထွန်းချိန်၌လည်း တောင်ယာ စောင့်နတ်အား ဝက်သွေးချ၍ ပူဇော်ဆုတောင်းပြီး (၄)ရက်တိုင်တိုင် ဟင်းရှောင် ရပါသည်။

(အထက်ပါကဲ့သို့ မဆောင်ရွက်ဘဲ ခူးယူစားသုံးမှုကို ပြုပါက သို့မဟုတ် အခြားသူများက ခိုးယူ စားသုံးပါက စီးပွားရေးကျဆင်းခြင်း ကျန်းမာရေး ဖောက်ပြန်ခြင်းစသော အကျိုးတရားများကို ခံစားရသည်ဟူသော အယူရှိကြသည်။)

တောင်ယာစပါးရိတ်သိမ်းချိန်တွင် မရိတ်သိမ်းခင် တောင်ယာစောင့်နတ်အား ပူဇော်သည့် နေရာ ဝါးပန်းဖွားတိုင် “မရောင်းကုန်” တွင် ကြက် သို့မဟုတ် ဝက်သွေးချပြီး စပါးများများ ရပါ စေဟု ဆုတောင်းပြီး ရိတ်သိမ်းရသည်။ ၎င်းကြက် သို့မဟုတ် ဝက်သားတို့ကို မုန့်နှစ်နှင့်ချက်ကာ ဧည့်သည်တို့ကို ကျွေးမွေးဧည့်ခံသည်။ ထိုသို့ စပါးရိတ်သိမ်းနေစဉ် တောင်ယာပိုင်ရှင်မိသားစု၏ အကြီးအကဲ တစ်ဦးဦးသည် ရေချိုးခြင်းကို ရှောင်ကြဉ်ရသည်။ အကယ်၍ ရေချိုးလိုပါလျှင် ရိတ်သိမ်းထားသော စပါးပုံအပေါ်ကနေ၍ သွန်းလောင်းချိုးရသည်။ အခြားမိသားစု၌ နာရေး ဖြစ်ပေါ်ခဲ့ပါက သဂြိုဟ် ပြီးစီးသောအခါ ဝါးကျည်တောက်၌ ကြက်ဥထည့်၍ ကျက်အောင်မီး ဖုတ်ပြီး၊ ၎င်းကြက်ဥကို ကြက်မောက်ရွက်ဖြင့် ပွတ်နယ်ကာ စပါးရိတ်သိမ်းခြင်း၊ စပါးခြွေလှဲခြင်း ကို ပြန်လည် ပြုလုပ်ရသည်။

စပါးရိတ်သိမ်းနေစဉ် စပါးထည့်သော ဝန်တောင်းလဲကျခဲ့သော် ချက်ချင်းမထူရ။ ကြက်ဥကိုခွဲ၍ စပါးရောမြေပါ စုပေါင်းကောက်ယူပြီး လဲကျနေသော စပါးဝန်တောင်းကို ထူရသည်။ ရိတ်သိမ်းထားသော စပါးများကို ကျီထဲသွင်း မသိုလှောင်မီ စပါးကျီစောင့်နတ်အား ပူဇော်ပသရသည်။ ပြုလုပ်ပုံမှာ စပါးပြည့်မောက်စွာ ရပါစေဟုဆုတောင်းပြီး မုန့်နှစ်ဖြင့် ချက်ထားသော ကြက်သားဟင်းကို ကျီးအတွင်း၌ သွန်ချရသည်။ ပြီးမှ ကျီးအတွင်း၌ စပါးသိုလှောင်ခြင်းကို ပြုလုပ်ရသည်။<sup>49</sup>

( ခ ) အိမ်သစ်တက်ပွဲ

မြို့လူမျိုးတို့သည် ရပ်စုရွာစုတည်ထောင်လာခဲ့ကြသည်မှာ မိမိတို့နေအိမ်ကို ဝါး၊ သစ်၊ တို့ဖြင့်ဆောက်လုပ်ခဲ့ကြရာ ဝါးဖြင့်ဆောက်လုပ်သော မိသားစုတို့သည် ကြက်သားများကို သက်ကာ ချက်ပြုတ်ပြီး နေအိမ်စောင့်နတ် (အိမ်ရှင်မ) ကို အစာကျွေးကာ အိမ်သစ်ဆောက်ကြ သည်။ သစ်ကြီး ဝါးကြီးတို့ဖြင့်ဆောက်လုပ်သောသူတို့မှာကား သစ်ပင်ကြီး သစ်လုံးကြီးတို့ကို ခုတ်လှဲကာမိမိတို့ လိုသောပုံစံဖြစ်လာအောင် ခုတ်ထစ်၍ ဆောက်လုပ်ကြရသည် ဖြစ်ရာ အိမ်သစ်တက်ရာတွင် ကြက်နှင့်မသင့်တော် ဝက်၊ နွား စသည့်တိရစ္ဆာန်များကို သတ်ကာ

<sup>49</sup> ဦးဇင်းကုသလ(မာလာမြေ)၊ မြို့လူမျိုးတို့၏ တောင်ယာခုတ်ခြင်းဆိုင်ရာလေ့ထုံးစံများ၊ (The Global New Light of Myanmar, 2018),Special article -2

မိမိတို့နေအိမ်သန့်ရှင်းရန် ရည်ရွယ်လျက် နတ်ဆိုးယုတ်တို့အား ဖယ်ရှားခြင်း၊ နတ်ကောင်း နတ်မြတ်တို့အား ဖိတ်ခေါ် စောင့်ရှောက်စေခြင်း မိမိနေအိမ်ကို ကူညီဆောက်ခြင်း လုပ်အား ပေးသူများအား ဧည့်ခံကျွေးမွေးလိုခြင်း၊ ဆွေမျိုးမိတ်သင်္ဂဟအပေါင်းတို့အား လှူဒါန်း ကျွေးမွေး လိုခြင်းတို့ကြောင့် အိမ်သစ်တက်ပွဲကိုကြီးကျယ် မြင့်မြတ်စွာ ကျင်းပကြခြင်း ဖြစ်သည်။

အိမ်သစ်တက်ပွဲကို ကျင်းပမည်ဆိုလျှင် မိမိနေရာကျေးရွာသူ၊ ကျေးရွာသားများ ရပ်နီးရပ်ဝေးဆွေများ၊ ခင်မင်ရင်းနှီးသူများကို ဖိတ်ကြားလျက် အိမ်သစ်တက်သည့်နေ့ ခေါင်ရည်ချိုဖြင့်ညနေစာကို ဧည့်ခံကျွေးမွေးကာ ညအချိန်တွင် အိမ်ပေါ်၌ ပျော်ရွှင်စွာ ဝိုင်းဖွဲ့ ကကြရသည်။ ကသည်ဆိုရာ၌ ထိုကကြသူများသည် နံနက်ရောင်ခြည်မလာမီ ကခြင်းကို ရပ်နားကြရမည် ဖြစ်သည်။ သို့သော် အိမ်ရှင်ဖြစ်သူက ဆက်လက်ကခွင့်ပေးပါလျှင် နေ့အချိန် တွင်လည်း ကကြရပါသည်။ အိမ်ရှင်က နောက်ထပ် ဝက်တစ်ကောင်ကို သတ်ပေးကာ နံနက်စာ ကျွေးမွေးရပါမည်။ ပွဲပြီးပြီ ဖြစ်၍ မိမိနေအိမ်သို့ ပြန်ရတော့မည် ဆိုလျှင် ဝက်သား၊ အမဲသား စသည်တို့ကို တစ်တုံးစီ ( ၅၀ ) သားခန့် လက်ဆောင်ပေး ရမြဲ ဖြစ်သည်။<sup>50</sup>

( ဂ ) မြို့လူမျိုးတို့၏ ဆန်ပွဲတော်အကြောင်း

မြို့လူမျိုးတို့၏ ဆန် ပွဲတော်သည် ငွေကြေး အကုန်ကျများလွန်းသောကြောင့် ပွဲကို ဦးဆောင်ကျင်းပမယ့်သူသည် ငွေကြေးရတက်သူဖြစ်မှ အဆင်ပြေစေမည် ဖြစ်သည်။ ဦးစိန်သာအောင်၏ မြို့တို့အကြောင်း ရှေးဖြစ်ဟောင်း စာအုပ်တွင် သူ၏အတွေ့အကြုံအား ဤသို့ ဖော်ပြထားသည်။ (မီးချောင်းဒေသ အဖြစ်ပျက်ကို မှတ်တမ်းတင်ထားဟန်ရှိသည်။)

မြို့လူမျိုး သူဌေးတစ်ဦးဦးက ဆန်ပွဲတော်ကျင်းပမည်ဆိုလျှင် ဦးစွာ” ဆမာပအပ်”Shma Pe-e ကိုခေါ်ယူရပါသည်။ ဆမာပအပ်က အရင်က ဤပွဲကိုကျင်းပဖူးပါသလား၊ မကျင်းပ သေးဟုဆိုလျှင် “ဖုံးဝတ်ဖေ” ပွဲလုပ်ဖူးပါသလား။ ““ဖုံးဝတ်ဖေ မလုပ်ဖူးပါက ဆန်ပွဲတော် ကျင်းပခွင့် မရဟုဆိုသည် ။ “ဖုံးဝတ်ဖေ” ပွဲသည် ဆန်ပွဲလောက် မကြီးကျယ်သောပွဲကို (၁) ရက် သာလျှင် ကျင်းပခွင့်သာရှိပါသည်။

တောင်ယာလုပ်ငန်းသိမ်းပြီး၍ နတ်တော်၊ ပြာသိုလ ရောက်ပြီဆိုလျှင် ဆန်ပွဲတော်ကို ကျင်းပလေ့ရှိပါ သည်။ မကျင်းပမီ တစ်လလောက်က ကြိုတင်ပြီး စပါးတောင်း (၁၀၀) မှ (၂၀၀) ထိကို နေလှမ်းပြီး လက်တောင်းဆုံဖြင့် ထောင်းရသည်။ မိမိကျေးရွာမှ အမျိုးသမီးထုအင်အား ဖြင့် မလုံလောက်ပါက ရွာနီးချင်းကျေးရွာများမှ အမျိုးသမီးများကို လုပ်အားပေးထောင်းကြ သည်။ စပါးတောင်း(၁၀၀)ထောင်းလျှင် အနည်းဆုံး ဆန်တောင်း (၄၀)ခန့်ရရှိသည်။ ကျွေးမွေး

<sup>50</sup> စိန်သာအောင် ( ပလက်ဝ )၊ “မြို့”တို့အကြောင်း ရှေးဖြစ်ဟောင်းဆောင်းပါးစုများ၊ ၂၀၁၅၊ (စ- ၁၆၅ - ၁၆၆)

နိုင်သောအင်အားအပေါ် မူတည်၍ စပါးတောင်း (၂၀၀၊ ၃၀၀)စသည်ဖြင့်ကို (၆)ရက် (၇)ရက် ထောင်းကြသည်။

ပွဲတော်ကျင်းပမည့်သူသည် “ဆမာပအပ်” အဖိုးလက်ခအဖြစ် စပါးဖြစ်စေ၊ ငွေဖြစ်စေ ပေးရသည်။ ဆမာပအပ်၏လုပ်ငန်းဆောင်တာ မှားယွင်းခဲ့လျှင် ပွဲရှင်မှာ အတိဒုက္ခရောက်ရ သည်။ လုပ်ငန်းမှန်ကန်မှသာလျှင် ပွဲအစမှအဆုံးထိ အပြစ်အနာအဆာမရှိ ပကတိကျန်းမာစွာ ချမ်းသာစွာဖြင့် အိမ်ပြန်ကြပါသည်။ အကယ်၍ တစ်ခုခုမှားယွင်း ချွတ်ချော်မှုရှိလျှင် ပွဲစဉ်ကာလ အတွင်း ခိုက်ရန်ဖြစ်၍ အနာတရဖြစ်ခြင်း၊ မတော်တဆထိခိုက် ဒဏ်ရာရခြင်း၊ ပွဲတော်ဟင်းလျာ အဖြစ် အသုံးပြုမည့် ကျွဲ၊ နွား ဝှေး၍ ဒဏ်ရာအနာတရဖြစ်ခြင်း၊ မတော်ပါက အသက်ဆုံးရှုံးခြင်း တို့ ဖြစ်တတ်ပါသည်။

ဆန်ရပြီဆိုလျှင် ပွဲတော်ရက်အတွင်း ဧည့်ခံသောက်သုံးနိုင်ရန်အတွက် ခေါင်အိုးကြီးငယ် အလုံး(၂၀)မှ (၅၀)ထိ ပွဲတော်ရက်မတိုင်မီလ (၁၅)ရက် (၁)လခန့်က ကြိုတင်လုပ်ထားရသည်။ ပထမဆုံး ခေါင်ထည့်မည့် “ယုဆတိန်(ဝါ) “ယုစဉ်”ခေါ် ခေါင်ရည်အိုးသည် မီးဖိုချောင်အထက် ကြပ်စင်တွင် အမြဲထားရမည်။ ခေါင်ရည်ဖြစ်လာရန်အတွက် တဆေးကိုကြိုတင်၍ လုပ်ထားရ သည်။ တဆေးလုပ်နည်းမှာ “ဆောင်ထိုက်မြစ်” ရခိုင်လို တဆေးမြစ်၊ “ဆာဟင်းနွယ်”ပင် "ကစက်လောင်လော့”ပင်တို့ကို ကြိုတင်ယူ၍ ကြပ်စင်တွင် အခြောက်ခံထားရသည်။ အထက်ပါ ပစ္စည်းများရပါက ဆန်ကို ပွအိလာရန် ရေစိမ်၍ အမှုန့်ဖြစ်အောင် ထောင်းရသည်။ ကြပ်စင်တွင် အခြောက်ခံထားသော အမြစ်၊ အပင်များကို အမှုန့်ထောင်း၍ ဆန်မှုန့်နှင့်ရော၍ ထောင်းနယ် ကာ လမုန့်အဝိုင်းထူရှိသော တဆေးအဝိုင်းပြား ပြုလုပ်ပါသည်။ ထို့နောက် “တခူ”ခေါ် တောင်း တွင် ဆောင်ထိုက်ရွက်ဖြင့်ကာအုပ်၍ သုံးလေးရက်သိပ်ထားရသည် ။

ထိုသို့သိပ်ထားသော တဆေးပြားတို့ မှိုတက်လာပါက နေပူတွင် (၂)ရက် (၃)ရက်လှမ်းပြီး သိမ်းဆည်းရသည်။ ထိုတဆေးသည် ခေါင်ရည်လုပ်ရန် အဆင်သင့်ဖြစ်နေပြီဖြစ်၍ အထက်တွင် အဆိုပါတဆေးတွင်ပါဝင်သော အမြစ်၊ အပင်၊ အရွက်တို့မှာ အချို၊ အချဉ်၊ အခါး အရသာသုံးမျိုး ရရှိနိုင်သော အပင်များဖြစ်ပါသည်။ တဆေး အဆင်သင့်ရရှိပြီဖြစ်သဖြင့် လုံးတီးဆန်ကိုချက်၍ "ဖက်တိုင်”ခေါ် ဖျာငယ်ပေါ်တွင် ဖြန့်ပြီး အအေးခံရသည်။ ထို့နောက် တဆေးကို အမှုန့်ထောင်း ၍ အအေးခံထားသော ထမင်းနှင့် ရောနယ်ကာ ကြပ်စင်ပေါ်မှ ခေါင်အိုးကိုယူ၍ (ရေမဆေး) မပြည့်တပြည့်ထည့်ပါသည်။ အိုးအဝကို ငှက်ပျောရွက် သို့မဟုတ် သဒ္ဒတ်ရွက်ဖြင့် လေလုံအောင် ဖုံးကာ မီးဖိုချောင်တွင် ထားသို့သိပ် ထားရသည်။ ဆောင်းရာသီတွင် (၁၅) ရက်မှ (၂၀) ရက်ထိ နွေရာသီတွင် (၁)ပတ်ခန့်ကြာပါက အသင့်သောက်သုံးနိုင်သော ခေါင်ရည်ဖြစ်လာပြီဖြစ်ပါသည်။

အဆိုပါဆန်ပွဲတော်တွင် ဧည့်ခံသောက်သုံးရန် ခေါင်အိုးများကို ရွာရှိ အိမ်တိုင်းစေ့ ပြုလုပ်ရသည်။ ပွဲရှင် ကိုယ်တိုင်ပြုလုပ်မည့် ခေါင်ကိုမလုပ်မီ မိသားစုအားလုံးကို ငပိဟင်း ရှောင်ခိုင်းပြီး မီးမွှေးရန်လည်း ဂတ်ဆီမီးခြစ် ဓာတ်ဆီမီးခြစ် ၊သစ်သားမီးခြစ်မသုံးရ ပွတ်မီး<sup>51</sup> ရအောင်ယူ၍ ခေါင်ထမင်းချက်ကာ ခေါင်ထည့်ရသည်။

ခေါင်ထည့်ပြီးသောအခါတွင်မှ ငပိဟင်းကို ပြန်စားရသည်။ ဆမာပအပ်ခေါ် ဆရာနှင့် ပွဲရှင်တို့ ညှိနှိုင်းပြီး ရက်ကောင်းရက်မြတ် ရွေးချယ်ကြသည်။ များသောအားဖြင့် လပြည့်နှင့် လပြည့်ပတ်ဝန်းကျင်ရက်ကို ရွေးကြသည်။ သာသာယာယာနှင့် ပွဲကျင်းပနိုင်ရန်ဖြစ်သည်။ ပွဲရက် သတ်မှတ်ပြီးပါက ပွဲရှင်မှ အားကိုးယုံကြည်ရသော လူ(၁၀) ဦးခန့်ကို စေတမန်အဖြစ် တာဝန် ပေးပြီး ထိုစေတမန်များကို နယ်အနှံ့ရှိကျေးရွာများသို့ စေလွှတ်၍ ပွဲရှင်နှင့် ဆွေမျိုးတော်သူ ရင်းနှီးသူမှန်သမျှကို ဖိတ်ကြားရသည်။ ထိုသို့ဖိတ်ကြားသည်ကို မြို့လူမျိုးတို့က "ထင်ကြက်လာဒီ"ဟုခေါ်သည်။ ဖိတ်ကြားခံရသူများကို"ထင်ကြက်ကုန်"ဟုခေါ်သည်။ စေတမန် တို့ ဖိတ်ကြားခံရသောထင်ကြက်ကုန်တို့သည်စေတမန်တို့အား မထေမဲ့မြင်ဆက်ဆံခြင်း၊ တည်းခို နေထိုင်စားသောက်ရေး ဂရုမစိုက်ခြင်း ပြုလုပ်ပါက စေတမန်တို့သည် ထင်ကြက်ကုန်တို့၏ ဆက်ဆံရေး အဆင်မပြေမှု မှန်သမျှကို ဖောက်သယ်ချ သတင်းပို့ပါက ပွဲရှင်၏ငြိုငြင်ခြင်း၊ အပြစ်ပေးခြင်းတို့ကို ခံရတတ်ပါသည်။ ထင်ကြက်ကုန်တို့က စေတမန်လူတို့ကို ကြက်သတ်၍ ထမင်းကျွေးခြင်း၊ ခေါင်ရည်ဖြင့်ဧည့်ခံခြင်းတို့ကို ပြုလုပ်ရ ပါသည်။

တချို့ဆိုလျှင် ဆွေမျိုးတော်စပ်မှုကိုလိုက်၍ ကြက်သို့မဟုတ် ငှက်သားခြောက်စသည် တို့ကို အိမ်ပြန်လက်ဆောင်အဖြစ် ပေးတတ်ကြပါသည်။ နယ်တကာလှည့်လည်၍ ဖိတ်ကြား သောစေတမန်တို့ စုံလင်စွာ ပြန်လည်ရောက်ရှိလာလျှင် မိမိတို့တတွေကကြီးများကို ရှင်းလင်း ပြောပြရသည် ပွဲရှင်ကလည်း ခေါင်ရည်အိုးဖြင့် စည်ကာ ကြက်သားဟင်းတို့ဖြင့် ကျွေးမွေး ပြုစုပေး ရပါသည်။ ပွဲတော်ကျင်းပရန် ရက်နီးလာသဖြင့် ဖိတ်ကြားခံရသော ဧည့်သည်များ တဖွဲဖွဲရောက်လာကြပါသည်။ နီးစပ်၊ ရင်းနှီးရာ ဆွေမျိုးသားချင်းတို့အိမ်တွင် တည်းခိုကြပါသည်။ ပွဲတော်အတွက် လိုအပ်သော အင်္ဂလိပ်အက္ခရာ "Y" ပုံသဏ္ဍန် ယမနေသား ဆန်တိုင်း လုံစိန် ခေါ် ကျောက်ကိုင်း၊ သစ်ဝါးနှင့် ဒိုးနွယ် ၊ ကော်နက်ရွက်တို့ကို လူစုခွဲပြီး အဖွဲ့လိုက်တာဝန်ယူရသည်။

<sup>51</sup> ပွတ်မီး ဆိုသည်မှာ ဤနေရာတွင် မြို့လူမျိုးအိမ်တိုင်းတွင် ဝါးတစ်ဆစ်ပိုင်းကို ထက်ခြမ်းခွဲတာ ကြပ်စင်တွင် အခြောက်ခံရသည်။ ထိုဝါးဆစ်တစ်ဆစ်ပိုင်းထက်ခြင်းမှ အကြိမ်ခန့်ယူ၍ ရနိုင်သည်။ ပွတ်မည့်မှာ (၂၀) တစ်တောင့်တစ်ထွာခန့်ရှိသော ကြိမ်ကိုခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာကာ ပြုလုပ်ရသည်။ ဝါးခြမ်းပြားကို အရစ်ဖော်၍ အလယ် တွင် အပေါက်ကလေးပေါ်လာအောင် ရပ်၍လှီးပေးပြီး ထိုလှီးရာကို ပွတ်ကြိုးဖြင့် ကြိမ်ခန့် ပွတ်တိုက်လျှင် ရရှိလာပြီဖြစ်သည်။ ( ၁ ) Copyright @Ahton Cultural Research and Development Center - Yangon

အထက်ပါလိုအပ်ချက်များ ပြီးပြည့်စုံလျှင် ဆန်တိုင်အဖွဲ့အစည်းကို စိုက်ထူကြရန်တစ်ဖွဲ့ ၊ တံများလုပ်ရန်တစ်ဖွဲ့၊ နှစ်ဖွဲ့ခွဲကာ မိမိတို့တာဝန်ကျရာ လုပ်ငန်းကို ပြီးစီးအောင် လုပ်ကိုင်ကြရ သည်။ ဆန်တိုင်အဖွဲ့အစည်းဟု ခေါ်ဆိုခြင်းမှာ ဆန်တိုင်တစ်ခုတည်းစိုက်ထူရန် မဟုတ်ပေ။ အလျား (၇)ပေခန့် အရှည်ရှိသည့် ကချင်မနောတိုင် ကဲ့သို့သော အဖွဲ့အစည်း တည်ဆောက် ရသောကြောင့် ဖြစ်သည်။ ဦးစွာ ဆန်တိုင်ကို စိုက်ထူရသည် ပွဲရှင်နှင့် ညီအစ်ကိုရင်းချာ စပ်ပြီး ဖြစ်၍ သာရေးနာရေး အားလုံးကူညီပါမည်။ နှစ်ဦးနှစ်ဖက်မှ သားပျိုသမီးပျိုတို့ကို မတပ်မက် မယူရပါ။ ငွေ စပါးတိုးကိုလည်း ၅၀% ထက်ပိုမယူပါ။ အကယ်၍ အထက်ပါအချက်များ ဖောက်ဖျက်ပါက ဖောက်ဖျက်သူဖက်မှ ဤကဲ့သို့သောအပြစ်ဖြစ်ပါစေဟု သစ္စာဆိုကာ စိုက်ထူရ သည်။ တချို့က ကြက်ကလေးတစ်ကောင်ယူ၍ မျက်စိနှစ်ဖက်စလုံးကို ဝါးစူးဖြင့် ဖောက်ထုတ် ကာ ကြက်ကဲ့သို့ မျက်စိကန်းပါစေ သစ္စာဆိုကာ ကြက်ကို တွင်းထဲသို့ထည့်၍ ဆန်တိုင်ကို စိုက်ထူရသည်။

"လိုစိန်" ခေါ် ကျောက်တိုင်သည် နောင်လာနောက်သားများ အမှတ်တရရှိနိုင်ရန်အလို့ငှာ တွင်းတူးကာ ငွေသား (အိန္ဒိယရူပိငွေ ) ၅ ကျပ်မှ ၃၀ကျပ်ထိ (ပွဲရှင်၏ ချမ်းသာမှုကိုလိုက်၍) ထည့်ပြီး ကြက်သွေး၊ဝက်သွေးများလောင်းချကာ ဤကျောက်တိုင်ကိုတူးဖော်၍ ဤငွေသားများ ကိုယူပါက ဘာဖြစ်ပါစေ ညာဖြစ်ပါစေဟု မိမိလိုရာဆုတောင်း ကျိန်ဆိုလျက် ကျောက်တိုင်ကို စိုက်ထူရသည်။

ကြက်သွေး၊ ဝက်သွေးထည့်ခြင်းမှာ ကျောက်တိုင်ကို နတ်တို့စောင့်ရှောက်နိုင်ရန် အစာကျွေးခြင်းသဘော ဆောင်ပါသည်။ ဤဆန်တိုင်နှင့် လိုစိန်ခေါ် ကျောက်တိုင်နှစ်တိုင်ကို အလယ်တွင်ထား၍ ဝဲယာနှစ်ဖက်တွင် အရှည်(၇)ပေခန့်ရှိသည့်ဆန်တိုင်အဖွဲ့ပုံစံကို ကချင်တို့၏ မနောတိုင်ကဲ့သို့ ဝါးပန်းများဖြင့် အလှဆင်ကာ ခိုင်ခံ့အောင်လုပ်ရသည်။ ကျွဲ၊ နွား၊ ဝက်တို့ကို ချည်နှောင်၍ ဝိုင်းကြီးပတ်ပတ် "က"ရန်နေရာဖြစ်သည်။ အထက်ပါ ဆန်တိုင်အပ်ကို ဝါးဖြင့် ချည်ပြီး ဒိုးနွယ်များဖြင့် ထပ်ကာထပ်ကာ ခိုင်သည်ထက်ပို၍ ခိုင်ခန့်ရန် ချည်ရသည်။

တံမျင်းဖွဲ့ကလည်း ပွဲရှင်နေအိမ်နှင့် ဆက်စပ်၍ လူပေါင်း (၃၀) (၄၀)ခန့် တက်ရောက် ကာ ကခုန်နိုင်ရန်၊ နွား၊ ကျွဲ ဝက်သားများဝိုင်း၍ ခုတ်ထစ်နိုင်ရန် ခိုင်ခံ့ရန်နှင့် ပတ်ပတ်လည် အကာများကိုလည်း ဝါး၊ ဝါးပန်းဖွားများနှင့် တံများကို ဆောက်လုပ် အလှဆင်ရသည်။ ဝါးပန်းဖွား အပေါ်ဝိုင်းတွင် ကော်ရင်ရွက်များ တပ်ဆင်ပေးရသည်။ တံများပေါ်တက်ရန် လှေကားကိုလည်း အလွန်ခိုင်ခန့်ရန်နှင့် လှပရန်ဘေးနှစ်ဖက် အကာများကိုပါ ဆောက်လုပ် ကြရသည်။ ဝါးနွယ်များဖြင့်ချည်ပြီး ထပ်ကာနွယ်တို့ဖြင့် ချည်ရသည်။ တီးချင်းနှင့်

ဆန်တိုင်အဖွဲ့ပုံစံများ ဆောက်လုပ်ပြီးစီးသောအခါ အလွန်ခိုင်ခံ့လှပသော အဆောက်အဦး အဖြစ် မြင်တွေ့ရလေသည်။ ပွဲရှင်ကလည်း အထက်ပါဆောက်လုပ်ရေးအဖွဲ့ကို ခေါင်ရည်၊ ဝက်သားဟင်းတို့ဖြင့် ဧည့်ခံရသည်။ ထို့နောက် အနုပညာသည် ယဉ်ကျေးမှုအဖွဲ့ကလည်း ရှိပြန် သေးသည်။ ထိုအဖွဲ့ကလည်း အရိပ်ကောင်းသောနေရာတွင် ဖျာခင်းကာ မြို့ ရိုးရာ တူရိယာ ပစ္စည်းများအစုံအလင်ဖြင့် တီးလုံးတိုက်ကြရသည်။ ဤတူရိယာပစ္စည်းကိုလည်း ရပ်ထဲရွာထဲတွင် တီးခွင့်မရှိသဖြင့် ဝက်သွေးချကာ တီးမှုတ်ကြရသည်။ ဝက်သွေးမချပါက ခိုက်တတ်သည်ဟု အယူအဆရှိပါသည်။ ဤကဲ့သို့ "ဝက်" "ကြက်"သွေးချသည်ကို "ထာထီ" ဟုခေါ်ပါသည်။ တူရိယာပစ္စည်းများဖြင့် သီဆိုတီးမှုခြင်းကို အမှားအယွင်းမရှိစေရန် (၃)ရက်လောက်က ကြိုတင်တိုက် ရသည်။ ဤအဖွဲ့အားလည်း ခေါင်ရည်အိုး ၊ ရေနွေးကြမ်းတို့ဖြင့် ဧည့်ခံရသည်။

ထို့နောက် ပွဲကျင်းပရန်အတွက် အရေးအကြီးဆုံး အရာတစ်ခု ကျန်နေသေးသည်။ ထိုအရာကား“အတင်ကဆီ”ဟုခေါ်သော“မခိုက်ဆေး” ဖြစ်သည်။ ထိုပင်၏ဥကို အသုံးပြုရန် တောထဲတွင် ကြိုတင်ရှာဖွေထားရသည်။ ထိုအတင်ကဆီဆေးဥ မရှိပါကပွဲလာသူများ ပြန်သွား တတ်ကြသည်။ ထိုဆေးမရှိဘဲ ပွဲတွင်နေပါက အသေအပျောက်ရှိသည်။ ဒဏ်ရာအနာတရ ကြီးကြီးကျယ်ကျယ် ရတတ်သည်။ အနာအဖျား ဖြစ်တတ်သည်ဟု ယုံကြည်ကြသဖြင့် ပွဲအတွင်း မနေဘဲ ပြန်သွားတတ်ကြသည်။ သို့ဖြစ်၍ ထိုအတင်ကဆီခေါ် မခိုက်ဆေးကို ကြိုတင်ရှာဖွေ ထားရသည်။

နောက်တဖန် ပွဲရှင်အိမ်နှင့် ကပ်လျက် ကွပ်ပျစ်တစ်ခု ဆောက်လုပ်ရသည်။ အတီး အမှုတ်သမား(၁၅)ဦးခန့် တက်ထိုင်နိုင်သောတဆင့် ကွပ်ပျစ်ဖြစ်ရပါမည်။ ညနေ နေဝင်သည်နှင့် တပြိုင်နက် မီးထွန်းပြီး တီးမှုတ်ကြရပါသည်။ ဤသည်ကို မြို့တို့က “ထေမတီဒီ” ဟုခေါ်သည်။ နံနက် (၄) နာရီခန့်တွင် ဆိတ် (သို့) ခွေးကို ဆောက်လုပ်ပြီးသော တန်းများပေါ်တင်၍ မီးစ တစ်ဖက်ပါသော ထင်းတုတ်ချောင်းဖြင့် ခွေး သို့မဟုတ် ဆိတ်ကို ရိုက်ရသည်။ ထိုခွေး သို့မဟုတ် ဆိတ် ကနာကျင်၍ အော်သံနှင့်အတူ ပွဲရှင်နေအိမ်ထဲရှိ နတ်ဆိုးနတ်ယုတ်များကို လိုက်ထုတ် ရသည်။ ပြီးလျှင် ရိုက်သတ်ပြီးသော တကောင်၏ဦးခေါင်းကို နီးကြီးဖြင့်ချည်ကာ အိမ်ထဲ ဝင်ပေါက်ဝတွင် ချိတ်ဆွဲထားရသည်။ အပြင်မှ နတ်မကောင်းမိစ္ဆာများ အိမ်ထဲမဝင်နိုင်အောင် ချိတ်ဆွဲထားခြင်းဖြစ်သည်ဟုဆိုပါသည်။ ကျန်သောအစိတ်အပိုင်းများကိုခုတ်ထစ်ချက်ပြုတ်ကာ စားသောက်ကြရ ပါသည်။

ဤနေ့တွင်ကား ဖိတ်ကြားခံရသောသူများအားလုံး ရောက်ရှိကြပြီး ပွဲရှင်နှင့်ဆွေမျိုး ရင်းချာ တော်စပ်သောအဖွဲ့ (ထေပင်ကုန်)ကလည်း အားကျမခံ သူဖက်မှ ဆွေမျိုးတော်စပ်သူ

လူပေါင်း (၆၀) ခန့်မှ (၁၀၀)ခန့်ထိ အသိုင်းအဝိုင်းကြီးသည် ရေလမ်းမှလာသည်ဆိုလျှင် လှေကြီး (၃)စီးလောက်ကိုပူး၍ ကရဝိတ်ဖောင်တော် ပုံစံမျိုးလုပ်ကာ အတီးအမှုတ် အကအခုန်များဖြင့် မြိုင်မြိုင်ဆိုင်ဆိုင် လာရောက်ကြရသည်။ ကုန်းလမ်းမှလာကြသူများဖြစ်ပါက ဝါးပန်းဖွားတိုင် များကိုင်ကာ ကလျက်ခုန်လျက် အတီးအမှုတ် အစုံအလင်ဖြင့် ပျော်ပျော်ပါးပါး လာရောက်ကြ သည်။ ပွဲရှင်နေရာရွာနှင့် တခေါ်လောက်သော ခရီးရောက်လာပြီဆိုပါက ကျွန်တော်တို့ ထေပင် ကုန်အဖွဲ့တွေ လာကြပါပြီ လုပ်စရာရှိတာကို ကြိုတင်ပြီး ပြုလုပ်ထားကြပါ။ ငါတို့ရောက်သည် နှင့် အဆင်ပြေပါစေ စသည့်အဓိပ္ပာယ်ရသော ကဗျာသီချင်းသံဖြင့် တီးမှုတ်၍ အချက်ပေးကြ ပါသည်။ လေပင်ကုန်အဖွဲ့ လာရောက်ကြောင်း သိရသည်နှင့် ရွာလယ်တွင် မဏ္ဍပ်ထိုးကာ အနည်းဆုံး ခေါင်အိုးကြီးတစ်လုံးဖောက်၍ ဆေး၊ ကွမ်း၊ ရေနွေးကြမ်းအဆင်သင့် ရှိနေပြီဖြစ် ကြောင်း ပွဲရှင်ဖက်မှလည်း ဘော(ဘူးသီးခြောက်ခွံလေမှုတ်တူရိယာ)မှုတ်ကာ အချက်ပေးရပါ သည် ။

ဖိတ်ကြားခံရသော ထင်ကြက်ကုန်တို့က မိမိတို့ မိသားစုအလိုက် လာရောက်၍ အချိန်မရွေး ရွာထဲသို့ဝင်နိုင်သော်လည်း ထောပင်ကုန်တို့ကမူ ချက်ချင်းဝင်ရောက်ခွင့်မရှိပါ။ ရွာအပြင်မဏ္ဍပ်တွင် ခေတ္တခဏနားကာ ခေါင်ရည်နှင့် ဆေး၊ ကွမ်း၊ ရေနွေးကြမ်း သုံးဆောင်ရင်း ပွဲရှင်မှ ဝင်ခွင့်မပြုသေးသရွေ့ မဝင်ကြရဘဲ တီးမှုတ်ကခုန်ကာ စောင့်ဆိုင်းနေကြရပါသည်။

ထိုအချိန်မတိုင်မီကပင် ပွဲရှင်က နွား သို့မဟုတ် ကျွဲတစ်ကောင်နှင့် ဝက်တစ်ကောင်ကို ဆန်တိုင်တွင်ချည်ကာ အတီးအမှုတ် စုံစုံလင်လင်နှင့် ကကြရပါသည်။ ထိုအချိန်တွင် ဆမာပအပ်က အကင်ကဆီခေါ် မခိုက်ဆေးကို ပွဲရှင်ဇနီးမောင်နှံ မိသားစုနှင့်တကွ ယဉ်ကျေးမှု အဖွဲ့နှင့် လာရောက်ကြည့်ရှုသူအားလုံးကို ထိအောင် ပန်းဖွားကလေးဖြင့် ပစ်ခါပေးရသည်။ ပွဲရှင်ဇနီးမောင်နှံကလည်း ဆန်မှုန့်ဖျော်ရည်ဖြင့် ကျွဲ၊ နွား၊ ဝက်နှင့် ကနေသူအားလုံး ကြည့်ရှု အားပေးနေသူအားလုံးကိုပါ ပစ်ခါပေးရပါသည်။ ဤသို့ဖြင့် ဆန်တိုင်ကို လှည့်ပတ်ကခုန် ကြပြီးလျှင် လှေကားမှတစ်ဆင့် တံမျှင်းပေါ်သို့ တက်ရသည်။ တံမျှင်းပေါ်မတတ်မီကပင် တံမျှင်း၏ အမိုးကို ဝါးတန်းထိုးပြီး ရိုးရာစောင်များဖြင့် ယာယီ မိုးထားရသည်။

ထေပင်ကုန်းအကအဖွဲ့ တံမျှင်းပေါ် တတ်လာသောအခါ ကျီစယ်သည့်သဘောဖြင့် လှေကားထိပ်မှ တံခါးပိတ်ဖြင့် ကာဆီးကြသည်။ တက်လာသူ အကအဖွဲ့ကလည်း အတင်း တွန်းဖွင့်ကာ တက်ကြရသည်။ တံမျှင်းပေါ်ရောက်သည်နှင့် ဝိုင်းပတ်ပြီး ကကြသည်။ ရွာယဉ်ကျေးမှုအဖွဲ့မှ တံမျှင်းပေါ်တက်၍ ကပြီးပြီဆိုလျှင် အပြင်တွင် စောင့်နေကြသော ထောပင်ကုန်းအဖွဲ့အား ခေါ်ယူရသည်။ ထိုအဖွဲ့မှလည်း တီးမှုတ်ခုန်ကာ လာရောက်၍



ဆန်တိုင်ကို လှည့်ပတ်ပြီး ကကြသည်။ ထိုအဖွဲ့အားလည်း ဆမာပအပ်က မခိုက်ဆေးကို ပစ်ခါပေးသည်။

နှစ်ပတ်ခန့် ကပြီးလှူချင် တံမှချင်းပေါ်တက်လာသည်။ ထိုအချိန်တွင်လည်း တံမျှင်းပေါ်မှ တံခါးပိတ်ဖြင့် အတင်းပိတ်ကာ နောက်ပြောင်ကြသည်။ တက်လာသူတို့ကလည်း အတင်းတွန်း ဖွင့်ကာ တံမျှင်းပေါ်တက်ပြီး ကကြပြန်သည်။ ဤသည်ကို "ထေးပေါ်ဒီ" ဟုခေါ်ပါသည်။ ကပြီးပြီဆိုပါက ဆန်တိုင်တွင် ချည်နှောင်ထားသော ကျွဲ သို့မဟုတ် နွား ကို လှံနှင့်ထိုးသတ်ပြီး အသေကောင်ကို လည်ပင်းတွင် ကြိုးဖြင့်ချည်ကာ လှေကားမှ တဆင့် တံမျှင်းပေါ်သို့ ရောက် အောင်ဆွဲတင်ကြသည်။ အောက်မှလူတချို့ကလည်း နွား၏အမြီးကိုကိုင်၍ တံမျှင်းပေါ် မရောက် ရအောင်တွန်းတင်ပေးကြသည်။ ထိုသို့ဖြင့်နွားအသေကောင်သည် အပေါ်တက်လိုက် အောက်သို့ ပြန်ကျလိုက်ဖြင့် ကြည့်နေသူတို့က တဝါးဝါးတဟားဟား ရယ်မောကြသည်။ တံမျှင်းပေါ် ရောက်သည်နှင့် အမဲဖျက်ကာ ပေါင်နှစ်ဘက်၊ လက်နှစ်ဘက်၊ စအိုပိုင်း၊ ရင်နုရိုးတို့ကို ချန်ထား၍ အားလုံးခုတ်ထစ် ချက်ပြုတ်ကြသည်။ ဝက်ကိုလည်းသတ်၍ အကောင်လိုက် အမွှေးများ ပြောင်စင်အောင် မီးမြိုက်ကာ ခုတ်ထစ်ချက်ပြုတ်သည်။

ထိုဝက်ကို ပေါင်နှစ်ဘက်၊ လက်နှစ်ဘက်နှင့် လည်ပင်းမှ အမြီးတိုင်အောင် ကျောဖက် အဆီတွဲကြီးနှစ်ခု လှီးယူထားရသည်။ ဦးခေါင်းကို ပွဲရှင်လင်မယားမိသားစုအတွက် ပိုင်းဖြတ်ကာ ချန်ထားရသည်။ ပွဲရှင်ဖိတ်ထားသော ဧည့်သည်အားလုံးတို့သည် မင်္ဂလာလက်ဖွဲ့အဖြစ် ကြက်၊ ငှက်၊ ရှဉ့်၊ တောကြောင်၊ ကြွက်စသော အသားခြောက်တို့ကို ယူလာပြီး အလှူထည့်ဝင်ကြသည်။ တချို့ကငွေဖြင့် ထည့်ဝင်ကြသည်။

မြို့လူမျိုးတို့သည် ဆွေမျိုးတော်စပ်မှု သုံးမျိုးခွဲထားသည်ဟု ဆိုပါသည်။ ညီအစ်ကိုတော်စပ်ခြင်း၊ “မယွီအနေ ”ခေါ် သမီးနှမအပေးခံရသော မျိုးတူစုများ တနည်းအားဖြင့် တူဝရိုးတော်စပ်ခြင်းနှင့် နောက်တစ်ခုမှာ “မယွီကဆင်”ခေါ် သမီးနှမပေးရသော မျိုးတူစုများ တနည်းအားဖြင့် ယောက္ခမတော်စပ်ခြင်းဟူ၍ ဖြစ်ပါသည်။ ညီအစ်ကိုတော်စပ်သူများသည် ပွဲရှင်းနှင့်အတူ အသားဟင်းစားသုံးနိုင် သော်လည်း “မယွီကနေ ” မျိုးတူစုတို့အား ပွဲရှင်က ဝက် ၊ ဘဲနှင့် တောင်ကြောင် ကြွက်၊ ရှဉ့်၊ ငှက်အသားခြောက်များ ချက်ပြုတ်ကျွေးမွေးရသည်။ “မယွီကဆင်” မျိုးတူစုတို့အား ကြက်သားဖြင့် ဧည့်ခံကျွေးမွေးရသည့် ထုံးစံလေ့ ရှိပေသည်။ မြို့လူမျိုးတို့၏ ပွဲတော်တွင်လည်း ပွဲရှင်က လက်ခံရရှိသော ကြက် ၊ ဘဲ ၊ တောကြောင်၊ ကြွက် ၊ ရှဉ့်၊ ငှက်စသော အသားခြောက်များကို ချက်ပြုတ်၍ ပွဲတော်လာ “မယွီကနေ ”တို့အား ဟင်းလျာအဖြစ် ကျွေးရသည်။ ကြက်သားများကိုမူ “မယွီကဆင် ”တို့အား ကျွေးမွေးကြရသည်။

မြို့လူမျိုးတို့သည် နေအိမ်၏တိုင်တွင် နေအိမ်စောင့် နတ်ကောင်းနတ်မြတ်များ နေလေ့ရှိသည်ဟု ယူဆသဖြင့် နေ့လိုက်ဖြစ်စေ၊ ညနေစာဖြစ်စေ ပန်းဖွားတပ်ဆင်ထားသော အလယ်တိုင်တွင် ငပိမပါ မုန့်နှစ်ဖြင့် ချက်ပြုတ်ထားသည့်ကြက်၊ ဝက်အသားတို့ဖြင့် ဆမာပအပ် ညွှန်ကြားသည့် အတိုင်း ကျန်းမာချမ်းသာစွာနေနိုင်ရန် စီးပွားလာဘ်လာဘ တိုးပွားစေရန် မိမိဖိတ်ကြားထား သောသူအားလုံး မိမိကျေးရွာနေ ရွာသူရွာသားများအားလုံး ကျန်းမာချမ်းသာစွာ နေနိုင်ရန် ကူညီမစပေးပါမည့်အကြောင်း သစ္စာဆိုတိုင်တည်လျက် ဦးစွာအစာကျွေးရသည်။

(အိမ်ပေါ်တွင် ထမင်း၊ ဟင်း၊ အသားများ ချက်ပြုတ်ရန်အတွက် မီးမွှေးပါက ပွတ်မီးကိုသာ အသုံးပြုရပါသည်။ ထိုမီးကို နေ့တိုင်းမမွှေးနိုင်ရန်အတွက် မီးစကို ပြာအုပ်ကာထားသည်။ )

အထက်ပါကဲ့သို့ နေအိမ်စောင့်နတ်အား အစာကျွေးပြီး အသစ်ဆောက်ထားသော တံမျှင်းစောင့်နတ်အားလည်း ကျွေးရသည်။ ပြီးမှမြေပြင်တွင် စိုက်ဆောက်လုပ်ထားသော ဆန်တိုင်အဖွဲ့အစည်းစောင့်နတ်အားလည်း အစာကျွေးပြီး အားလုံးပြီးပြီဆိုလျှင် ပွဲလာသူများ အားလုံးကို ခေါင်ရည်ဖြင့် ဧည့်ခံကာ ထမင်းကျွေးလေ့ ရှိသည်။ ပွဲရှင်က အိမ်တိုင်းစေ့ ဆန်ဝေ၍ ထမင်းချက်စေခြင်း၊ အမျိုးသမီးထု ဝိုင်းဝန်းချက်ကြပြီး အသားဟင်းတို့ကို အချက်အပြုတ် ကျွမ်းကျင်သူတို့က ချက်ပြုတ်ကြသည်။ ထမင်းကျွေးသည်ဆိုရာတွင် သန့်ရှင်းစွာ လှည်းကျင်း ထားသော မြေပြင်ပေါ်တွင် နီးကြောဖျားများခင်း၍ ထိုဖျားပေါ်တွင် ငှက်ပျောရွက်များ အတန်း လိုက် ဖြန့်ခင်းကာ ထမင်းများကို (၁)တောင်ခန့်အကွာစီ စုပုံပြီး အသားဟင်းများကို ထမင်းပုံ (၂)ပုံကြားတွင် ထားသည်။

ဟင်းရည်များကို ဝါးကျည်တောက်ဖြင့် ထည့်ရသည်။ မျက်နှာချင်းဆိုင် တန်းစီ ထိုင်ပြီး ထမင်းစားကြသည်။ နောက်တစ်ခုထူးခြားသည်က “အလင်ဗု”ခေါ်သည့် ကသောသူတို့အား မသော အကထမင်းကို သန်းခေါင်ပတ်ဝန်းကျင်လောက်တွင် ဧည့်ခံကျွေးမွေးခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ ခေါင်ရည်ဖြင့် ဧည့်ခံသည်ဆိုရာ၌ ပွဲရှင်၏နေအိမ်ထဲတွင် နှစ်ဝိုင်းခွဲ၍ ဧည့်ခံသောက်သုံးသည်။ တစ်နေရာသည် ပွဲရှင်နှင့်ညီအစ်ကိုများသာ သောက်သုံးရသည်။ ခေါင်ရည်ဝိုင်း နောက်တစ် ဝိုင်းသည် သမီးယောက်ဖ “မယွီအနေ” “မယွီအဆင်” အားလုံးကို ဧည့်ခံသည့်ဝိုင်းဖြစ်သည်။

ဆန်တိုင်ရှေ့ သင့်တော်သောနေရာတွင် ခေါင်ရည်အိုးချ၍ လာသမျှအားလုံး “က” သမျှ အားလုံးကို ဧည့်ခံရသည်။ “က”သမျှလူများ မိန်းမယောက်ျား သောက်သုံးရန် “အလင်ယူ”ဟု ခေါ်သောအကခေါင်းဆောင် သီးသန့်ထားသည်။ ကသမျှလူနှင့်သာဆိုင်သည်။ လာသမျှလူနှင့် လုံးဝ မသက်ဆိုင်ပါ။ နောက်တစ်ခုမှာ အပျိုလူပျိုများသော သောက်သုံးရန် ခေါင်ရည်ကို သီးသန့်

တည်ခင်းရသည်။ ထိုအလှူပျိုတို့မှာ မိမိတို့သဘာဝအလျှောက် ပျော်ပျော်ပါးပါး သီဆိုခြင်း၊ ပြောဆိုဆက်ဆံခြင်းများ ပြုလုပ်နိုင်ရန် အခွင့်အရေးပေးထားခြင်းဖြစ်သည်။

ဤဆန်ပွဲတော်အတွင်း သောက်စားမှုးယစ်၍ ပြဿနာတစ်ခုတရားပေါ်ပေါက်ရန်အတွက် လုံခြုံရေးအဖွဲ့မှ ကိုင်တွယ်ရပါသည်။ လုံခြုံရေးအဖွဲ့ဟုဆိုရာတွင် နိုင်ငံတော်အစိုးရမှ တာဝန်ပေး ခန့်အပ်သော ရွာသူကြီးအဖွဲ့မှ အဖွဲ့ဝင်တစ်ဦးဦးကို ခေါင်းဆောင်ခန့်၍ ကျန်အဖွဲ့ဝင်များအဖြစ် (၇) ဦးမှ (၁၀) ဦးအထိဖြင့် ဖွဲ့စည်းကာ ပွဲစဉ်တစ်လျှောက်လုံးတွင် ဖြစ်ပေါ်လာသည့် ပြဿနာ အရပ်ရပ်ကို ကိုင်တွယ်ပါသည်။ အဓိကမှာ မူးယစ်၍ ခိုက်ရန်ဖြစ်ပွားသော ပြဿနာပင်ဖြစ်သည်။ ထိန်းမနိုင်သိမ်းမရဖြစ်နေလျှင် တစ်ညတာခြောက်ပေါက်ထည့်ထားခြင်း ချည်နှောင်ထားခြင်း များပြုလုပ်ကာ ထိန်းထားရသည်။

ဤသို့ဖြင့် ဆန်ပွဲတော်ကျင်းပသော အလှူရှင်၏ ချမ်းသာကြွယ်ဝမှု လူအများအား ဧည့်ခံကျွေးမွေးနိုင်သော အရည်အချင်း တနည်းအားဖြင့် ဝက်၊ ကျွဲ၊ နွား၊ ဝက်နှင့် နွားနောက် များစွာ မွေးမြူထားရှိမှုအပေါ် မူတည်၍ ပွဲတော်ကို (၃)ရက်မှ (၁၀)ရက်ထိ ကျင်းပကြပါသည်။ ဤပွဲတော်ကို ကျင်းပနေသည့်ကာလတစ်လျှောက်လုံး ဆမာပအပ်၏ လမ်းညွှန်မှုကို ခံယူ လိုက်နာကျင့်သုံးခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ အဓိကအနေဖြင့် ပွဲတော်ပြီးဆုံးပါက ငပိဟင်းရှောင်ခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ ကြက်သား၊ ဝက်သား၊ အမဲသားများ ချက်ပြုတ်ရာတွင် ငပိမထည့်ရ၊ ငရုတ်၊ နနွင်းမသုံးရ၊ ဆား၊ ဝါးပြာရည်၊ ချင်း၊ မုန့်နှစ်တို့ဖြင့်သာ ချက်ပြုတ်စားရပါသည်။ မစားမီ နေအိမ်စောင့်နတ်ကို အစာကျွေးယင်း "ကနီခုမာ "ဟုခေါ်သော ကောင်းကင်နှင့် မြေကြီးကို ပိုင်စိုးသောအရှင်သခင်အား တိုင်တည်လျှက် ကျွန်တော်တို့၏ မိသားစု ယခုထက်မကပို၍ ချမ်းသာကြွယ်ဝပြီး နှစ်စဉ်နှစ်တိုင်း ဆန်ပွဲတော်ကျင်းပနိုင်ရန် မိသားစုလုံး ကျန်းမာ ပျော်ရွှင်စွာ နေနိုင်ရန်နှင့် ရွာသူရွာသားများအားလုံး ဆွေမျိုးမိတ်သင်္ဂဟများအားလုံး ဆန်ရေစပါး ပေါများ ကြစေရန် ဆုတောင်းရပါသည်။

ဆန်ပွဲတော်ကို (၃)ရက်ကျင်းပပါက ငပိဟင်းကို (၈)ရက်တိတိ ရှောင်ရသည်။ (၃)ရက် အထက်ကျင်းပပါက "တယာဝတ်နီ" (၈)ရက်နှစ်လီ (၁၆)ရက်ရှောင်ရသည်။ (၁၀)ရက်တိုင်တိုင် ကျင်းပမည်ဆိုပါလျှင် "တယာဝတ်ထုံ" (၈)ရက် သုံးလီ (၂၄)ရက် ရှောင်ရမည် ဖြစ်ပါသည်။ ယင်းရှောင်မည့်ရက် ပြီးသွားပြီ ဆိုပါက ပုံမှန်အတိုင်း ပြန်၍စားနိုင်ပါသည်။ ပွဲကျင်းပပြီး၍ နံနက်မိုးလင်းလှူချင် ယဉ်ကျေးမှုအတီးအမှုတ်အဖွဲ့သည် တီးမှုတ်သီဆိုကာ သစ်ဆိမ့်ပင် ရှိသော နေရာသို့သွား၍ ထိုအပင်ကို အဝတ်ကြိုးနှင့် ရစ်ပတ်ကာ "ကတင်"ခေါ် ဗူးသီးခြောက်လေမှုတ် တူရိယာကို စိုက်ထောင်ပြီး ကျန်ပစ္စည်းများကို ထိုအပင်ရင်း၌စုပုံကာ သစ်ပင်စောင့်နတ်အား တိုင်တည်၍ ပွဲစဉ်ကာလ တစ်လျှောက်လုံး သီဆိုတီးမှုတ်ရာတွင် ချို့ယွင်းချက်၊ အမှားများအပြစ်

များပြုလုပ်မိပါက ပွဲရှင်ကိုယ်စား အသင်သစ်ဆိမ့်ပင်စောင့်နတ်က လက်ခံတော်မူပါ။ အပြစ်ဟူ သမျှ လွှဲအပ်ခဲ့ပါသည်ဟု တိုင်တည်အပ်နှံပြီးမှ မိမိပစ္စည်းများကို ပြန်လည်ယူဆောင်၍ ပြန်လာကြရပါသည်။ ထိုအချိန်မှစ၍ နောက်ထပ်ဝက်သွေးမချသမျှ ကာလပတ်လုံး မတီးမမှုတ် ရတော့ပါ။

ပွဲပြီး၍ မိမိတို့ရပ်ရွာသို့ ပြန်ကြရတော့မည်ဆိုလျှင် မိမိဖိတ်ကြားထားသော လူပုဂ္ဂိုလ်များ အားလုံးကို နွား၊ ဝက်များသတ်စဉ်က ချန်ထားခဲ့သော ဟင်းလျာများကို စုပေးရသည်။ “ထောပင်ကုန်” အဖွဲ့သားများအား ပေါင်တဖက် သို့မဟုတ် အရှင်တစ်ကောင်ပေးရသည်။ ဤထောပင်ကုန်းများရရှိသော ပေါင်တစ်ဖက်ဖြစ်စေ သို့မဟုတ် နွား၊ ဝက် အရှင်တစ်ကောင်ကို ရရှိသူတို့သည် နောင်တနေ့နေ့တချိန်ချိန်တွင် အကြောင်းသင့်ပါက ပြန်လည်ပေးဆပ်ရပါသည်။

အဆိုပါလေပင်ကုန်အဖွဲ့သည် မိမိဒေသသို့ ရောက်လာသောအခါ မိမိတို့ရ ရှိလာသော နွား၊ ဝက် အရှင်ကိုသတ်၍ လိုက်ပါလာသူအားလုံးကို ဟင်းစားအဖြစ် မျှဝေပေးရပြန်သည်။ ပွဲရှင်နှင့် ဒေသခံတို့သည်လည်း ဧည့်သည်များပြန်သွားကြပြီးဖြစ်သဖြင့် တိတ်ဆိတ်ငြိမ်သက်စွာ ကျန်ရစ်ရှာလေတော့သည်။ ပွဲတော်မစမီ ဆောက်လုပ်ခဲ့သော တံမျှင်း၏ ပန်းဖွားများပါ အပြင်အဆင်များကို နောက်နှစ် တနှစ်ပြည့်သည့်အချိန်မှသာ ရွာသူရွာသားများကို ခေါ်ယူ၍ ပြန်လည်ဖျက်သိမ်းပေးရသည်။ ထိုအချိန်တွင်လည်း ဝက်တစ်ကောင်သတ်၍ ချက်ပြုတ်ကာ ခေါင်ရည်ဖြင့် ဧည့်ခံကျွေးမွေးယင်း နောက်ထပ်ပြန်လည် ပွဲတော်ပြုလုပ်မည့်အချိန်ကို မျှော်လင့် စောင့်ကြိုနေကြပြန်တော့သည်။

(ဃ) ဒေသဆိုင်ရာတရားဆုံးဖြတ်ခြင်း

မြို့ လူမျိုးတို့သည် မှုခင်းများကို အစိုးရတရားရုံးများသို့မရောက်စေဘဲ မိမိတို့ရိုးရာ “တောင်တရား” များဖြင့်သာ ကျေအေးကြသည်။ မှုခင်းပြဿနာများ၊ လူသတ်မှုများကိုပင် တရားရုံးသို့ မရောက်ရပေ။ ကျေးရွာအသီးသီးတွင်ရှိသော မိမိလူမျိုးအကြီးအကဲများ ရှေ့မှောက်၌ ကြားနာတရားစီရင် လေ့ရှိကြသည်။ တရားစီရင်ရာ၌ အခင်းဖြစ်ပွားသည့်ကျေးရွာ၏ ပတ်ဝန်းကျင် ကျေးရွာများမှ ဆွေးမျိုးအုပ်စုအားလုံးကိုခေါ်ပြီး ရွာလယ်ဧရပ်ကို တရားရုံးအဖြစ် သတ်မှတ်ကာ ဘက်လိုက်ခြင်းမရှိဘဲ မှန်မှန်ကန်ကန် တရားစီရင်လေ့ရှိကြသည်။

တရားခံနှင့် တရားလိုသည် နှစ်ဘက်ဆွေမျိုးများ၊ အကြီးအကဲများရှေ့မှောက်တွင် သဘောတူညီပါက တရားစီရင်ရေးကိုပြုလုပ်ကြသည်။ တရားစီရင်ခြင်းမပြုမီ ကျမ်းသစ္စာပြု ရပါသည်။ ကျမ်းသစ္စာပြုပုံမှာ ရေတစ်ခွက်ကိုယူပြီးနီရဲသောမီးခဲကို ရေခွက်ထဲသို့နှစ်ချကာ “မဟုတ်မမှန်ပြောဆိုပါက မီးကဲ့သို့ပူလောင်ပြီး မီးငြိမ်းသကဲ့သို့ငြိမ်းပါစေ” ဟုအဓိဋ္ဌာန်ပြု ရသည်။ တဖန် ထိုရေခွက်ထဲသို့ ဒါး၊ လှံ၊ ကျားစွယ်နှင့် မိချောင်းစွယ် သွားတို့ကို နှစ်ချကာ မဟုတ်မမှန်ပြောဆိုပါက ဒါးလှံ လက်နက်များဖြင့် ဒဏ်ခက်သေရပါစေ၊ ရေပေါ်သွားလျှင်

မိချောင်း၊ တောတောင်သွားလျှင်ကျားကိုက်၍ သေရပါစေဟုတိုင်တည်ရသည်။ ထို့ကြောင့် မဟုတ်မမှန်ထုတ်ဖော်ပြောဆိုပါက ကျိန်ဆိုခဲ့သည့်အတိုင်း တစ်နှစ်အတွင်း အမှန်တကယ် သေဆုံးကြရပါသည်။ အမှားမပြောဆိုရန် အမျိုးမျိုးကျမ်းကျိန်ပြီး အဆုံးအဖြတ်လုပ်ခဲ့ကြပါ သည်။

မူခင်းတစ်ခုဖြေရှင်မည်ဆိုလျှင် မိမိကျေးရွာမှ ဂုဏ်သရေရှိ လူကြီးမိဘများကို စုရုံးပြီး တရားလိုနှင့် တရားခံတို့၏ သက်သေ အထောက်အထား မခိုင်လုံခြင်း၊ တရားခံကငြင်းဆန်ခြင်း များဖြစ်ပါက “ရေငုတ်” တရားဖြင့် နောက်ဆုံး အဆုံးအဖြတ်ပေးကြသည်။ ရေငုတ်တရားသည် မြို့ အမျိုးသားတို့၏ အကြီးမားဆုံး သော အဓိတရား ဆုံးဖြတ်ထုံးဖြစ်သည်။

ရေငုတ်တရားစီရင်ပုံမှာ ရေငုတ်တရားကျင်းပသည့်နေရာကို ရေအတက်အကျမရှိသည့် နေရာ၊ ရေကြည်လင်သည့်နေရာများကို ရွေးချယ်သတ်မှတ်ကြသည်။ ရာသီဥတုကာလအားဖြင့် ပြာသိုလ၊ တပို့တွဲလ၊ တပေါင်းလပြည့်နေ့တို့တွင် ကျင်းပလေ့ရှိကြသည်။ တပေါင်းလပြည့်နေ့ ကျော်လွန်ပါက ယင်းအမှုအား ခေတ္တဆိုင်းငံ့ထားရပြီး နောက်တစ်နှစ်တွင်ကျင်းပရသည်။ တရားဆုံးဖြတ်ပွဲကိုနံနက်စောစောအရုဏ်တက်ချိန်တွင်ကျင်းပရသည်။ ကျင်းပမည့်သူများသည် ညနေစာစားပြီး သတ်မှတ်ထားသောနေရာသို့ သွားအိပ်ကြရသည်။ တရားလိုတရားခံနှင့် မျိုးနွယ်တော်စပ်သူများသည် ရေငုတ်မည့်နေရာ၏ တစ်ဖက်ကမ်းစီတွင် ညအိပ်စောင့်ကြရ သည်။ ရေငုတ်တရားကိုစီရင်ဆုံးဖြတ်ပေးမည့်တာဝန်ခံ(သဘာပတိ)တို့ကလည်း မြစ်၊ ချောင်း၊ အင်း၊ အိုင်၊ ပင်လယ်၊ သမုဒ္ဒရာ၊ ကမ္ဘမြေကြီးနှင့် စကြဝဠာ၊ ကောင်းကင်စောင့်နတ်တို့အား အဓိဋ္ဌာန်ပြု တိုင်တည်ကြပြီး အသား၊ ငါးစားခြင်းမှရှောင်ကြရသည်။

နံနက်အရုဏ်တက်ရောက်သောအခါ တရားလိုဘက်မှတစ်ယောက်နှင့် တရားခံဘက်မှ တစ်ယောက်တို့သည် အဓိဋ္ဌာန်ပြု၍ ကြိုတင်၍ သစ်လုံး (သို့) ဝါးလုံးတစ်လုံးစီခုတ်ယူထားပြီး ကမ်းစပ်မှ (၂)လံအကွာခန့်ရေထဲတွင် အဓိဋ္ဌာန်ပြု စိုက်ထူကြပြီး ဆန်စေ့လက်တစ်ဆုတ်ခန့်ကို ရေထဲသို့အဓိဋ္ဌာန်နှင့်ချရသည်။ ရှုံးမည့်သူဘက်က ဆန်စေ့သည် ရေပေါ်ပေါ်လျက်မျှောနေပြီး နိုင်မည့်သူဘက်မှ ဆန်စေ့သည် ချက်ချင်းမြုပ်သွားသည်။ တဖန်ကြက်ဥကိုဖောက်ပြီး ရေထဲသို့ချ ပြန်လျှင် ရှုံးမည့်သူဘက်က ကြက်ဥသည် ရေပေါ်ပေါ်လျက်ရှိပြီး နိုင်မည့်သူဘက်မှ ကြက်ဥသည် နစ်မြုပ်သွားသည်။ ယင်းကိုနှစ်ဦး နှစ်ဘက်လက်ခံလျှင် တရားကိုရပ်နားရပြီး လက်မခံလျှင် ဆက်လက်စီရင်ရသည်။

ရေငုတ်မည့်သူနှစ်ဦးကို သဘာပတိနှစ်ယောက်ကရေ၌စိုက်ထူထားသည့် သစ်(သို့)ဝါးလုံး တိုင်ဘက်သို့ ခေါ်သွားပြီးအဓိဋ္ဌာန်ပြုစေပြီး တပြိုင်တည်းတိုင်ကိုကိုင်လျက် ရေငုတ်စေသည်။ ရှုံးသူသည်ချက်ချင်းပေါ်လာပြီး နိုင်မည့်သူကိုမူ ရေထဲမှဆွဲတင်ယူရသော်လည်း တစ်စုံတစ်ခုမျှ မဖြစ်ပေ။ ထို့နောက်ရှုံးသူတရားခံက နိုင်သူတရားလိုအား ပွဲ၏ကုန်ကျစရိတ်အပြင် ကျူးလွန်မှု

အတွက် သဘာပတိများကဆုံးဖြတ်သည့်အတိုင်း ထိုက်သင့်သည့်ဒဏ်ကြေးကို ပေးလျော်ရသည် (သို့မဟုတ်) တရားခံကနိုင်ပြီး တရားလိုကရှုံးလျှင် ပွဲ၏ကုန်ကျစရိတ်ကို တရားလိုဘက်က ပေးလျော်ရသည်။ ရေငုတ်တရားအပြင် မှုခင်းအလိုက်အခြားသော တရားစီရင်ဆုံးဖြတ်ထုံးများ ရှိပါသေးသည်။ ဥပမာ- လူသတ်မှု(မှူးဆလပ်)၊ ခိုးမှု(မခူးဆလပ်)၊ လင်မယားကွာရှင်းမှု (အပြယ်ဆလပ်) စသည်တို့ရှိပါသည်။

၁၁။ မြို့ နှင့် မရူစား ( မြို့ ) တို့ အကြောင်း နှိုင်းယှဉ် ကြည့်ခြင်း

မြို့ လူမျိုးများနှင့် မရူစား(မြို့) တို့ ၏ နေထိုင်လာရာနှင့် သမိုင်း အထောက်ထား ကွဲပြား ခြားနားသည် ကို အောက်ဖော်ပြပါ ဇယားတွင် ဤသို့ တွေ့ရပါသည်။

အကြောင်းအရာ	မြို့ လူမျိုး	မရူစား (မြို့)လူမျိုး	မှတ်ချက်
ဆင်းသက်လာရာ လမ်းကြောင်း	ချင်းပြည်နယ်၊ မတူပီ၊ ပလက်ဝနယ်မှ ရခိုင်ပြည် သို့ ကုလားတန်မြစ်ကြောင်း အတိုင်းစုန်ဆင်း ဝင်ရောက် လာကြောင်းသမိုင်း အထောက် ထား ရှိသည်။	ချင်းပြည်နယ်၊ ပလက်ဝနယ်မှ စစ်တကောင်းဒေသသို့ ဝင်ရောက်ကြောင်းဆိုပါ သည်။	ခူမီး(ခမီး) သမိုင်းတွင် သေချာဖော်ပြ ထားသည်။
နေထိုင်ရာဒေသ	ရခိုင်ပြည်နယ် သမိုင်းလာရာ ဒေသ၊ အထူးသဖြင့် ကုလားတန်မြစ်ဝှမ်းဒေသ၏ အရှေ့ဘက်တွင်လည်း ကောင်း၊ အနောက်ဘက်တွင် လည်းကောင်း ယနေ့တိုင် နေထိုင်ပါသည်။	ရခိုင်ပြည်နယ် သမိုင်း လာရာဒေသနှင့် ကုလားတန်မြစ်၏ အရှေ့ဘက်ခြမ်းတွင် နေထိုင်ခဲ့ခြင်း လုံးဝ (လုံးဝ) အထောက်ထား မတွေ့ရပေ။	မြို့လူမျိုးတွင် သမိုင်းနှင့် သက် ဆိုင်သော ရှေး ဟောင်း ရုပ်တု ယနေ့တိုင် မြို့တို့ လက်ဝယ်တွင် ရှိသည်။
အသုဘ အခမ်းအနားစီရင်ပုံ	မီးသင်္ဂြိုဟ်သည် ကြွင်းကျန် အရိုးများအား မြေအိုးတွင် ထည့်ကာတဲအိမ်ဆောက်၍ ထားသည်။	မြေမြုပ် သင်္ဂြိုဟ်သည်။ ကူးစပ်ရောဂါဖြင့် သေဆုံးမှသာ မီးသင်္ဂြိုဟ်သည်။	မင်းပြားအရိုး တောင်သည် မြို့ လူမျိုးတို့၏ သင်္ချိုင်းဖြစ်သည် ။

မြို့သင်းကြီးအောင် လာ	မြို့ လူမျိုး		သမိုင်းနှင့် ရိုးရာ ဓလေ့ကိုလေ့ လာ ခြင်းဖြင့် သိရှိနိုင် သည်။
၁၇၄၉ ခုနှစ် တွင် မီးချောင်းဖျားရှိ မြို့သင်းကြီးမှ ပုန်ကန်ခြင်း	မြို့ လူမျိုး		မီးချောင်းတွင် ယနေ့တိုင် မြို့ လူမျိုးများ နေထိုင်လျက်ရှိ သည်။
အမြဲတူ၊ ပဲဖြူမင်း	မြို့ လူမျိုး		မီးချောင်း၊ ဆားဝ တွင်ယနေ့တိုင် မြို့ လူမျိုးများ နေထိုင်ကြသည် ။
မဟာမုနိရုပ်ပွား တော်အား ရှာဖွေရန် စေခိုင်း လိုက်သော မြို့သင်းကြီး ရဟောင်းလာ၊ အပေါင်လာ	မြို့ လူမျိုး		မြို့ခွေးမွေး”၊ “ခွေး မွေးတောင်မြို့” (ချင်းပြည်နယ် မှတ်တမ်းများ ၁၉၆၀-၇၀ ခုနှစ် တွင်ထိုမျိုးနွယ် များအကြောင်း မှတ်တမ်း)

မြို့လူမျိုးများ ကို (Captain Lewin,1869) (Major Tiekell) (Mr St John & Mr. Davis) တို့က စတင် ဖော်ပြရေးသားသည်။ St John က ထိုသူများသည် Khamie<sup>52</sup> များ၏ အနွယ် တစ်မျိုးဖြစ်ဟန် တူကြောင်းဖော်ပြခဲ့လေသည်။ (ရိုးရာဓလေ့နှင့်ဆက်ဆံရေးအား မှတ်ချက်ချ ပုံတူသည်) မြို့ မျိုးနွယ်စုများအား ရခိုင်တောင်တန်း ခေါ် ပလက်ဝဒေသမှ ခူမီး(ခမီး) မျိုးနွယ်စုများနှင့် အတူပင် ရောနှောကာ မှတ်တမ်းတင်ခဲ့ကြလေသည်။ (W. G. Hughes, 1881)<sup>53</sup> က ရခိုင်တောင်တန်းအကြောင်းစာအုပ်တွင် ခူမီးမျိုးနွယ်စုများကို Kamee ဟု ရေးသား သည်။ ကျောက်တော်၊ ပုဏ္ဏားကျွန်း၊ မြို့ဟောင်းမြို့နယ်များရှိ မြို့ မျိုးနွယ်စုများကို “Mro” ဟု

<sup>52</sup> Khamie သည် ခူမီးများကို ရည်ညွှန်းသည်။

<sup>53</sup> Major W. Gwynne Hughes, The Hill Tracts of Arakan (Rangoon, Printing at the Government Press, 1881),10.

(Major C. M. Enriquez, 1933)<sup>54</sup> ဆိုသူက စတင်ရေးသားဖော်ပြပါသည်။ Mro နှစ်မျိုးကို ဖော်ပြသည်။ ကျောက်တော်၊ ပုဏ္ဏားကျွန်း၊ မြို့ဟောင်း၊ မြို့နယ်မှ Mro နှင့် ရခိုင်တောင်တန်းမှ Mro တို့ကိုနှစ်မျိုးခွဲကာ ဖော်ပြသည်။ ၎င်းသည် မရူစာ (မြို့) မဟုတ်ကြောင်းပေါ်လွင်စေမည် ဖြစ်သည်။ “Mrú” အမည်ဖြင့် စတင်မှတ်တမ်းတင်သောသူ ( Sir Arthur Phayre, 1841)<sup>55</sup> ၏ရေးသားချက်အရ Toung Mru (Wild Mru) ဆိုသောသူများမှာ မြို့ ခေါ် မြို့စာများဖြစ် ကြသည်။

ထိုသို့ဆိုသော် Toung Mru ( Wild Mru ) များ အပြင် တခြား မြို့ များ ရှိနေသည် ကို သိရှိနားလည်စေရန်ဖြစ်သည်။ မြို့ သမိုင်းကြောင်း ဖော်ပြမှုများအား ဤသို့တွေ့ရှိနိုင်သည်။ မြို့(မရူစာ)တို့အား ခူမီး(ခမီ)တို့က လောင်းဟူ ဟု ခေါ်သည်။ ရခိုင်ဒေသတွင် ဒေသိယစကား အဖြစ် တောင်မြို့ ဟု ခေါ်သည်။ (မှတ်ထားရန် တချက်တွင် ဆမီးဘက်ရှိ မြို့တို့အား တောင်မြို့ ဟုလည်း ခေါ်ဝေါ်သည်။ သို့သော် ဆမီးဘက် မြို့ နှင့် မြို့(မရူစာ) မတူပေ။) ဆမီးဒေသရှိ မြို့ ဖြစ်စေ၊ ရခိုင်ဒေသရှိ မြို့ ဖြစ်စေ ထို မြို့(မရူစာ)တို့အား “ဒါတ်” ဟုခေါ်သည်။ မြို့(မရူစာ)တို့ကား သူတို့ကို သူတို့ “မရူစာ” ဟုခေါ်သည်။ မြို့(မရူစာ)တို့က မြို့ တို့အား “နာကုန်း” ဟု ခေါ် သည်။ နှုတ်ရာဇာဝင်တွင် မြို့ တို့နှင့် မြို့(မရူစာ) တို့ အတူတကွ နေထိုင်ခဲ့ဖူးကြောင်း “ဒွတ်ဒီ” ဒွတ်ဝင်” ရိုးရာ ပုံပြင် ရှိသည်။

ခူမီး တို့ သမိုင်းတွင် လောင်းဟူ<sup>56</sup> အမျိုးသားတို့သည် ပလက်ဝနယ်သို့ ရှေးဦးမဆွ ရောက်လာကြကြောင်း၊ နောက်ထပ်ဝင်လာသူများကို နေရာဖယ်ပေးရာမှ တဖြည်းဖြည်း အနောက် အိန္ဒိယနိုင်ငံအတွင်းသို့ ရောက်သွားကြသည်ဟု သက်ကြီးဝါကြီးတို့ ပြောဆိုကြ သည်<sup>57</sup>။ မြို့(မရူစာ) တို့သည် အား စစ်တကောင်း တောင်တန်းဒေသတွင် မူလနေထိုင်သူများ ဖြစ်သည်ဟု အသိအမှတ်ပြုသည်။ ထိုသူတို့သည် ရခိုင်ဒေသမှ ၁၄ -၁၅ ရာစုတွင် ပြောင်းရွှေ့ လာကြသူများဟု ဆိုသည်။ ဗြိတိသျှခေတ်တွင် လူမျိုး အမည်နာမရေးသားရာတွင် ကွဲပြားမှု တချို့တွေ့ရသည်။ တချို့တွင် Mru ဟူ၍လည်းကောင်း၊ Mroo ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ Mroong ဟူ၍ လည်းကောင်း ရေးသားသည်။ နောက်ပိုင်းရေးလာသူများတွင် ပေါင်း၍ Mru ဟုလည်း ကောင်း Mro ဟူ၍လည်းကောင်း ရေးသားကြပြန်သည်။

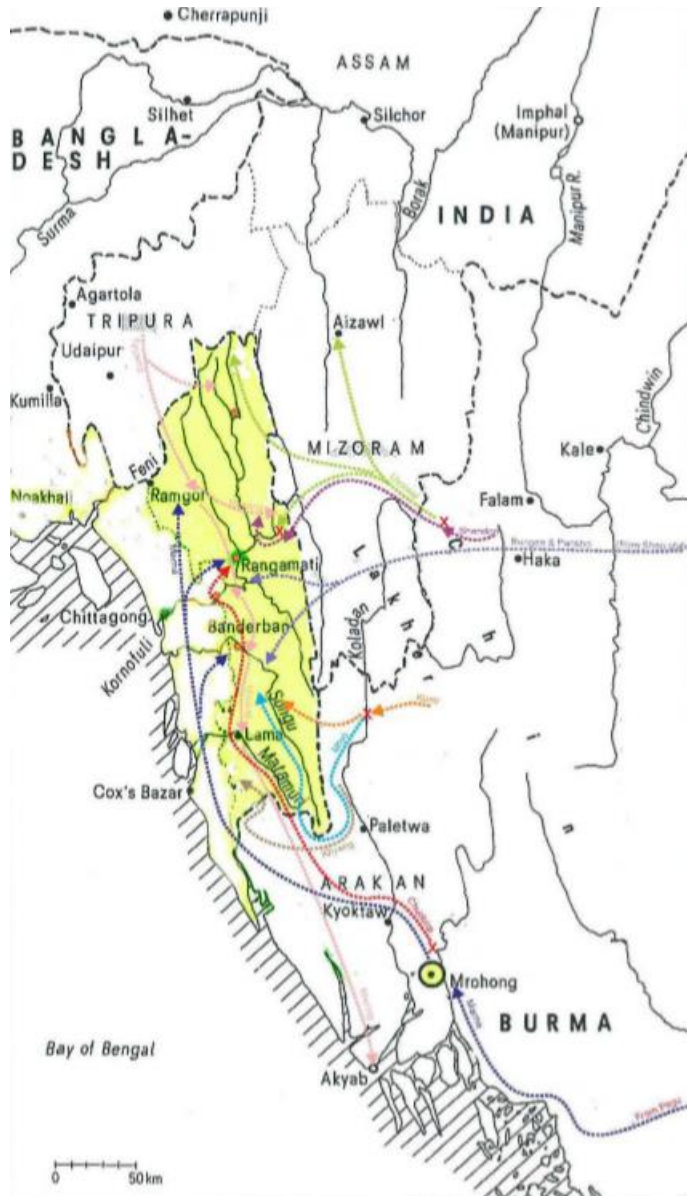
<sup>54</sup> Major C. M. Enriquez, Races of Burma, Delhi: Manager of Publication, 1933.  
<sup>55</sup> Lieut Phayre, Account of Arakan, Journal of the Asiatic Society of Bengal, Vol x, 1841, pp 679 and ff Mention the Toung Mru on p 701.  
<sup>56</sup> လောင်ဟူ ဆိုသည်မှာ မြို့ (မရူစား) အား ရည် ညွှန်းသည်။  
<sup>57</sup> မြန်မာဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ပါတီ ပါတီစည်းရုံးဗဟိုကော်မတီဌာနချုပ် “ ပြည်ထောင်စု မြန်မာနိုင်ငံ တိုင်းရင်းသား ယဉ်ကျေးမှု ရိုးရာ ဓလေ့ထုံးစံများ ( ချင်း )” ၊ ဖေဖော်ဝါရီလ - ၁၉၆၀။ စာ- ၆၂။  
 Copyright @Ahton Cultural Research and Development Center - Yangon



Lewin ၁၈၆၉ ခု နှစ် မြေပုံ အရ တြီပူရ ဘက်မှ မြန်မာနိုင်ငံသို့ ဝင်ရောက်လာသော လူမျိုး နှစ်မျိုးအားတွေ့ရသည်။ တစ်ခုတွင် Riang နှင့် Mroong ဖြစ်သည်။ Riang သည် စစ်တကောင်းတောင်တန်းဒေသ လက်ရှိ မြန်မာနယ်စပ်တွင် ဆုံးရှုံး Mroong သည် Akyab (စစ်တွေ) ထိ ဆင်းသက်လာမှု တွေ့ရသည်။ မြန်မာတွင်ဤအခေါ်အဝေါ် မြို့နှင့် မြို့တို့အား အရေးအသား Mroong သည် တူ/မတူကို လေ့လာစရာ ဖြစ်ပါသည်။ (ဤတွင် အောက်ဖော်ပြပါ Mroong အား မြို့ ဟု ဖော်ပြခြင်း မဟုတ်သည်ကို နားလည်နိုင်ပါသည်။)

မြန်မာသမိုင်းရေးသူတို့ကား မဇ္ဈိမဒေသ ဥတ္တရပထမ မာဂဓအရပ်တွင် ဦးစွာ အခြေစိုက် ခဲ့ကြသူများဖြစ်သည်ဟု ဆိုသည်။ နောက်ပိုင်း တြီပူရနယ်၊ သျှီလက်၊ ကုမ္ဘီလာနယ် ဒေသသို့ ပြန့်နှံ့ ဝင်ရောက်လာခဲ့သည်ဟုဆိုသည်။ ထိုမှ ကုလားတန်မြစ်ဖျားကျရာ အာညာသီဟရေကြိုင် တောတွင် အခြေပြု နေထိုင်ခဲ့သည်။ သူတို့သည် မည်သည့်အချိန်တွင် ဘိုးဘေးများ ထိုနေရာသို့ ရောက်ရှိလာသည်ကို မသိရှိကြတော့ကြောင်းဆိုလေသည်။ စာရေးသူ၏ လေ့လာတွေ့ရှိမှုအရ ထို မြို့(မရူစာ)များအား ကုလားတန်မြစ်၏ အရှေ့ဘက်တွင် မတွေ့ရပဲ ယိုးချောင်းဖျားတွင်သာ တွေ့ မြင်နေရသောအချက်ပင် ဖြစ်သည်။ ၎င်းတို့သည် ဩရမ တောင်တန်းဒေသ နှင့် မေယု တောင်တန်းဒေသတွင်သာ နေထိုင်ကြသည်ကို တွေ့ရှိရပါသည်။ ဆင်းသက်လာမှုကို ကြည့် သော် ပထမကုလားတန်ဖျား ကီမာတောင်နားတဝိုက်၊ ထို့နောက် အနောက်ဘက်စစ်တကောင်း၊ ထိုမှတဖန် မေယုနှင့် ဩရမ တောင်တန်းတလျှောက်မှ မြန်မာနိုင်ငံသို့ ဝင်ရောက်လာမှု ဖြစ်ပါ သည်။

စိန်သာအောင် (ပလက်ဝ) ၏ “မြို့”တို့အကြောင်း ရှေးဖြစ်ဟောင်း ဆောင်းပါးစုတွင် မြို့နှင့် မြို့ မတူကြောင်း ဤသို့ဆိုသည် “မြို့နယ်များသည် နောက်ပိုင်းတွင် သက်၊ မြို့များကို လွှမ်းမိုးခဲ့သည်။ ရခိုင်မာရမာအမည်ခံကာရခိုင်တစ်ပြည်လုံးတွင် ပျံ့နှံ့နေထိုင်သည်ဟု ဆိုသည်”။



(က) ပလက်ဝ ဝန်းကျင် မှ အနောက်သွား လမ်းကြောင်းအား Mroo ဟု ဖော်ပြထားခြင်း သည် မြို့(မရှုစာ) လမ်းကြောင်းပင်ဖြစ်သည်။

(ခ) TRIPURA မှ စစ်တွေ အင်ယာ ထိ ဆင်းသက်လာသည့် Mroong သည် မြန်မာသမိုင်းတွင် ဖော်ပြသော မြို့ များနိုင်သည်။

Figure 1 . Movement of CHT hill groups in pre-colonial period (pre 1860). Source: Author based on Lewin, 1869

ခေတ်အလိုက် မြို့ တို့အကြောင်း အမည် နာမည် ရေးသားထားမှုအား အောက်ပါဇယားဖြင့် ဖော်ပြအပ်ပါသည်-

	Mro	Khumi	Mrucha
ရှေးဦးရခိုင်မှတ်တမ်း	မြို့ ၊ မြန်၊ မျှ <sup>58</sup>		
နှောင်းပိုင်း ရခိုင် မှတ်တမ်း	မြို့ခမ္မိး	ခမ္မိး၊ ခွေးမွေး	လင်း၊ လင်းဟူ၊ လင်းကြဲ
ကိုလိုနီ ခေတ်ဦး မှတ်တမ်း	Mro	Khami	Mru
ကိုလိုနီခေတ်နှောင်းမှတ်တမ်း	Mro	Khami	Mru Mrung, Mro
လက်ရှိအသုံးနှုန်း	Mro ( Khami )	Khumi	Mru (Mrucha), Mro
	မြို့ ( ခမိ )၊ ခမီး	ခူမီး (ခမီး)	မြို့ (မရူစား)

ဗြိတိသျှခေတ် တချို့မှတ်တမ်းများ၏ မှားယွင်းစွာ ကောက်ချက်ချ ရေးသားမှုများသည် သမိုင်းကျောရိုးမှ သွယ်ဖယ်ဟန်ရှိပါသည်။ ဗြိတိသျှတို့နယ်ချဲ့သည့် ၁၉၂၁ - ၁၉၂၆ ခုနှစ်တွင် တနင်္သာရီနှင့် ရခိုင်သည် ရခိုင်ဘုရင်တို့ အုပ်ချုပ်သည့်အတိုင်း ခမိ ဆိုသည်မှာ ရခိုင်အုပ်စု (၇) စု တွင် ပါဝင်သည်။ ခမီးသည် ပလက်ဝ အုပ်စုဖြစ်သည်။ ပလက်ဝသည် ဗြိသျှခေတ် ရခိုင်တောင်တန်း ဒေသ တွင်ပါဝင်သည်။ ခမီးသည် ရခိုင်တောင်တန်းဒေသတွင် ပါဝင်သဖြင့် ရခိုင်အုပ်စုထဲတွင် ပါဝင်လာရသည်။

လွတ်လပ်ရေးရပြီးနောက် ချင်းဝိသေသတိုင်းထဲတွင် ပလက်ဝဒေသပါဝင်သွားသဖြင့် ကျန်ရှိပြီး လူသည် ချင်းဝိသေသတိုင်းထဲသို့ ရောက်ရှိသွားပြီး ခမီး နာမည်သည် ရခိုင်တိုင်း ထဲတွင် ကျန်ရစ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်ပါသည်။ ရခိုင်နှောင်းပိုင်းသမိုင်းများတွင် မြို့ အဖြစ် သုံးစွဲသည်ကို အထက် ဖော်ပြပါဇယားတွင် ကြည့်ရှုနိုင်ပါသည်။ ခမီးလူမျိုးသည် ပလက်ဝဘက်တွင်သာ ရှိ သည်။

<sup>58</sup> ဦးထွန်းလှဖြူ ၊ မဇ္ဈိမဒေသ အရေးတော်ပုံကျမ်း ( သမိုင်းဌာန၊ ရန်ကုန် တက္ကသိုလ်- ၁၉၉၂)၊ စာ ၊ ၂၄။  
Copyright @Ahton Cultural Research and Development Center - Yangon

၁၉၄၇ ခုနှစ် နယ်မြေဒေသစုံစမ်းစစ်ဆေးရေးကော်မတီ၏အစီရင်ခံစာ၊ စာမျက်နှာ ၉၅၊ ၉၆ တွင် မြို့လူမျိုးတို့သည် ဗမာများနှင့်ပူးပေါင်းချင်ပါကြောင်း သို့သော် မိမိတို့ လူမျိုးအား မိမိတို့၏ ဓလေ့ထုံးစံများဖြင့်သာ အုပ်ချုပ်လိုပါကြောင်း အထက်ပါအကြောင်းအရာများသည် မိတ်စာဝကျေးရွာတွင် မြို့ တမျိုးသားလုံးများနှင့် စည်းဝေးဆုံးဖြတ်ခြင်း ဖြစ်ပါကြောင်း ဦးလွန်ပု (မြို့ချင်း) Lunpu Mro Chins<sup>59</sup> ဆိုထားပါသည်။<sup>60</sup> မိတ်စာဝကျေးရွာသည် လက်ရှိချိန်ထိ မြို့လူမျိုးတို့နေထိုင်သော ရွာဖြစ်သည်။ မရူစာ (မြို့) ရွာ မဟုတ်ပါ။

၁၉၈၉ ခုနှစ်တွင် မြို့ (ခေါ်) ခမိအမျိုးသားညီညွတ်ရေးပါတီကို ဦးစံသာအောင်မှ ထူထောင်သည်။

နိဂုံး

ဤစာတမ်းပါအချက်များသည် ယနေ့လက်ရှိ မြို့လူမျိုးတို့၏ အမည်နာမကို ထင်ယောင် ထင်မှားဖြစ်ခြင်း၊ သမိုင်း မှားယွင်းစွာ ရေးသားခဲ့မှုအပေါ် သမိုင်းလာမြို့လူမျိုးသည် မီးချောင်းနှင့် ကုလားတန် မြစ်တလျှောက် ယနေ့ထိ ရှိနေသေးကြောင်းကို ဖော်ပြပေးလိုသော စာတမ်းသာ ဖြစ်သည်။

ဗြိတိသျှခေတ် သမိုင်းမှတ်တမ်းများတွင် တိတိကျကျ ရေးသားဖော်ပြခြင်း မရှိသော ကြောင့် အမည်နာမများ ရောထွေးနေကာ မြို့လူမျိုးများအကြား လူမှုရေး၊ နိုင်ငံရေး၊ အမျိုးသား ရေး အမြင်ကွဲလွဲမှု ဖြစ်ပေါ်စေသည်ကို တွေ့ရှိရပါသည်။ အချို့သမိုင်း မြှုပ်ကွက်များကြောင့် မိမိတို့၏လူမျိုးအမည်ကို ခံယူရန်ပင် ခက်ခဲနေကြောင်း တွေ့ရပါသည်။ ရခိုင်မှတ်တမ်းများ၊ ကိုလိုနီခေတ် မှတ်တမ်းများကို လေ့လာသောအခါ မြို့၊ မြို့၊ မြို့၊ မြို့ အမည်ဖြင့်ရေးသားသော စကားလုံးသည် တောင်တန်းနေလူမျိုးစုများကို ခြုံငုံကာ ခေါ်သော အမည်ဖြစ်သည်။ ခမီးလူမျိုး သည် ချင်းပြည်နယ်ရှိ ခမီး (ခမီး) များကို ရည်ညွှန်းသည်။ ရခိုင်သမိုင်း၌ မြို့ လူမျိုးသည် မရူစာများကို ရည်ညွှန်းခြင်းမရှိသည်ကို သမိုင်း အထောက်ထားများဖြင့်သိရှိပြီး ဖြစ်သည်။ မြို့လူမျိုးတို့၏ မှတ်တမ်းတချို့တွင် ၁၉၇၄-၇၅ ခုနှစ်များ၌ အိန္ဒိယမှ ကသည်းများသည် စစ်ရှုံးပြီး ရခိုင်ပြည်နယ်ထဲသို့ ဝင်ရောက်လာခဲ့သည် ရခိုင်အစိုးရ မောင်းထုတ်သည့်အတွက် ဘူးသီးတောင်၊ မောင်းတောမြို့များသို့ ကုလားများရောက်သွားသည်။ ၎င်းစီမံချက်သည် ဂဠုန်စီမံချက်ဖြစ်သည်။ ဂဠုန်စီမံချက်ဖြင့် မောင်းထုတ်၍ ဟင်္သာစီမံချက်ဖြင့် ကုလားများအား ပြန်လည်ခေါ်ယူ ခဲ့ရာတွင် မရူစာတချို့ မြန်မာနိုင်ငံသို့ ဝင်ရောက်လာကြခြင်း ဖြစ်သည်။

<sup>59</sup> ဦးလွန်ပု မြို့ချင်းသည် မြို့ဘာသာစကား၏ စကားသံများကို အသုံးပြုသဒ္ဒါအခြေနှင့် လေ့လာချက် (ရန်ကုန်တက္ကသိုလ်) မ ( ၁၉၈၂ - ၈၃ ) မဟာဝိဇ္ဇာ (မြန်မာစာ) ဘွဲ့အတွက် တင်သွင်းသောကျမ်း၊ မောင်စာခေါင် ( ၁၉၉၀ ) ၏ အဖိုးဖြစ်သည်။

<sup>60</sup> REPORT OF THE FRONTIER AREAS COMMITTEE OF ENQUIRY, 1947,(P. 95, 96)

ထို့ကြောင့် မရူစာများသည် ၁၈၂၃ ခုနှစ်၊ နောက်ပိုင်းမှ ဝင်ရောက်လာသူများဟု ယူဆနိုင်ပါသည်။ နောက်ပိုင်းမှ ဝင်ရောက်လာသူများအား ဒေသခံ မြို့လူမျိုးများ၏ သမိုင်းကို မရူစာများ (Mrucha) နှင့် သမိုင်း အစားထိုး ရေးသားလာကြသည်။ ဤသို့ လွဲမှားစွာ ရေးသားလာခြင်း ပင်လျှင် ဘိုးဘွား ဘီဘင်များသည် ယနေ့တိုင်နေထိုင်သော ချင်းပြည်နယ် မီးချောင်းဒေသမှ သည် ရခိုင်ပြည်နယ် သမိုင်းကြောင်းပါ ဒေသတွင် ယနေ့တိုင် နေထိုင်သော မြို့ လူမျိုး စစ်စစ် တို့၏ သမိုင်း ပပျောက်သွားမှာကို စိုးရိမ်မိပါသည်။ ထို့ကြောင့် သမိုင်းမှန်ကန်ရေးနှင့် မျိုးနွယ်စု နာမည် မှန်ကန်စွာ ဖြစ်ပေါ်လာစေရန် ရည်ရွယ်၍ ဤစာတမ်းအား ရေးသားပါသည်။

### ရည်ညွှန်းကိုးကားကျမ်းများ

#### References

##### ရည်ညွှန်းစာအုပ်များ

- ၁။ မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ် လမ်းစဉ်ပါတီ၊ တိုင်းရင်းသားယဉ်ကျေးမှု ရိုးရာဓလေ့ထုံးစံများ( ရခိုင် ၊ စာပေဗိမာန် ပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၉၇၆ )။
- ၂။ မြန်မာ့ဆိုရှယ်လစ် လမ်းစဉ်ပါတီ၊ တိုင်းရင်းသားယဉ်ကျေးမှု ရိုးရာဓလေ့ထုံးစံများ ( ချင်း ၊ စာပေဗိမာန် ပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၉၇၆ )။
- ၃။ ရှိဆန်း (သုတေသီ) (ကုလားတန် မြစ်ဝှမ်းနေ ကနဦး တိုင်းရင်းသားများ၏ ဝင်ရောက် လာရာလမ်းကြောင်း ပဏာမလေ့ လာချက်စာတမ်း။
- ၄။ ရှိဆန်း (သုတေသီ) ၊ ရှေးဦးရခိုင် သမိုင်းစစ်တမ်း နှင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားများ၏ ရပ်တည်မှု စာတမ်း။
- ၅။မောင်ပုဆိုးကြမ်း၊ တိုင်းရင်းသား လူမျိုးများ အဘိဓာန်၊ (အလင်းသစ် စာပေတိုက် - ဒု၊ ၂၀၀၇)။
- ၆။ ထွန်းရွှေခိုင် (မဟာဝိဇ္ဇာ)၊ ရခိုင်မင်း သမီးချင်း၊ ( ယဉ်မျိုးစာပေ ရန်ကုန်၊ ၂၀၁၆)။
- ၇။ မာယုလှိုင် ) ကျောက်တော် (၊ တိုင်းရင်းနွယ်ဖွား မြို့လူမျိုး အမြဲတူ၊ အမြဲကူ နှင့်ပဲဖြူမင်းတို့ အုပ်ချုပ် စိုးစံတော်မူပုံအကြောင်း။
- ၈။ ဦးဝေသာအောင်၊ ရှေးဟောင်းသမိုင်းဝင် ရွှေပန်းခိုင် စေတီတော်သမိုင်း၊(ဖြိုးဝေလှုံ၊ ရန်ကုန်၊ ၂၀၁၉)။
- ၉။ ဒေါက်တာအေးချမ်း၊ ရခိုင်သမိုင်း မိတ်ဆက်၊ ရန်ကုန်၊ ရွှေသဇင်) ပုံနှိပ်တိုက်၊ ၂၀၁၇။
- ၁၀။ ထင်အောင်(ကျောက်တော်)၊ နိုင်ငံတော်မှပေးသော အခွင့်အရေးနှင့်ဌာနတိုင်းရင်း သား မြို့ (ခမိ) များ စာတမ်း။
- ၁၁။ ထင်းအောင် ( ကျောက်တော် )၊ ဘဝပုံရိပ်များ၊ ( Grace စာပေ၊ ၂၀၀၆)။
- ၁၂။ မောင်စာခေါင်၊ မြို့ ဘာသာစကား၏ စကားသံများကို အသုံးချ သဒ္ဒဗေဒအမြင်နှင့် လေ့လာချက်၊ (ရန်ကုန် တက္ကသိုလ်၊ ၁၉၉၀)။
- ၁၃။ စိန်သာအောင် ( ပလက်ဝ)၊ “မြို့”တို့အကြောင်း ရှေးဖြစ်ဟောင်း ဆောင်းပါးစုများ၊ ၂၀၁၅။
- ၁၄။ ထွန်းရွှေခိုင် (စစ်တွေကောလိပ်) ၊ ရခိုင်ရှေ့ဟောင်း မြို့တော်များ။

၁၅။ ဦးဇင်းကုသလ(မာလာမြေ)၊ မြို့လူမျိုးတို့၏ တောင်ယာခုတ်ခြင်းဆိုင်ရာ ဓလေ့ထုံးစံများ၊ (The Global New Light of Myanmar, 2018),Special article -2။

၁၆။ ဦးထွန်းလှဖြူ၊ မဇ္ဈိမဒေသ အရေးတော်ပုံကျမ်း(သမိုင်းဌာန၊ ရန်ကုန် တက္ကသိုလ်-၁၉၉၂) ။

## English Books Reference

1. Captain G. C. Rigby, "History Of Operations in Northern Arakan and the Yawdwin Chin Hills, (MIZORAM, 1896-97).
2. Dr. E. Forchhammer, Report on the Antiquities of Arakan (Rangoon, Superintendent Government Printing, 1891).
3. Family Magazine, April, 1997.
4. HC. Bizo, the Study of Mara Evangelical Church and her Mission: Education in Mission Fields (Thesis, MIT, Yangon, 2017).
5. [https://joshuaproject.net/people\\_groups/19390/BM](https://joshuaproject.net/people_groups/19390/BM)
6. Hughes, W. Gwynne, "The Hill Tracts Of Arakan.
7. Lieut Phayre, Account of Arakan, Journal of the Asiatic Society of Bengal, Vol x, 1841, pp 679 and ff Mention the Toung Mru on p 701.
8. Luke Ahka, "The Anthropological Studies of Mrokhami People with Relevant Method for the Gospel: Cultural Anthropology For Christian Mission," (Yangon, 2012).
9. Major C. M. Enriquez, Races of Burma, Delhi: Manager of Publication, 1933.
10. Maurice Collis, "Araken's Place in the Civilization of the Bay: A Study of Coinage and Foreign Relations", Journal of the Burma Research Society, vol. XV, I.
11. Morgan, Census of Burma 1911, volume IX, Burma Part-I, Reports.
12. Pamela Gutman, "Burma's Lost Kingdoms: Splendors of Arakan.
13. Quoted in Noel F. Singer, Vaishali and the Indianization of Araken (New Dehli, APH Publishing Corporation, 2008).
14. Sha Bun Tha Aung, About Mro Tribes (No. 37, Munimay Magazine, February 1987).
15. SIL, 2012
16. T. Houghton, Dense Jungle Green, 1937.
17. U San Thar Aung, Mro (or) Khami leader of the National Solidarity Organization, Interview by the author, December 27, 2011.
18. Vumson, "Zo History," ANZAWL, MIZORAM, INDIA 2011.
19. REPORT OF THE FRONTIER AREAS COMMITTEE OF ENQUIRY, 1947.



20. Monojit Chakma, "Dwellings in the hills: a morphological study of traditional hill settlements in Chittagong Hill Tracts, Bangladesh, " 2013.

### နောက်ဆက်တွဲ

#### Appendix

#### မြို့စာပေအက္ခရာ

A	AU	AW	B	D	E	EI
F	G	H	I	IE	IW	J
K	KH	L	M	N	O	OE
OI	P	PH	R	RH	S	SH
T	TH	U	UI	V	W	X
		Y	YIW	Z		

#### မြို့စကားဆက်စပ်မှု ဘာသာဗေဒသုတေသန အသင်း၏ဖော်ပြချက်

<b>Khenlak - Luivang</b>																												
91%	<b>Asang - Tuireong</b>																											
88%	97%	<b>Asang - Lamwitaung</b>																										
78%	84%	83%	<b>Nideun - Tuisi</b>																									
80%	82%	79%	93%	<b>Khongtu - Upper Baungkung</b>																								
75%	80%	79%	89%	90%	<b>Lemi - Sonikanong</b>																							
73%	78%	77%	88%	90%	88%	<b>Areong (Mrokhimi) - Paletwa-Kuwa</b>																						
72%	75%	74%	84%	86%	87%	95%	<b>Likhy- Daingwa</b>																					
77%	77%	75%	82%	86%	84%	94%	94%	<b>Areong (Mrokhimi) - Mrauk U-Khu Hlaing</b>																				
73%	75%	76%	81%	84%	81%	91%	92%	94%	<b>Wakung (Mrokhimi) - Kyauktaw-Marlar</b>																			
74%	76%	76%	81%	83%	80%	87%	90%	91%	96%	<b>Wakung (Mrokhimi) - Mrauk U-Awa Pyin</b>																		
76%	79%	76%	81%	84%	81%	89%	89%	92%	94%	95%	<b>Wakung (Mrokhimi) - Buthidaung-Kywe Chaung</b>																	
74%	76%	74%	81%	83%	81%	87%	86%	90%	94%	95%	97%	<b>Wakung (Mrokhimi) - Ponnagyun-Lwinpu Taung</b>																
69%	72%	72%	79%	80%	78%	87%	88%	89%	91%	91%	90%	91%	<b>Wakung (Mrokhimi) - Pauktaw-Mya Tay</b>															
63%	62%	60%	72%	75%	71%	86%	84%	91%	87%	86%	89%	86%	83%	<b>Areong (Mrokhimi) - Paletwa Ru Stream-Kyar Gaung from Songlai trip</b>														
73%	77%	75%	84%	86%	83%	91%	89%	91%	88%	86%	87%	86%	83%	86%	100%	<b>Xangtau (Mrokhimi) - Kyauktaw - Nga Yauk Kaing</b>												
73%	77%	75%	84%	86%	83%	91%	89%	91%	88%	86%	87%	86%	83%	86%	100%	<b>Xena (Mrokhimi) - Kyauktaw -Aung Ya</b>												
79%	84%	82%	88%	83%	81%	80%	79%	78%	77%	76%	77%	75%	75%	66%	76%	76%	<b>Nisay - Tak Chaung</b>											
71%	78%	78%	86%	84%	80%	78%	80%	76%	78%	75%	79%	80%	67%	78%	78%	79%	<b>Khumi - Lower Kaladan</b>											
70%	77%	76%	84%	81%	77%	82%	76%	78%	75%	78%	76%	76%	77%	69%	78%	78%	78%	95%	<b>Khumi - Pi Chaung</b>									
70%	77%	76%	84%	81%	77%	81%	77%	78%	75%	78%	76%	76%	77%	69%	79%	78%	95%	100%	<b>Khumi - Upper Kaladan</b>									
80%	80%	78%	83%	79%	75%	78%	69%	74%	70%	71%	75%	74%	67%	66%	75%	75%	81%	71%	71%	<b>Rengsa - Dai Hnan</b>								
36%	38%	38%	43%	41%	37%	46%	42%	43%	44%	43%	45%	46%	45%	39%	42%	42%	37%	38%	38%	38%	39%	<b>Mrusa - Ponnagyun Tsp</b>						
37%	34%	35%	41%	39%	39%	41%	43%	40%	42%	40%	40%	41%	40%	39%	38%	38%	36%	37%	37%	37%	41%	<b>Mrusa - Maungdaw Tsp</b>						
36%	35%	36%	40%	40%	41%	40%	43%	40%	40%	41%	42%	42%	39%	39%	40%	40%	37%	36%	35%	35%	38%	<b>Mrusa - Buthidaung Tsp</b>						
39%	31%	33%	39%	38%	39%	40%	39%	41%	40%	41%	41%	41%	40%	40%	38%	38%	37%	33%	33%	33%	40%	<b>Mrusa - Sungma_BglDsh</b>						
38%	31%	33%	39%	38%	43%	40%	38%	41%	40%	41%	42%	42%	41%	39%	37%	37%	35%	31%	34%	34%	39%	<b>Mrusa - Anok_BglDsh</b>						
32%	25%	27%	37%	33%	38%	38%	36%	41%	41%	43%	39%	40%	40%	36%	35%	35%	32%	32%	33%	33%	34%	<b>Mrusa - Dowpreng_BglDsh</b>						
34%	30%	30%	34%	32%	37%	31%	29%	33%	32%	32%	33%	33%	32%	33%	29%	29%	30%	28%	27%	26%	30%	<b>Anu - Tuikinalong</b>						
35%	29%	28%	34%	31%	34%	29%	28%	32%	29%	30%	31%	32%	29%	29%	28%	28%	30%	28%	24%	23%	29%	<b>Hkongo - Lakinwa</b>						

# မြို့လူမျိုးတို့၏ဆင်းသက်လာရာလမ်းကြောင်း

**မရွှား (မြို့)**

ခူမီးမျိုးနွယ်များ၏ နှုတ်မှတ်တမ်းတွင် လောင်ဟူဒေါ်မရွှား (မြို့) မျိုးနွယ် တို့သည် နောက်ထပ် ဝင်လာသောသူ များကို နေရာ ဖယ်ရင်း အနောက်ဖက် ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်၊ စစ်တကောင်းနယ် နှင့် မြန်မာနိုင်ငံ အနောက်ဖက် နယ်စပ် တလျှောက် ရွှေလျားသွား ကြောင်း ဆိုပေသည်။

မြို့ တို့သည် မီးချောင်းကို အခြေခံကာ ခူမီးတို့၏ ဖိအားကြောင့် ရှစ်ရာစု ခန့်တွင် တောင်ဖက်သို့ ရွှေ့ပြောင်း ကြသည်။ မျိုးနွယ်စု များ၏ နှုတ်ရာဇဝင်များအရ တောင်ဖက်သို့ ရောက်ရှိလာပြီးမှ ပြောက်ဖက်သို့ ပြန်ဆန်တက်ရကြောင်း တွေ့ရသည်။ ထို့ကြောင့် တောင်ဖက်များဆုံး မင်းပြာနယ်သို့ တိုင်ရောက်ရှိပြီး ထိုအရပ်တွင် မြို့တောင်အမည်ရှိ တောင်တွင် အစိုးအိုး၊ များထားရှိကြောင်း တွေ့ရသည်။

**မြို့**

**ကီမာတောင်**

**ဆမီးမြို့**

**မီးချောင်းဒေသ**

မြို့ အမတ်ကြီးသုံးပါး မီးချောင်းတလျှောက်တွင် အင်အားကြီးထွားခဲ့ကြပြီး ရခိုင်မင်းဆက် များကိုပင် အံတုခဲ့။

မြို့လူမျိုးတို့ နေထိုင်ရာနှင့်သမိုင်းလာရာဒေသ

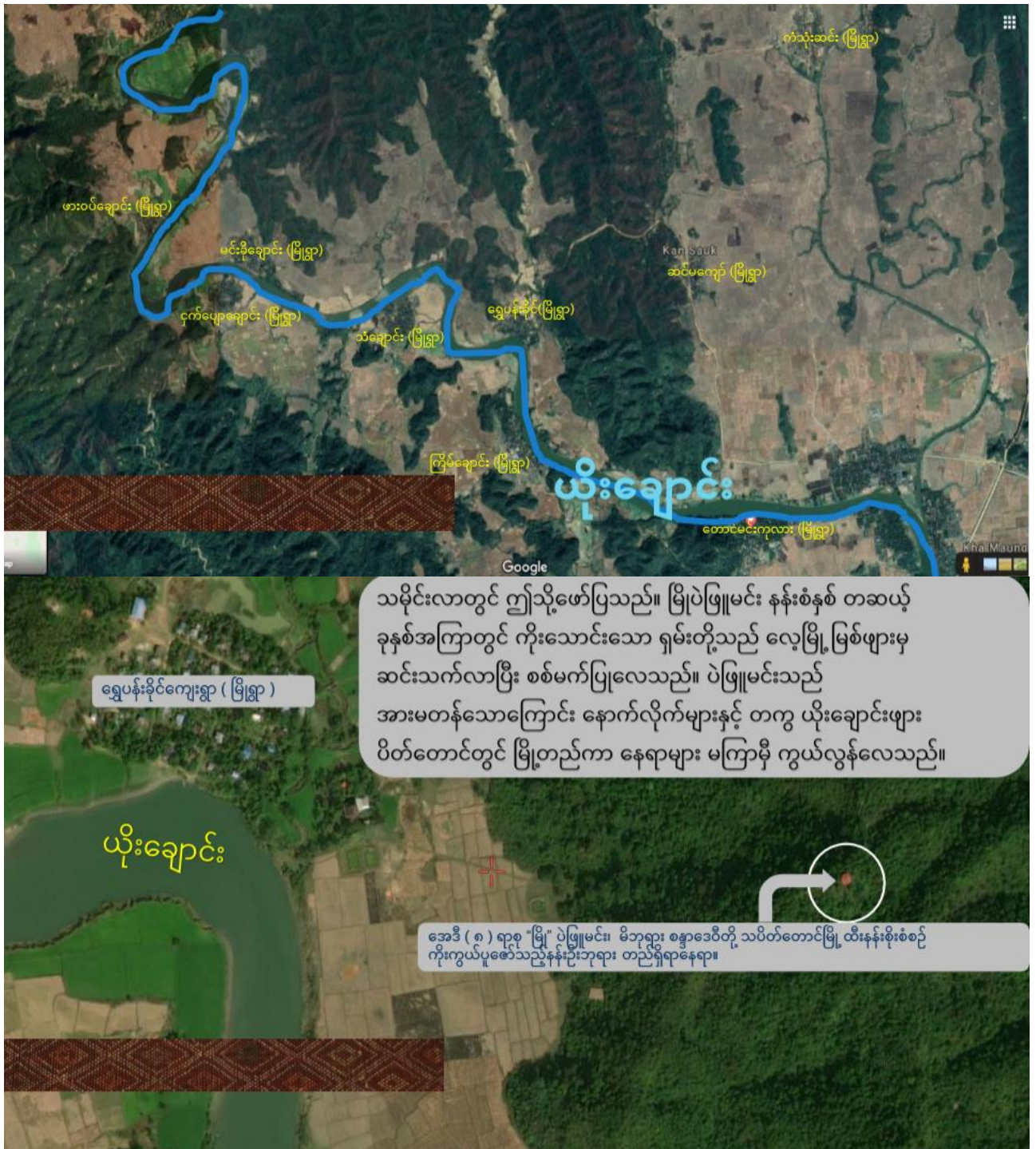
ဧေး ဧေး ဝိန့်စေရန်၊ ပန်နယ်ကံမိန်၊ ပြည်လုံနှံမှု၊ တိုင်မရ၍၊ ဆာဝမည်ထဲ၊ တောင်ရွာထဲဝယ်၊ အမြေနေပင်၊ မြို့တွင်ထင်ရှား၊ သင်းကြီးသားဟု၊ ရည်သွားလုံးရုပ်၊ စေ့ကြပ်ကျစ်ကြော၊ ချောမောဆင်ယောင်၊ ညီနောင်သားဘ၊ သုံးယောက်ရလျက်၊ အစတည်တံ့၊ အမြဲတုံနှင့်၊ တူစုံသာအောင်၊ ထီးနန်းဆောင်း၍၊ နောင်ကကြိန်မှု၊ သာပေဖျူနှင့်၊ ရိပ်ဖြူဆောင်ချုပ်၊ ပြည်ရွာအုပ်လျက်၊ တုံလှုပ်မစွန်၊ ခပ်ယိုစွန်တွင်၊ သျှန်ကိုသိန်ရှင်တိုးခင်ဘွားကြီး၊ တောင်ရိုးစီး၍ ၊ ဖျက်ဆီးလေခါ၊ တိုရွာတကြိန်၊ မင်းမဲ့ဘိန်သည် စည်းစိမ်မထွန်း၊ ရှူးတွဲလေ။

လွန်းရွှေခိုင် (မဟာဝိဇ္ဇာ)၊ ရခိုင်မင်းသမီးချောင်း (ယဉ်မျိုးစာပေ၊ ရန်ကုန်၊ ၂၀၁၆)၊ စာ - ၅၂။

မြောက်ပိုင်းမြို့နယ်  
ကျောက်ဆည်ပြင် (မြို့ရွာ)  
ရန်အောင်ပြင် (မြို့ရွာ)  
နားလိုက် (မြို့ရွာ)  
သာကျော် (ရခိုင်ရွာ)

မြို့မင်းကြီးအမြဲတူသည် တောင်၊ လေး၊ မြား၊ လွှား၊ တို့ကိုကိုင်လျက် နောက်မှလိုက်လေ၍ အစဉ်အတိုင်းသွားကြလေသော် လဆုတ်ကာလဖြစ်သော ညဉ့်သန်းခေါင်ယံလွှဲ၊ မိုးသောက်လုခါနီးအချိန်တွင် ညီတော်ဖြစ်သော အိမ်ရှေ့မင်းကို အဆိပ်လူးသောမြားဖြင့် ပစ်ခတ်သတ်ဖြတ်လေသည်။ ၎င်းကို မြို့လူမျိုးတို့သည် ရှေ့အစဉ်အလာ စကားအရ အမြဲတူမင်းကြီးသည် ညီတော်အမြဲကူအား သနား၊ ကြင်နာ၊ လွမ်းဆွေး၊ သတိ အမှတ်ရစွာဖြင့် လွမ်းစေတီ တစ်ဆူတည်ထားလေသည်။ ၎င်းစေတီကို "နားလိုက်စေတီ" ဟူ၍ ရှေ့မြို့လူမျိုးတို့က ခေါ်ဆိုကြလေသည်။

နားလိုက်စေတီ



မြို့လူမျိုးတို့၏ဝတ်စားဆင်ယင်မှု





မြို့လူမျိုး အမျိုးသားတို့၏ ခေတ်ကာလ အလျှောက် ပြောင်းလဲ ဝတ်စားဆင်ယင်မှု။



အေးသိန်း " ရခိုင်မျိုးနွယ်စု စာအုပ်" ဘူးသီးတောင်ဒေသမှ မြို့လူမျိုး ပုံ။



မြန်မာ့ ဆိုရှယ်လစ် လမ်းစဉ်ပါတီ၊ တိုင်းရင်းသား ယဉ်ကျေးမှု ရိုးရာဓလေ့ထုံးစံများ စာအုပ်တွင်ဖော်ပြထားသော မြို့လူမျိုးတို့၏ ပုံများ။

(ရင်း စာ - ၆၅  
 ရခိုင် စာ - ၃၁၊ စာပေဓိမာန် ပုံနှိပ်တိုက်၊  
 ၁၉၇၆ )

ရေခဲမြေခဲ မြို့တိုင်းရင်းသားများ၏ နောက်ခံသမိုင်း၊  
ဝတ်စားဆင်ယင်ထုံးစံနှင့် ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာ  
စာတမ်း ( ၂ )။

Ahton Cultural Research And Development Center –Yangon မှ  
ပြုစုသည်။

[ahtonresearchcenter2010@gmail.com](mailto:ahtonresearchcenter2010@gmail.com)